

KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
KASTAMONU UNIVERSITY

İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi Dergisi

Journal of Economics and
Administrative Sciences Faculty

Sayı: 15 / No: 15
ISSN: 2147-6012

Kastamonu Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi Dergisi

Kastamonu University
Journal of Economics and
Administrative Sciences Faculty

Bu Dergi EBSCO, ASOS ve ARAŞTIRMAX tarafından taranmaktadır.

This Journal is indexed by EBSCO, ASOS and ARAŞTIRMAX.

Sayı: 15. Ocak 2017 No: 15. January 2017
ISSN: 2147-6012

Sahibi / Owner
Prof.Dr. Seyit AYDIN
Rektör / Rector

Lisan Editörleri / Language Editors

*Mustafa Öztürk AKÇAOĞLU
Mehmet BOLLUK*

Yayın Kurulu / Editorial Board

*Prof.Dr. Yavuz DEMİREL
Yrd.Doç.Dr. M.Yunus ÇELİK
Yrd.Doç.Dr. Niyazi GÜMÜŞ*

Alan Editörleri

İşletme: Prof.Dr. Yavuz DEMİREL
İktisat: Doç.Dr. Serkan DİLEK
Siyaset ve Kamu Yönetimi: Doç.Dr. Erol TURAN
Bankacılık ve Finans: Prof.Dr. Murat ERDOĞAN
Uluslararası İlişkiler: Doç.Dr. Yahya YEŞİLYURT
Uluslararası Ticaret ve Lojistik: Prof.Dr. Orhan KÜÇÜK
Çalışma Ekonomisi: Doç.Dr. Tolga ULUSOY

Sekreteryaya / Secretary
*Arş.Gör. Hasan USTA
Arş.Gör. Mustafa YÜCEL*

Danışma Kurulu / Advisory Board

Prof.Dr. Yavuz DEMİREL	Kastamonu Üniversitesi
Prof.Dr. Orhan KÜÇÜK	Kastamonu Üniversitesi
Prof.Dr. Murat ERDOĞAN	Kastamonu Üniversitesi
Prof.Dr. Muhsin HALİS	Kocaeli Üniversitesi
Prof.Dr. Recep TARI	Kırgızistan Manas Üniversitesi
Prof.Dr. Utku UTKULU	Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof.Dr. Sezgin AÇIKALIN	Anadolu Üniversitesi
Prof.Dr. Rafet AKTAŞ	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof.Dr. Bayram Zafer ERDOĞAN	Anadolu Üniversitesi
Prof.Dr. Mahmut ZORTUK	Dumlupınar Üniversitesi
Prof.Dr. Recep KÖK	Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof.Dr. Hüsamettin İNAÇ	Dumlupınar Üniversitesi
Prof.Dr. Koray BAŞOL	İstanbul Arel Üniversitesi
Prof.Dr. Yusuf SÜRMEK	Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof.Dr. Mustafa ÖZER	Anadolu Üniversitesi
Prof.Dr. Seyfettin ÜNAL	Dumlupınar Üniversitesi
Prof. Dr. Sudi APAK	İstanbul Beykent Üniversitesi
Prof. Dr. Fatih SAVAŞAN	Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Ercan EREN	Yıldız Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Mümin ERTÜRK	İstanbul Esenyurt Üniversitesi
Prof. Dr. Suat OKTAR	Marmara University
Prof. Dr. Osman Zekayi ORHAN	İstanbul Gelişim Üniversitesi
Doç.Dr. Şakir GÖRMÜŞ	Sakarya Üniversitesi
Doç.Dr. Ahmet TIRYAKI	Anadolu Üniversitesi
Doç.Dr. Yahya YEŞİLYURT	Kastamonu Üniversitesi
Doç.Dr. Ercan TAŞKIN	Dumlupınar Üniversitesi
Doç.Dr. İlkin BARAY	Dokuz Eylül Üniversitesi
Doç.Dr. Serkan DİLEK	Kastamonu Üniversitesi
Doç. Dr. İlhan AKSOY	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Doç.Dr. Fatih YARDIMCIOĞLU	Sakarya Üniversitesi
Doç.Dr. Selim İNANÇLI	Sakarya Üniversitesi
Doç.Dr. Zeliha SEÇKİN	Aksaray Üniversitesi
Doç.Dr. Ferudun KAYA	Bolu İzzet Baysal Üniversitesi
Assoc. Prof. Dr. Jose Ramos Pires MANSO	Universidade De Beira / Portuguesa
Assoc. Prof. Dr. Georgi MARINOV	University of Economics Varna / Bulgaria
Assoc. Prof. Dr. Maciej MILCZANOWSKI	Information Technology University In Rszewo
Doç. Dr. Nuray TERZİ	Marmara Üniversitesi
Doç.Dr. Erol TURAN	Kastamonu Üniversitesi
Doç.Dr. Sefa ÇETİN	Kastamonu Üniversitesi
Doç.Dr. Tolga ULUSOY	Kastamonu Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Mehmet Yunus ÇELİK	Kastamonu Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Orhan KANDEMİR	Kastamonu Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Murat FİDAN	Kastamonu Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Levent KORAP	Kastamonu Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Aysun KANBUR	Kastamonu Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Niyazi GÜMÜŞ	Kastamonu Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Deniz KUNDAKÇI	Kastamonu Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Yavuz GÜLOĞLU	Kastamonu Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Tahir BENLİ	Kastamonu Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. İbrahim YALÇIN	Ömer Halisdemir Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. M. Faruk ÖZÇINAR	Ömer Halisdemir Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Ali KONAK	Karabük Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Hayrettin KESGİNGÖZ	Karabük Üniversitesi

İletişim / Contact

Kastamonu Üniversitesi	Kastamonu University
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dekanlığı	Faculty of Economics and Administrative Sciences
37100 Kastamonu/ Türkiye	37100 Kastamonu/ Turkey
Tel: +90 366 280 21 38	Phone: +90 366 280 21 38
Faks: +90 366 280 21 99	Fax: +90 366 280 21 99
iibf@kastamonu.edu.tr	iibf@kastamonu.edu.tr

Bu dergi yılda dört defa yayınlanır

This journal is published four times in a year.

Bu sayının hakemleri / Referees / Reviewers of Number 15.

Prof.Dr. Yavuz DEMİREL	Kastamonu Üniversitesi
Prof.Dr. Orhan KÜÇÜK	Kastamonu Üniversitesi
Prof.Dr. Mehmet TIĞLI	Marmara Üniversitesi
Prof.Dr. Suat YILDIRIM	Erzincan Üniversitesi
Doç.Dr. Serkan DİLEK	Kastamonu Üniversitesi
Doç.Dr. Tolga ULUSOY	Kastamonu Üniversitesi
Doç.Dr. Sefa ÇETİN	Kastamonu Üniversitesi
Doç.Dr. Zeliha SEÇKİN	Aksaray Üniversitesi
Doç.Dr. Cihan TANRIÖVEN	Gazi Üniversitesi
Doç.Dr. Selim İNANÇLI	Sakarya Üniversitesi
Doç.Dr. Tuncay YILMAZ	Sakarya Üniversitesi
Doç.Dr. İlhan AKSOY	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Doç.Dr. Battal YILMAZ	Ahi Evran Üniversitesi
Doç.Dr. Ayşen AKYÜZ	Medipol Üniversitesi
Doç.Dr. Selçuk KENDİRLİ	Hitit Üniversitesi
Doç.Dr. Erol TURAN	Kastamonu Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Çağrı KÖROĞLU	Adnan Menderes Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Öznur ÖZTÜRK	Anadolu Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. M. Yunus ÇELİK	Kastamonu Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Ahmet KAMACI	Bartın Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. H. Levent KORAP	Kastamonu Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Hayrettin KESGİNGÖZ	Karabük Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Ali KONAK	Karabük Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Murat FIDAN	Kastamonu Üniversitesi

TC
Kastamonu Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi
Sayı 15.

İçindekiler

Makaleler	Sayfa
BİREYSEL MÜŞTERİLERİN E-CRM ALGILAMALARINDA FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYİNİN ETKİSİ- Esmâ DURUKAL, Yusuf KADERLİ	6-19
BİLGİ SİSTEMLERİNİN STRATEJİK AÇIDAN ELE ALINMASI VE KARAMAN ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİNDE BİR UYGULAMA- Murat BAY	20-26
TÜRK SİNEMASINDA HASILATI ETKİLEYEN BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLERE DAİR BİR ARAŞTIRMA- Nurdan TÜMBEK TEKEOĞLU, Orhan TEKEOĞLU	27-32
BİRDEN FAZLA BORSADA İŞLEM GÖREN HİSSE SENETLERİNİN DEĞERLEMESİ: TEORİK BİR İNCELEME- Ahmet AKSOY, Faruk DAYI	33-43
TÜRKİYE'DE KAMU HİZMETLERİNİN SUNUMUNDA YAŞANAN YAPISAL SORUNLAR: KAMU YÖNETİCİLERİ VE VATANDAŞ ALGILARININ TESPİTİ- Erol TURAN, Metehan TEMİZEL, Emre AYDİLEK	44-57
DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ TARIMSAL ÜRETİMDE VERİMLİLİK- İlhan AKSOY	57-65
İŞGÖRENLERİN İLETİŞİM İKLİM ALGISI: ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ VAKIF İŞLETMELERİNDE BİR İNCELEME- Özkan GÜL, Emre SEZİCİ	66-76
TÜRKİYE'DE PARA POLİTİKALARI VE BANKACILIK SEKTÖRÜ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN ARDL MODELİ YÖNTEMİ İLE İNCELENMESİ- MUSA ATGÜR	77-90

BİREYSEL MÜŞTERİLERİN E-CRM ALGILAMALARINDA FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYİNİN ETKİSİ

Öğr. Gör. Esmâ DURUKAL

Prof. Dr. Yusuf KADERLİ

Özet:

Bu çalışma, ülkemizde bankacılık sektörü dijitalleşme oranı en yüksek olan Garanti Bankası, Türkiye İş Bankası ve Yapı Kredi Bankalarını tercih eden bireysel müşteriler tarafından Elektronik Müşteri Hizmetleri (E-CRM) uygulamalarının algılanmasında finansal okuryazarlık düzeylerinin etkisi incelenmiştir. Araştırmanın kapsamını oluşturan Aydın ili Efeler, Nazilli, Söke ve Kuşadası ilçelerinde ikamet eden Garanti Bankası, Türkiye İş Bankası ve Yapı Kredi Bankası 450 bireysel banka müşterisine anket uygulaması yapılmıştır. Araştırmada her bir finansal okuryazarlık bileşeni ile müşterilerin E-CRM uygulamalarını algılama boyutları ilişkilendirilmiştir. Araştırma da bağımlı değişken olan E-CRM algılamasını sosyal medya kullanımı, güvenilirlik, kişiselleştirilmiş hizmet, kullanıcı dostluğu, yanıtlayıcılık, duyarlılık ve empati, yeterlilik ve erişebilirlik ile finansal tutum, finansal davranış ve finansal bilgidan oluşan finansal okuryazarlık bağımsız değişkenlerin yapısal eşitlik modeli ile analizi gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Elektronik Müşteri Hizmetleri, Finansal Okuryazarlık, Yapısal Eşitlik Modeli

JEL kodu: Z33

EFFECTS OF INDIVIDUAL CUSTOMERS LEVEL OF FINANCIAL LITERATURE IN E-CRM PERCEPTIONS

Abstract:

This study examined the effects of financial literacy levels on the perception of Electronic Customer Services (E-CRM) applications by individual customers who prefer Garanti Bank, Turkey Isbank and Yapı Kredi Bank, which have the highest banking sector digitization rate in our country. Questionnaires were applied to 450 individual bank customers of Garanti Bank, Turkey Isbank and Yapı Kredi Bank residing in the provinces of Aydın il Efeler, Nazilli, Söke and Kuşadası which constitute the scope of the research. In the research, each financial literacy component was associated with customers' perceptions of E-CRM applications. In the research, the analysis of the dependent variable E-CRM perception with the structural equation model of social media use, reliability, personalized service, user friendliness, responsiveness, sensitivity and empathy, sufficiency and accessibility and financial attitudes, financial behavior and financial literacy.

Keywords: Electronic Customer Service, Financial Literacy, Structural Equation Model

¹ Bu çalışma yayınlanmamış doktora tezinden derlenmiştir.

GİRİŞ

Bu çalışma da, daha önce yapılan çalışmalardan farklı olarak, günümüzde çok büyük önem kazanan Elektronik Müşteri Hizmetleri ve Finansal Okuryazarlık kavramları dikkate alınarak multidisipliner bir uygulama yapılmıştır. Bu çalışmanın amacı, ülkemizde bankacılık sektörü dijitalleşme oranı en yüksek olan Garanti Bankası, Türkiye İş Bankası ve Yapı Kredi Bankalarını tercih eden bireysel müşteriler tarafından Elektronik Müşteri Hizmetleri (E-CRM) uygulamalarının algılanmasında finansal okuryazarlık düzeylerinin etkisi incelenmiştir.

Günümüzde teknolojik değişimlere bağlı olarak gelişen E-CRM müşterilerin ilgilerini çeken yeni bir kavram olarak tüm dünyada bazı organizasyonlar ve akademik çevreler tarafından ilgi ile takip edilen bir konu haline gelmiştir. İşletmeler E-CRM uygulamaları ile kitle pazar işlemleri aracılığıyla daha düşük maliyet ve müşterilere daha iyi yolla hizmet vermesi banka sektöründe de E-CRM uygulamalarının kullanılmasını kaçınılmaz kılmıştır. Günümüzde toplumun her kesiminden insanlar için temel gereksinim haline gelen finansal okuryazarlık kavramı küreselleşmenin karşı konulamaz etkisi sonucunda sınırların ortadan kalkması, teknolojik ve iletişim sistemlerinin baş döndürücü bir hızla gelişmesi sonucu önem kazanmaya başlamıştır (Dilek vd. 2016). Dünyaca kabul görmüş olan finansal okuryazarlık ve elektronik müşteri hizmetleri gibi iki önemli kavramın banka sektöründe birleştirilmesi ve ölçülmesi araştırmanın önemini göstermektedir.

Müşterilerin E-CRM algılamalarının sosyal medya kullanımı, güvenilirlik, kişiselleştirilmiş hizmet, kullanıcı dostluğu, yanıtlayıcılık, duyarlılık ve empati, yeterlilik ve erişebilirlik olmak üzere yedi temel boyutunun olduğu varsayılmış ve E-CRM algılama ölçümleri, bu boyutlar üzerinden yapılmıştır. Müşterilerin finansal okuryazarlık düzeyinin finansal tutum, finansal davranış ve finansal bilgi olmak üzere üç temel boyutunun olduğu varsayılmış ve finansal okuryazarlık düzeyinin ölçümleri, bu boyutlar üzerinden yapılmıştır

1. ELEKTRONİK MÜŞTERİ İLİŞKİLERİ YÖNETİMİ

Günümüzde pazarlama kavramı değişime uğrayarak yeni teknolojiler (internet, faks, e-posta) ve küreselleşme sayesinde bir devrim yaşamaktadır (Gümüş, 2016). Şirketler satış işlemini gerçekleştirdikten sonra müşteriyi unutan kısa vadeli işlem düşüncesi üzerine odaklanmaktan, her müşteriyle ilişkilerini derinleştirmeyi amaçlayan uzun vadeli ilişki kurarak pazarlamacılık üzerinde odaklanmaya doğru yön değiştirmişlerdir. (Kotler, 2007:158). Tüketicilerin bilinçlenmesini takiben müşteriler için önemli faktörlerden biri de hizmet kalitesi haline gelmiştir (Özden ve Oktay, 2009).

Günümüzün yoğunlaşan rekabet koşulları, işletme ile müşteri arasında kurulan olumlu ilişkileri üstünlük sağlayıcı önemli bir faktör olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır (Dilek, 2016;). Teknolojik gelişmeler ve yapılan tüm uygulamalar çok kısa süre içinde taklit edilebilmekte ve bu durum rekabet üstünlüğünü uzun dönemde koruyamamaktadır. Bu durum işletmeler için sağlıklı ve uzun dönemli müşteri ilişkilerinin sağlanması; yenilikçilik ve bilgiye sahip olmaya önem kazandırmaktadır (Demirel ve Seçkin, 2008). İşletmenin, uzun ve zahmetli uğraşları sonucu oluşturduğu müşteri ilişkilerinin ise taklit edilmesi zor ve maliyetli olabilmektedir. Bu durum, gelecekte rekabetin yoğun biçimde müşteri ilişkileri üzerinde olacağına bir göstergesi olarak kabul edilebilir (Odabaşı, 2015:2). Günümüzde pazarlama ve müşteri ilişkilerinde yenilikçilik giderek önem kazanmaktadır (Kanbur, 2015).

Elektronik Müşteri İlişkileri Yönetimi (E-CRM) internetin avantajlarını kullanarak web, kablosuz teknolojiler ve ses teknolojileri gibi yeni elektronik kanal teknolojilerini, insan süreç ve teknolojinin sürekli entegrasyon sağlanması ile pazarlama, satış ve müşteri hizmeti aracılığıyla işletmenin her alanında müşteri ile temas kurarak bütünlük bir yaklaşımını ifade eden CRM stratejilerine entegre etmektir. Bunun yanı sıra CRM stratejileri ile e-ticaret uygulamalarının entegrasyonu, e-CRM uygulaması olarak ortaya çıkmaktadır (Pan ve Lee, 2003:96).

E-CRM bugün sektörde mevcut eleştirilerin yanında aşırı ilgiyle karşılanan en önemli stratejik adımlardan biridir (Chen ve Chen, 2004:333). E-CRM'in amacı, müşterilere daha iyi bir yollarla hizmet etmek, değerli müşterileri kaybetmemek ve bir organizasyonda analitik yetenekleri arttırmaktır (Fjermestad ve Romano, 2003:575).

Bankacılık sektörü teknolojiyi oldukça fazla kullanarak, rekabet avantajlarını artıran çoğu ilişkiler kadar bire bir ilişkileri oluşturmak için ilişkilerde yeni bir çağ başlatmak için online (çevrimiçi) hizmetlerden faydalanmaktadır. Bilişim teknolojilerinin (IT) kritik alanlarındaki son gelişmeler, bankaların müşteri ilişkilerini yürütme şekillerini değiştirmekte; müşteri şikayetlerinin doğrudan alınmasına katkı sağlamaktadır (Kızgın ve Benli, 2013). Müşterilerine yeni ürünleri ve hizmetleri sunmada bankaların kullandıkları en son e-CRM tekniklerinin bazıları bu gelişmeleri izlemektedir (Mittal ve Kumra, 2001:4). Bütün bu teknikler/araçlar, mevcut müşterilerin elde tutulmasında, yeni müşterileri etkilemede bankalar yardım etmektedir ve müşterileri memnun etmek için bu araçların yardımıyla birçok hizmet sağlanabilmektedir (Malik ve Kumar, 2013:6).

Bankalar tarafından kullanılan elektronik müşteri hizmetleri teknikleri şunlardır: (Malik ve Kumar, 2013:6;Mittal ve Kumra, 2001;Chopra, Bhambri, Krishan, 2012:1172; Eröz ve Doğdubay, 2012: 134).

- İnternet Bankacılığı – E-Bankacılık
- Mobil Bankacılık
- Telefon Bankacılığı
- Müşteri Akıllı Kartları
- E-mail
- Otomatik Para Çekme Makinesi (ATM'ler)
- İletişim Teknolojisi (SWIFT)
- Veri Madenciliği
- Satış Bağlantı Noktası:
- Bilgisayar Tabanlı Karar Destek Sistemleri:
- Sosyal Ağlar
- Kablosuz Bankacılık Hizmetleri: Kablosuz bankacılık hizmetleri, bankacılıkta bir saat /telefon ile görüntüleme eğilimidir. Kablosuz bankacılık hizmeti, müşterilerin daha uygun, güvenli ve esnek hesaplara erişmesine izin vermek için hesaplarını GSM/GPPS WAP (kablosuz uygulama protokolü) teknolojisiyle yönetebilmesine imkan vermektedir. Kablosuz bankacılık hizmetleri ile şu işlemler uygulanabilmektedir:
 - Hesap bakiyesi ve banka işlemleri detaylarının kontrol edilmesi
 - Kendine veya bir üçüncü kişiye fon transferi yapma
 - Döviz satın alma ve satma
 - Menkul kıymet ticareti
 - Hesap bakiyesi ve a/c portfolyosu alışverişi yapan yatırım ortaklığı ve menkul kıymetler sorgulama
 - Hisse senedi performansını gözlemlemek için hisse senedi izleme listesini kişiselleştirme
 - Serbest gerçek zamanlı hisse senedi fiyatlarını sorgulama
 - Birikim/döviz/kredi oranlarını sorgulama

2. FİNANSAL OKURYAZARLIK

Son yirmi yılda, dünya da finansal açıdan okuryazar bir nüfusa ihtiyaç büyük önem kazanmıştır (Taylor ve Wagland, 2013:69). Finansal okuryazarlık hayatımıza çocukluktan itibaren giren ve bir ömür boyu devam eden bir kavramdır. Daha küçük bir çocukken bile harçlıklarla yapılabilecek tüketim ve tasarruf ile karşı karşıya kalarak, bu kavram hakkında basit de olsa bilgi sahibi olmaya başlanılan bir süreçtir. Dolayısıyla, finans ile ilgili konular sadece uzmanları değil, çocuklar ve gençlerinde dahil olduğu herkesi ilgilendirmektedir (Gökmen, 2012).

OECD'nin finansal okuryazarlık kavramı için yaptığı tanıma göre, finansal okuryazarlık; finansal tüketicilerin finansal ürünler ve finansal kavramlar hakkında bilgilendirilmesidir. Bununla birlikte, finansal risk ve alternatifler arasında tercihte bulunabilecek farkındalığa sahip olmasını sağlayarak bireylerin finansal refahını artırma sürecinin sonucunda bireylerin kazandıkları yeteneklerin toplamıdır (Lusardi, 2006:1).

Finansal okuryazarlık, bireylerin kişisel finansal yönetimde başarılı olabilmeleri için kişisel finans durumları ve kişisel finans koşulları bilgisinin yeterli düzeyde olması olarak tanımlanmaktadır. Kişisel finasta bilgi eksikliği, finansal karar vermede birçok tercihlerle fazla sorumluluk alma duygusu, kişisel finans hakkında bilgi edinme zamanının eksikliği ve finansal hayattaki karmaşıklık finansal okuryazarlık engelleridir (Garman, Leech, Grable,1996:157).

Mikro ve makro düzeyde finansal kaynakların ve finansal istikrarın daha etkili kullanımında katkısı olan bireysel finansın gelişiminde, bireylerin finansal karar verme yeteneği kritik bir öneme sahiptir. Son yıllarda yapılan çalışmalar, finansal davranışlar ve finansal karar verme yeteneğinin finansal okuryazarlığın varlığını gösteren belirleyicileri olduğunu göstermektedir (Klapper, Lusardi, Panos, 2013:3906).

Bireylerdeki düşük finansal okuryazarlık ve bilgi eksikliği, tasarruf etme yeteneğini ve rahat bir emekliliği güven altına almayı etkilemektedir. Finansal okuryazarlık, günlük finansal problemlerle başa çıkma yeteneğini artıracaktır ve üstesinden gelmenin yılların alabileceği fakir finansal kararların negatif sonuçlarını azaltacaktır (Delafrooz ve Paim, 2011:10092).

Finansal okuryazarlık bireyler için birçok açıdan önemlidir. Finansal konularda bilgi ve beceri sahibi olan bireyler kısa ve uzun dönem ihtiyaçları ile ilgili daha doğru kararlar verebilmekte, finansal ürünler arasında daha bilinçli seçimler yapabilmektedirler. Bu kişiler, ihtiyaçları olmayan hizmet ve ürünleri satın almaktan kaçınmakta ve

kendilerini finansal açıdan sıkıntıya sokabilecek riskleri üstlenmemektedir (Er, Temizel, Özdemir, Sönmez, 2014:117).

Atkinson ve Messy (2012) tarafından gerçekleştirilen OECD ile birlikte yapılan çalışmada finansal okuryazarlık kavramı için katı finansal kararlar alabilmek ve finansal refaha ulaşabilmek amacıyla gerekli bilinç, yetenek, bilgi, tutum ve davranışlardan oluşan bir bileşim olarak finansal okuryazarlık ölçülmüştür. Finansal okuryazarlık bileşenlerinin; finansal bilgi, finansal davranış ve finansal tutum olduğu ileri sürülmüştür.

Finansal okuryazarlığın öneminin artırılmasında finansal kurumların etkin ve verimli çalışabilmesi ve finansal tüketicilerin finansal işlemlerini serbest piyasa koşullarında yürütmeleri büyük rol oynamaktadır. Bireylerin tüketici kredisi açma, mevduat hesabı açtırma, kredi kartı kullanma, bireysel emeklilik hesabı açtırma gibi temel bankacılık işlemleri bile günlük yaşamda bireyler için bir problem olarak karşılına çıkmaktadır. Bununla birlikte, daha karmaşık finansal ürünlerin varlığı ve yeni teknolojiler de ve finansal piyasalarda meydana gelen değişmelerle, bankacılık anlayışını değiştirmiştir. İnternet sayesinde finansal ürünlere ulaşmak daha kolay hale gelmiş, elektronik bankacılık sayesinde banka hesabı açmak, kredi kullanmak ve diğer finansal işlemleri gerçekleştirmek mümkün olmaya başlamıştır (Temizel, 2010).

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırma evreni, Türkiye'deki banka kullanıcıları olan bireysel müşterilerden oluşmaktadır. Türkiye nüfusunun tamamının, banka kullanıcısı olduğu varsayılmaktadır. Araştırma için kullanılacak kaynakların sınırlı olması nedeniyle araştırma evreni üzerinde tam sayı gerçekleştirilememiş ve örnekleme yöntemine başvurulmuştur.

Araştırma örnekleminin belirlenmesinde, tedasüfi (rassal) örnekleme yöntemlerinden kümelere göre örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Çünkü evren hacmi büyük ve birimler geniş coğrafi alanlara yayılmış olduğunda, bu birimlerden oluşturulan gruplardan seçim yapmak daha etkili olacağından, coğrafi olarak farklılıklar da kullanılan kümeleme örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Türkiye'deki banka kullanıcılarının tamamına ulaşamayacağından dolayı, Aydın ili Efeler, Nazilli, Söke ve Kuşadası ilçelerinde ikamet eden banka müşterileri araştırma örnekleme olarak seçilmiştir. Aydın ilindeki araştırma da turizm, tarım ve sanayi bakımından karşılaştırmalar yapabilmek için Efeler, Nazilli, Söke ve Kuşadası ilçeleri seçilmiştir. Ülkemizde bankacılık sektöründe dijitalleşme oranı en yüksek ilk 3 üçe giren bankalar; Garanti Bankası A.Ş., Türkiye İş Bankası A.Ş., Yapı Kredi Bankası A.Ş. araştırma örnekleminde de bu 3 banka müşterileri seçilmiştir.

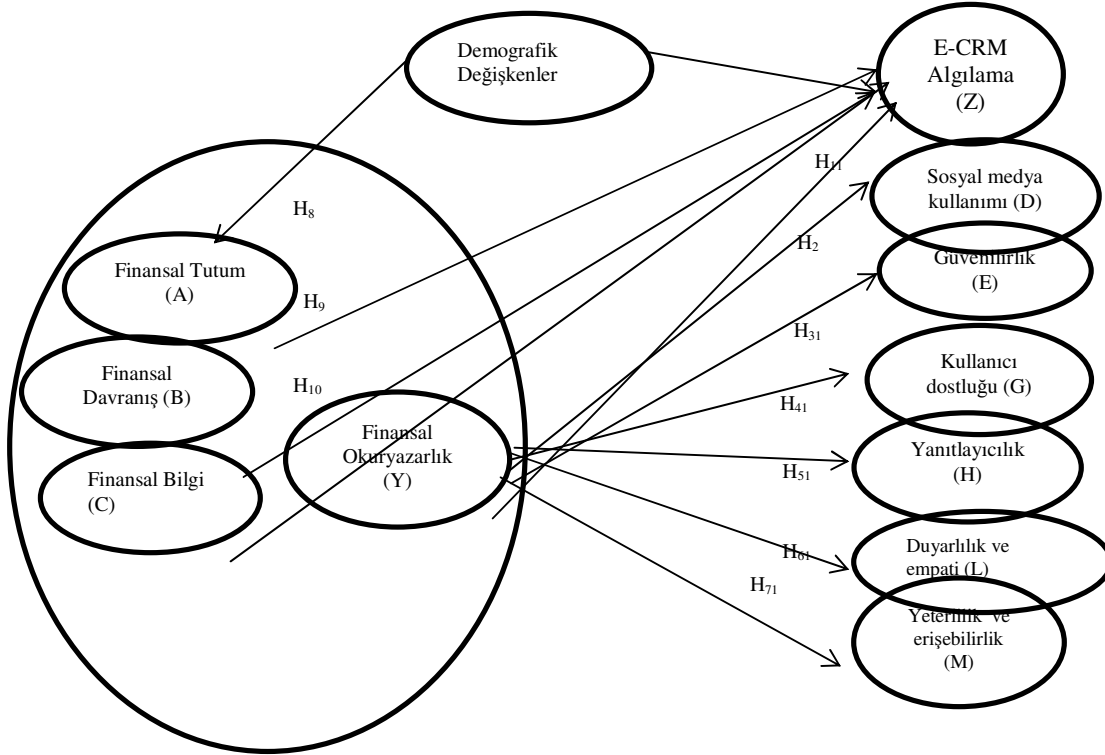
Aydın ili Efeler, Nazilli, Söke ve Kuşadası ilçelerindeki Garanti Bankası, Türkiye İş Bankası ve Yapı Kredi Bankalarının toplam 28 banka şubesi bulunup, toplam 302.900 bireysel müşterisi bulunmaktadır. Evren büyüklüğü 302.900 bireysel müşteriye sahip olduğunda % 95 güven aralığında 384 bireysel müşteri olarak belirlenmiştir. Anket soru formlarındaki eksik, hatalı ya da yanlış bilgilerin girilebileceği göz önüne alınarak 450 bireysel müşteriye anket uygulaması yapılmıştır.

Bankaları seçen bireysel müşterilerin finansal okuryazarlık düzeyini belirlemeye yönelik çalışmalarından ve E-CRM algılamasını belirlemeye yönelik çalışmalarından yararlanılarak anket formu hazırlanmıştır. Anket formu hazırlanmasında ise 5'li Likert ölçeği ("kesinlikle katılmıyorum" ifadesi için 1, "katılmıyorum" ifadesi için 2, "kararsızım" ifadesi için 3, "katılıyorum" ifadesi için 4 ve "kesinlikle katılıyorum" ifadesi için 5 rakamı) kullanılmıştır. Anket formları; katılımcıların demografik bilgilerini belirlemeye ve tatminlerini ortaya koymaya yönelik olarak iki ayrı bölümden oluşmaktadır.

3.2. Araştırmanın Modeli ve Hipotezleri

Çalışma da E-CRM Algılanmasında Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin etkisinin kabul modelinin sınanabilmesi amacıyla Yapısal Eşitlik Modeli analizi gerçekleştirilmiştir. Finansal tutum (A), Finansal davranış (B), Finansal bilgi (C), Sosyal medya kullanımı (D), Güvenilirlik (E), Kullanıcı dostluğu (G), Yanıtlıcaılık (H), Duyarlılık ve empati (L), Yeterlilik ve erişebilirlik (M), Finansal Okuryazarlık (Y) ve E-CRM Algılama (Z) olmak üzere 12 gizil değişken arasındaki yapısal ilişkiler incelenmiştir.

E-CRM algılanmasında finansal okuryazarlık düzeylerinin etkisinin kabulü modeli Şekil 1'de sunulmaktadır.

Şekil.1. E-CRM Algılanmasında Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Etkisinin Kabulü Modeli

Çalışmanın hipotezleri şu şekilde belirlenmiştir:

H₁: Bireysel müşterilerin E-CRM algılamalarını finansal okuryazarlık olumlu yönde etkilemektedir.

H₂: Bireysel müşterilerin E-CRM algılamalarından sosyal medya kullanımını finansal okuryazarlık olumlu yönde etkilemektedir.

H₃: Bireysel müşterilerin E-CRM algılamalarından güvenilirliği finansal okuryazarlık olumlu yönde etkilemektedir.

H₄: Bireysel müşterilerin E-CRM algılamalarından kullanıcı dostluğunu finansal okuryazarlık olumlu yönde etkilemektedir.

H₅: Bireysel müşterilerin E-CRM algılamalarından yanıtlayıcılığı finansal okuryazarlık olumlu yönde etkilemektedir.

H₆: Bireysel müşterilerin E-CRM algılamalarından duyarlılık ve empatiyi finansal okuryazarlık olumlu yönde etkilemektedir.

H₇: Bireysel müşterilerin E-CRM algılamalarından duyarlılık ve erişebilirliği finansal okuryazarlık olumlu yönde etkilemektedir.

H₈: Bireysel müşterilerin E-CRM algılamalarını finansal tutum olumlu yönde etkilemektedir.

H₉: Bireysel müşterilerin E-CRM algılamalarını finansal davranış olumlu yönde etkilemektedir.

H₁₀: Bireysel müşterilerin E-CRM algılamalarını finansal bilgi olumlu yönde etkilemektedir.

3.3. Veri Toplama Teknikleri

Araştırmanın kavramsal ve kuramsal aşaması üniversite kütüphaneleri, ulusal ve uluslar arası veri tabanları, kitap, e-kitap, dergi, e-dergi, makale, tez gibi bilimsel veri kaynaklarından yararlanılarak yazılması planlanmıştır. Araştırmanın uygulama kısmında banka teknolojilerini kullanan bireysel müşterilere uygulanacak anket soru formları ile birincil veri toplanmıştır.

Araştırma anket uygulaması 28 Mart 2016 ile 8 Nisan 2016 tarihleri arasında 12 günlük bir süre de Efeler, Nazilli, Söke ve Kuşadası ilçelerinde Pazartesi, Çarşamba ve Cuma günleri öğleden önce 10.00-12.00 öğleden sonra 14.00-16.00 saatleri arasında yapılmıştır.

Katılımcıların elektronik müşteri hizmetleri algılamasını belirleyebilmek için Hamid vd. (2011), Khanna&Gupta, (2015), Kim& Lee, (2002), Parasurama vd. (1988), İbrahim vd. (2006), Yang, Jun, (2002), Wang

(2008), Lee & Lin, (2005), Joseph & Stone (2003), Janda vd. (2002) ölçeklerinden ve finansal okuryazarlık düzeylerini belirleyebilmek için Potrick vd. (2015), Atkinson, Messey, OECD (2012) ölçeklerinden uyarlanarak geliştirilen 10 boyutu içeren 42 maddeden oluşan ölçekten yararlanılmıştır.

3.4. Veri Analizi

Araştırmaya katılan bireysel banka müşterileri hakkında temel demografik veriler ve tanımlayıcı istatistikler verilmiş, teorik modeli oluşturan ölçeklerin geçerliliği ve güvenilirliği tartışılmış ve teorik model Yapısal Eşitlik Modeli ile sınanmıştır. Analizlerde, SPSS 22.0 ve Lisrel 8.0 programları kullanılmıştır. Çalışmada veriler sadece T. C. Garanti, Yapı Kredi ve İş Bankası bireysel müşterilerinden toplanmıştır.

Yapısal eşitlik modellemesi özellikle psikoloji, pazarlama vb. bilimlerde değişkenler arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesinde ve modellerin testinde kullanılmaktadır. Gizil değişkenler bu yöntemin en önemli kavramlarından biridir. Pazarlamada, müşteri memnuniyeti, kalite algılanışı, tutumlar gibi kavramlar gizil değişkenlere örnek olarak verilebilir. Bu değişkenler gözlenmediği için doğrudan ölçülemezler. Bu yüzden, araştırmacı, gizil değişkeni işlemsel olarak tanımlamak için, gizil değişkeni gözlenebilir değişkenlerle ilişkilendirir (Dursun ve Kocagöz, 2010:3). YEM ile araştırmacı birçok değişkenin birlikte bilimsel olarak neyi ifade ettiğini açıklayabilir. Klasik metotlarda araştırmacı sadece birkaç değişkenin birbiri ile olan ilişkisine bakar ve bu ilişkiler karmaşık bir teori üretmeye yetmeyebilir. Ölçüm hataları geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarında önemli bir konudur ve YEM ile bu hatalar istatistiğe katılarak sonuçlar alınır. Yani daha sonra açıklanacak olan gözlenen ve gizil değişkenler arasında ilişki aranırken bu değişkenlerden kaynaklanan ölçüm hataları da hesaba dahil edilir (Çapık, 2014:197).

Katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim durumu, medeni durum, aylık geliri, çalışma durumuna göre dağılımları Tablo 1’de verilmektedir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

	Değişkenler	Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	183	% 40.7
	Erkek	267	% 59.3
Medeni Durum	Bekar	244	% 54.2
	Evli	206	% 45.8
Yaş	15-19	13	% 2.9
	20-29	197	%43.8
	30-39	108	% 24
	40-49	74	% 16.4
	50-59	42	% 9.3
	60 yaş ve üstü	16	% 3.6
Eğitim Durumu	İlkokul	36	%8
	Ortaokul	49	%10.9
	Lise	168	% 37.3
	Lisans	164	% 36.4
	Lisansüstü	33	% 7.3
Çalışma Durumu	Çalışmıyor	41	% 9.1
	Emekli	34	% 7.6
	İşyeri sahibi	53	% 11.8
	Öğrenci	105	% 23.3
	Kamu sektörü çalışanı	100	% 22.2
	Özel sektör çalışanı	117	% 26
Aylık Gelir	1000 TL'den az	118	% 26.2
	1001-2000	133	% 29.2
	2001-3000	98	% 21.8
	3001-4000	54	% 12
	4001-5000	28	% 6.2
	5001 TL ve üzeri	19	% 4.2

Tablo 1'e göre araştırma örneklemini oluşturan bireysel müşterilerin (183) kişi % 40.7'si kadın müşterilerden, (267) kişi % 59.3'ü erkek müşterilerden oluşmaktadır. Katılımcıların medeni durumları incelendiğinde (244) kişi % 54.2'si bekar müşterilerden, (206) kişi % 45.8'si evli müşterilerden oluşmaktadır. Yaş açısından incelendiğinde, bireysel müşterilerin (13) kişi % 2.9' u 15-19 yaş aralığında, (197) kişi % 43.8'i 20-29 yaş aralığında, (108) kişi % 24'ü 30-39 yaş aralığında, (74) kişi % 16.4'ü 40-49 yaş aralığında, (42) kişi % 9.3'ü 50-59 yaş aralığında ve (16) kişi % 3.6 'sı 60 yaş ve üstü bireysel müşterilerden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan bireysel müşterilerin eğitim durumları incelendiğinde, (36) kişi % 8'inin ilkokul mezunu, (49) kişi % 10.9'unun ortaokul mezunu, (168) kişi % 37.3'ünün lise mezunu, (164) kişi % 36.4'ünün lisans mezunu ve (33) kişi % 7.3'ünün lisans üstü mezunu olduğunu görülmektedir.

Araştırma örneklemini oluşturan bireysel müşterilerin çalışma durumları incelendiğinde (41) kişi % 9.1'inin çalışmadığı, (34) kişi % 7.6'sının emekli olduğu, (53) kişi % 11.8'inin işyeri sahibi olduğu, (105) kişi % 23.3'ünün öğrenci olduğu, (100) kişi % 22.2'sinin kamu sektörü çalışanı ve (117) kişi % 26'sının özel sektör çalışanı olduğu görülmektedir. Aylık gelirleri açısından incelendiğinde, (118) kişi % 26.2'sinin 1000 TL'den az, (133) kişi % 29.2'sinin 1001-2000 TL aralığında, (98) kişi % 21.8'inin 2001-3000 TL aralığında, (54) kişi % 12'sinin 3001-4000 TL aralığında, (28) kişi % 6.2'sinin 4001-5000 TL aralığında ve (19) kişi % 4.2'sinin 5001 TL ve üzeri gelirleri olduğu görülmektedir.

Araştırmada sonuçların tutarlılığını ve doğruluğunu ortaya koymak amacıyla güvenilirlik analizi uygulanmıştır. Güvenilirlik analizi ölçmede kullanılan testlerin, anketlerin özelliklerini, güvenilirliklerini, yer alan soruların birbirleri ile olan tutarlılığını ve kullanılan ölçeğin sorunu ne derece de yansıttığını değerlendirmek üzere geliştirilmiş bir yöntemdir. Bu yöntemler içerisinde en çok kullanılan Cronbach Alfa katsayısıdır. Güvenilirlik analizinde amaç ölçmenin hatalardan arındırılmış olmasıdır. Ölçeğin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı $0.00 \leq \alpha$

< 0.40 güvenilir değil, $0.40 \leq \alpha < 0.60$ düşük derecede güvenilir, $0.60 \leq \alpha < 0.90$ oldukça güvenilir ve $0.90 \leq \alpha < 1.00$ yüksek derecede güvenilirdir (Can, 2013:343; Kalaycı, 2010: 405; Küçük, 2016:95).

Modelin Cronbach's alpha değeri Tablo 2'de sunulmaktadır:

Tablo 2. Modelin Cronbach's alpha değeri

Cronbach's Alpha	Soru sayısı
0,915	42

Tablo 2.'de görüldüğü gibi modelin cronbach's alpha değerinin 0.90'dan büyük çıkması durumu modelin yüksek derecede güvenilir olduğunu göstermektedir.

Bir enstrüman güvenilirliğini nesnel olarak ölçmek mümkündür ve bu güvenilirliğin en yaygın kullanılan nesnel ölçüsü tutum, kişilik, bilgi, duygusal değerler veya beceri testlerinde uygulanan Cronbach alfa katsayısıdır. Alpha, bir testin veya ölçeğin iç tutarlılığının bir ölçüsü olarak 1951'de Lee Cronbach tarafından geliştirildi; 0 ile 1 arasında bir sayı olarak ifade edilmektedir. Kabul edilebilir değerleri hakkında 0.70 ile 0.95 arasında değişen farklı raporlar bulunmaktadır. Düşük alfa değeri, düşük sayıda soru, öğeler arasındaki heterojen ilişkiler veya heterojen yapılardan kaynaklanabilir ve maksimum alfa değeri 0.90 önerilmektedir (Tavakol ve Dennick, 2011:54).

Bu araştırma modelinde yer alan gizil değişkenler daha önceki bilimsel çalışmalarda kullanılmış ve test edilmiş ölçeklerden yardımıyla ölçülmeye çalışılmıştır. Toplam 42 sorunun temsil ettiği gözlenen değişkenler on iki gizil değişkeni açıklamaktadır.

Araştırma da kullanılan ölçeğe ait Cronbach's alpha değerleri Tablo 3'de verilmektedir.

Tablo 3. Cronbach's alpha değerleri

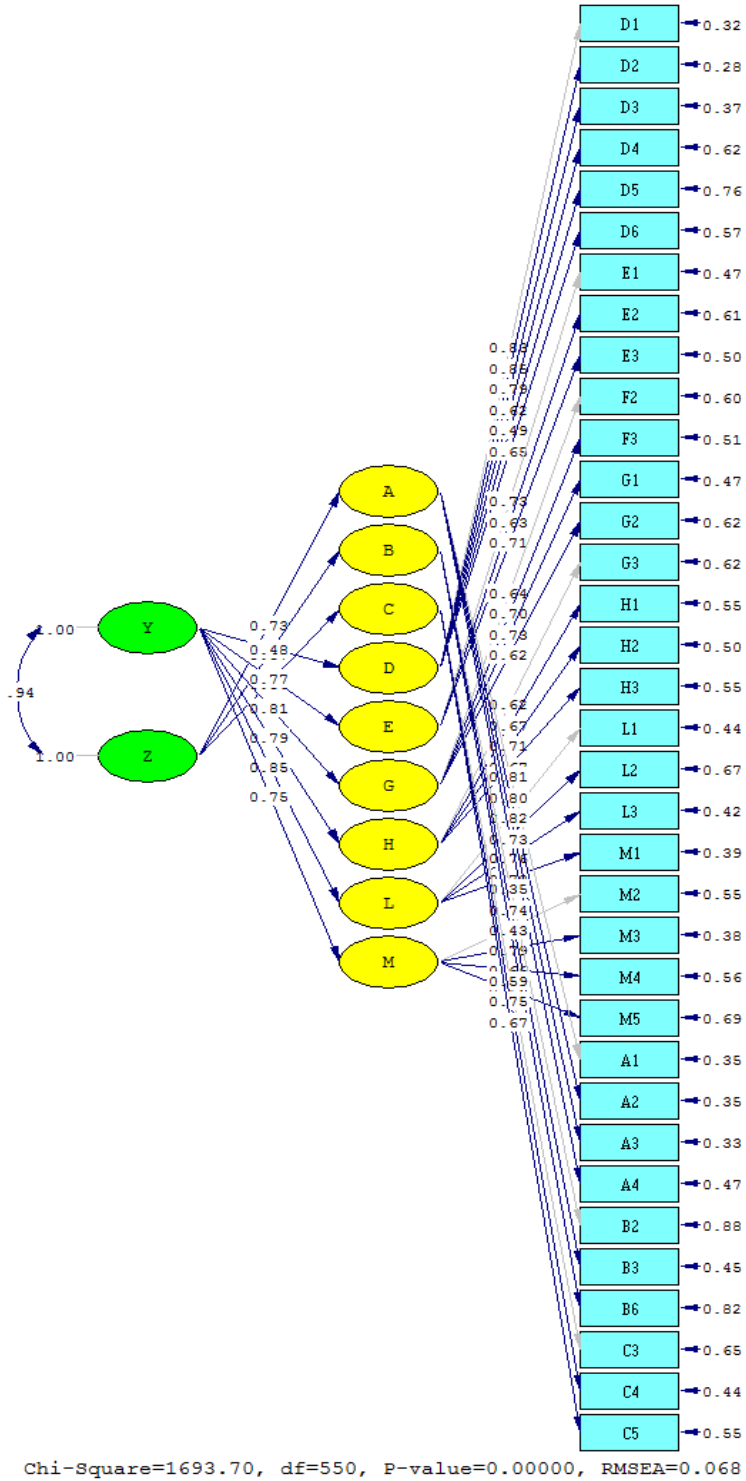
Ölçek	Soru sayısı	Cronbach's alpha
Finansal tutum (A)	4	0.866
Finansal davranış (B)	3	0.506
Finansal bilgi (C)	3	0.705
Sosyal medya kullanımı (D)	6	0.860
Güvenilirlik (E)	3	0.733
Kullanıcı dostluğu (G)	4	0.766
Yanıtlayıcılık (H)	4	0.758
Duyarlılık ve empati (L)	4	0.618
Yeterlilik ve erişilebilirlik (M)	4	0.756

Tablo 3 incelendiğinde, Cronbach's alpha katsayısı 0.70 ve üzeri sahip olan testlere uygulandığı gerçeği ile açıklanmasına rağmen (Cronbach, 1951:309), Nunnally'nin sosyal bilimlerde belirlediği alfa katsayısının 0.60 düzeyinin yeterli olması (Er, 2011:180) dikkate alındığında finansal davranış ölçeği dışındaki ölçeklerin yeterli düzeyde güvenilir olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Nunnally'nin psikometrik standartlarına göre, iç tutarlılık güvenilirliğinin, araştırmaların erken evrelerinde, kabul edilebilir minimum düzey 0.50 ile 0.60 olması (Özkan vd., 2014:129) dikkate alındığında finansal davranış ölçeği güvenilir kabul edilmiştir.

Yapısal Eşitlik Modelinde uyum iyiliği endeksleri kullanılmaktadır ve uyum endeksleri içerisinde ki-kare/sd, GFI, AGFI, CFI, RMSEA, RMR ve SRMR sıklıkla kullanılan istatistikler olarak kullanılmaktadır (Dursun ve Kocagöz, 2010: 6).

Çalışmada kullanılan E-CRM Algılanmasında Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Etkisinin Kabulü Modelinin toplanan verilerle sınanabilmesi amacıyla YEM analizi kullanılmıştır. Analiz sonucunda yapısal model için hesaplanan yol katsayıları (yol katsayısı coefficients) gizil değişkenler arasındaki ilişkilerin açıklanmasına ve hipotezlerin sınanmasına yardımcı olacaktır. Anlamlı çıkan yol katsayıları gizil değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiyi gösterecektir. YEM'de tahmin yöntemi olarak Maximum Likelihood Estimation Method kullanılmıştır.

Araştırmanın sonuç modeli Şekil 2’de sunulmaktadır.

Chi-Square=1693.70, df=550, P-value=0.00000, RMSEA=0.068

Şekil.2. Araştırmanın Sonuç Modeli

Modelin toplanan veriler ile sağlanıp sağlanmadığının incelenmesi için uyum iyiliği indekslerinin de incelenmesi gereklidir. (Çapık, 2014:200; Jöreskog ve Sörbom, 1993: 121; Şimşek, 2007:14; Hu ve Bentler, 1999)' a göre;

χ^2 Değeri: Ki-kare istatistiği örneklem kovaryans matrisi ile evren kovaryans matrisi arasındaki yani tahmin ve gözlenen girdi matrisleri arasındaki uyuma bakarak, farkı gösterir ve bu matrisler arasında fark olmamasını sağlamaktadır. χ^2 Değeri < 0.05 olması anlamlı olduğunu göstermektedir. Örneklem sayısının 200 ve üzerinde olduğu tüm modellerde modelin anlamlı olduğu görülmektedir.

χ^2/sd Değeri: Örneklemden daha az etkilenen χ^2/sd değeri, ki-kare değerinin örneklem büyüklüğünden çabuk etkilenmesi sebebiyle kullanılması önerilmektedir. χ^2/sd değeri, χ^2 değerinin serbestlik derecesine bölünmesiyle elde edilmektedir. Bu değer $\chi^2/sd \leq 2$ olması iyi düzeyde kabul edilirken, $\chi^2/sd \leq 5$ olması kabul edebilir düzeyde bir uyum iyiliği olarak görülmektedir.

RMSEA (Root Mean Square Error of Approximation): Büyük örneklemin söz konusu modellerde yalnızca ki-kare istatistiğine dayanarak kabul edilmemesinin önüne geçmek amacıyla kullanılan ve ana kütlede ise yaklaşık uyumun bir ölçüsü olmaktadır. Yaklaşık ortalamaların karekökü olarak ifade edilir. Bu değer $RMSEA < 0.05$ olması iyi düzeyde kabul edilirken, $RMSEA < 0.08$ olması kabul edebilir düzeyde bir uyum iyiliği olarak görülmektedir.

GFI (Goodness of Fit Index): Modelin örneklem büyüklüğünden ayrı olarak ne oranda ölçtüğünü yani nasıl uyum gösterdiğini açıklamaktadır. Bu değer $GFI > 0.95$ olması iyi düzeyde kabul edilirken, $GFI > 0.90$ olması kabul edebilir düzeyde bir uyum iyiliği olarak görülmektedir.

AGFI (Adjusted Goodness of Fit Index): GFI testinin yüksek örnek hacmindeki eksikliğini gidermek amacıyla serbestlik derecesi ile düzeltilmiş durumudur. Bu değer $AGFI > 0.95$ olması iyi düzeyde kabul edilirken, $AGFI > 0.90$ olması kabul edebilir düzeyde bir uyum iyiliği olarak görülmektedir.

NNFI (Non-Normed Fit Index): Modelin ölçü alındığı bir başka modele göre ne ölçüde daha iyi bir uyum gösterdiğini ölçmektedir. Bu değer $NNFI > 0.95$ olması iyi düzeyde kabul edilirken, $NNFI > 0.90$ olması kabul edebilir düzeyde bir uyum iyiliği olarak görülmektedir.

CFI (Comparative Fit Index): Örneklem sayısından az etkilenen ve değişkenler arasında hiçbir ilişkinin olmadığını öngören modeldir. Bu değer $CFI > 0.95$ olması iyi düzeyde kabul edilirken, $CFI > 0.90$ olması kabul edebilir düzeyde bir uyum iyiliği olarak görülmektedir.

RMR (Root Mean Square Residual) ve SRMR (Standardized Root Mean Square Residual): Bu değer sıfıra yaklaştıkça test edilen modelin daha iyi uyum iyiliği gösterdiği anlaşılır. Standardize edilmiş şekline SRMR uyum iyilik indeksi denir. Bu değer $SRMR < 0.05$ olması iyi düzeyde kabul edilirken, $SRMR < 0.10$ olması kabul edebilir düzeyde bir uyum iyiliği olarak görülmektedir.

Araştırma modelinin uyum indeksleri ve yapısal modeli Tablo 4'de verilmektedir.

Tablo 4. Araştırma Modelinin Uyum İndeksleri ve Yapısal Modeli

Uyum Ölçüsü	Karar kriterleri	Araştırma Sonucu
χ^2	$\chi^2 < 0.05$	1581.25 p=0.0
χ^2/sd	$5 \leq \chi^2/sd \leq 2$	2.9
RMSEA	$0.08 < RMSEA < 0.05$	0.07
GFI	$GFI > 0.95$	0.83
AGFI	$AGFI > 0.95$	0.80
NNFI	$NNFI > 0.95$	0.94
CFI	$CFI > 0.95$	0.95
SRMR	$0.10 < SRMR < 0.05$	0.07

Bir bütün olarak Tablo 4'deki uyum iyiliği indeksleri incelendiğinde GFI, AGFI, dışında diğer indekslerin önerilen sınırlar içerisinde kaldığı görülmektedir. Buna göre modelin genel olarak toplanan veriler ile doğrulandığı ifade edilebilir.

Araştırmada yapısal model için yol katsayısı ve t-değerleri Tablo 5'de sunulmaktadır.

Tablo 5. Yapısal model için Yol katsayısı ve t-değerleri

Hipotez	Sebeup-Sonuç İlişki	Yol katsayısı	t - değerleri	Sonuç
H1	Bireysel müşterilerin E-CRM algılamalarını finansal okuryazarlık olumlu yönde etkilemektedir.	0.94	23.73	Kabul
H2	Bireysel müşterilerin E-CRM algılamalarından sosyal medya kullanımı finansal okuryazarlık olumlu yönde etkilemektedir	0.48	9.08	Kabul
H3	Bireysel müşterilerin E-CRM algılamalarından güvenilirliği finansal okuryazarlık olumlu yönde etkilemektedir	0.77	12.45	Kabul
H4	Bireysel müşterilerin E-CRM algılamalarından kullanıcı dostluğunu finansal okuryazarlık olumlu yönde etkilemektedir.	0.81	11.71	Kabul
H5	Bireysel müşterilerin E-CRM algılamalarından yanıtlayıcılığı finansal okuryazarlık olumlu yönde etkilemektedir	0.79	11.19	Kabul
H6	Bireysel müşterilerin E-CRM algılamalarından duyarlılık ve empatiyi finansal okuryazarlık olumlu yönde etkilemektedir	0.85	14.59	Kabul
H7	Bireysel müşterilerin E-CRM algılamalarından yeterlilik ve erişebilirliği finansal okuryazarlık olumlu yönde etkilemektedir	0.75	11.68	Kabul
H8	Bireysel müşterilerin E-CRM algılamalarını finansal tutum olumlu yönde etkilemektedir	0.73	12.50	Kabul
H9	Bireysel müşterilerin E-CRM algılamalarını finansal davranış olumlu yönde etkilemektedir.	0.57	4.80	Kabul
H10	Bireysel müşterilerin E-CRM algılamalarını finansal bilgi olumlu yönde etkilemektedir.	0.56	7.79	Kabul

Tablo 5 incelediğinde, araştırma sonuçlarına göre tüm hipotezlerin desteklendiği görülmüştür. Araştırma sonuçlarına göre tüm hipotezler desteklenmiştir. T-değerlerinin kabul edilebilir sınırlarda olması için, t-değerinin 0 2,576'nın üzerinde olması gerekliliğinden modeldeki tüm hipotezler desteklenmiş ve kurulan ilişkiler arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Ayrıca hipotezlerdeki yol katsayılarının 0,90 ($p < 0,05$) olduğu görülmektedir. Bu durum kurulan modelin hipotezleri açıkladığı ve en iyi açıklayan hipotezin $H1$ $p = 0.94$ olduğu görülmektedir.

SONUÇ

Ülkemizde henüz son yıllarda çalışmaların ve uygulamaların yapılmaya başlandığı iki yeni konu olan finansal okuryazarlık ve elektronik müşteri hizmetleri kavramlarının önemi giderek artmaktadır. Günümüzde finansal piyasalarda yaşanan gelişmeler, teknolojik yenilikler ve en önemlisi müşteri tercihlerinde ortaya çıkan değişim ile birlikte sürekli yenilenen bankacılık sektörü uygulamalarının finansal işlemlerde de ne kadar aktif bir şekilde kullanıldığı çalışmamızın sonuçları arasında yer almaktadır.

Banka müşterileri günlük yaşamda yaptıkları hesap bakiyelerini sorgulama, fatura ödeme, kredi oranları takibi, fon transferleri ile birlikte finansal araçları kullanırken, döviz alım satımlarında, menkul kıymet alım satımlarında, hisse senedi takiplerinde, tasarrufları sorgulama gibi işlemlerinde banka teknolojilerinden faydalanmaktadır. İş yaşamının yoğunluğu, zaman kısıtı müşterileri banka şubelerine gitmek yerine finansal işlemleri internet bankacılığı kullanarak, ATM'lerden ve hatta cep telefonlarındaki mobil uygulamalarla 7 gün 24 saat istedikleri zaman hizmet alabilme avantajını yaşatmaktadır.

Araştırma sonuçlarına göre banka işlemlerini elektronik ortamlarda gerçekleştiren müşteriler bu hizmetleri alırken banka teknolojilerinin güvenilirliği, sunulan hizmetlerin müşteriye özel olmasına, banka teknolojilerine erişilebilir olması, yanıtlayıcılık gibi özellikleri müşterilerin banka teknolojileri algılamalarını etkilediği görülmektedir. Bu da elektronik ortamda yapılan finansal işlemlerin öncelikle bankaların müşterilerde oluşturduğu güvenle ve zaman kavramına verdikleri önemle ortaya çıktığı görülmektedir.

Araştırma sonuçlarına göre günlük yaşamda finansal bir olayla karşılaşıldığında ortaya konulması beklenen olası davranışları içeren finansal tutum, finans bilgisi, finans bilgisi ile psikolojik değişkenlerin bir kombinasyonu olan finansal davranışlar bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerini etkilemektedir. Çalışmaya göre genç yaşlardan itibaren öncelikle finans ile ilgili bilgi sahibi olma gerekliliği önemlidir. Bunun yanı sıra finans bilgisi oluştuktan sonra bilgiye bağlı olarak tutum ve davranışların finansal karar almada olumlu etkiler yaratabileceği söylenebilir.

Sonuç olarak bankacılık sektörünü tercih eden bireysel müşterilerin banka teknolojilerini algılamalarında bireylerin finansal okuryazarlık düzeyleri etkilidir. Dolayısıyla, bankaların bilgi teknolojilerinin müşteriler tarafından daha iyi algılanabilmesi ve bu teknolojileri en üst düzeyde verimli kullanabilmeleri için toplumun finansal okuryazarlık seviyesinin sürekli geliştirilmesi gerekmektedir. Türkiye'de önümüzdeki yıllarda farklı illerde ve daha büyük örnek kitleler üzerinde araştırmalar yapılması, bu araştırma sonuçlarında ortaya çıkan bulguların doğruluğuna katkıda bulunabilir.

Kaynakça

- Atkinson, Adele ve Messy, Flore-Anne (2012), Measuring Financial Literacy, **OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions** No. 15.
- Can, Abdullah (2013), **SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi**, Pegem Akademi, Ankara.
- Chen, Qimei ve Chen, Hong-Mei (2004), "Exploring the Success Factors of E-CRM Strategies in Practice", **Journal of Database Marketing & Customer Strategy Marketing**, 11 (4) 333-343.
- Chopra, Babita; Bhambri, Vivek ve Krishan, Balram (2012), "E -CRM – A New Paradigm for Managing Customers", **International Journal of Research in Engineering & Applied Sciences**, 2(2), 1163-1174.
- Çapık, Cantürk (2014), "Geçerlik ve Güvenilirlik Çalışmalarında Doğrulayıcı Faktör Analizinin Kullanımı", **Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi**, 17 (3), 196-204.
- Delafrooz, Narges ve Paim, Laily (2011), "Determinants of Financial Wellness Among Malaysia Workers" **African Journal of Business Management**, 5 (24), 10092-10100.

- Demirel, Yavuz ve Seçkin, Zeliha (2008), “Bilgi ve Bilgi Paylaşımının Yenilikçilik Üzerine Etkileri”, **ÇÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 17(1), 189-202
- Dilek, Serkan; Küçük, Orhan ve Eleren, Ali (2016), “Kastamonu Üniversitesi Öğrencilerinin Ekonomi Okuryazarlığı”, **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, 5(7), 1865-1878
- Dilek, Serkan (2016), **Oyun Teorisi Eşliğinde Sanayi Ekonomisi**, Seçkin Yayınları
- Dursun, Yunus ve Kocagöz, Elif (2010), “Yapısal Eşitlik Modellemesi ve Regresyon”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 35, 1-17.
- Er, Fikret; Temizel, Fatih; Özdemir, Ali ve Sönmez, Harun (2014), “Lisans Eğitim Programlarının Finansal Okuryazarlık Düzeyine Etkisinin Araştırılması: Türkiye Örneği”, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 14 (4),113-126.
- Eröz, Sibel ve Doğdubay, Murat (2012), “Turistik Ürün Tercihinde Sosyal Medyanın Rolü ve Etik İlişkisi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 27,(1), 133-157.
- Fjermestad, Jerry ve Romano, Nicholas (2003), “Electronic Customer relationship Management”, **Business Process Management Journal**, 9 (5), 572-591.
- Hu, L.-t., & Bentler, P. (1999). Cutoff Criteria for Fit Indexes in Covariance Structure Analysis: Conventional Criteria Versus New Alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 6(1), 1-55.
- Garman, Thomas; Leech, Irene ve Grable, John (1996), “The Negative Impact Of Employee Poor Personal Financial Behaviors On Employers”, **Financial Counseling and Planning**, 7,157-168.
- Gümüş, Niyazi (2016), “Usage of Social Media In City Marketing: A Research On 30 Metropolitan Municipalities In Turkey”, **Emerging Markets Journal**, 6(2), 29-37
- Hamid, Noor Raihan Ab; Cheng, Aw Yoke ve Akhir, Romiza Md (2011), “Dimensions of E-CRM: An Empirical Study on Hotels’ Web Sites”, **Journal of Southeast Asian Research**, 1-15.
- Ibrahim, Essam; Joseph, Matthew ve Ibeh, Kevin (2006), “Customer Perceptions of Electronic Service Delivery in the UK Retail Banking Sector”, **International Journal of Banking Marketing**, 24(7), 475-493.
- Janda, Swinder; Trocchia, Philip ve Gwinner, Kevin (2002), “Customer Perceptions of İnternet Retail Service Quality”, **International Journal of Service Industry Management**, 13 (5), 412-431.
- Joseph, Mathew ve Stone, George (2003), “An Empirical Evaluation of US Bank Customer Perceptions of the İmpact of Technology on Service Delivery in the Banking Sector” **International Journal of Retail & Distribution Management**, 31 (4), 190-202.
- Kalaycı, Şeref (2010), “**SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri**” Asil Yayın, Ankara.
- Kanbur, Aysun (2016), “Innovative Behaviors In The Wake of Vitality”, **Entrepreneurship And Innovation Management Journal**, 3(1), 40-50
- Klapper, Leora; Lusardi, Annamaria ve Panos, Georgios (2013), “Financial literacy and its consequences: Evidence from Russia during the financial crisis”, **Journal of Banking & Finance**, 37, 3904–3923.
- Kim, Jinwoo ve Lee, Jungwon (2002), “Critical Design Factors for Successful E-commerce Systems” **Behaviour & Information Technology**, 21(3), 185-199.
- Khanna, Vandana Tandon ve Gupta, Neha (2015), “Customer’s Perception about Banks Technology for Innovative Delivery Channels of Public Sector Banks (PSBs) of India”, **International Journal of Business and Management**, 10 (2), 214-225.
- Kızgın, Yıldırım ve Benli, Tahir (2013), “The Examining Of GSM Operators’ Consumers Complaint Management Applications In Turkey With Discriminant Analysis”, **International Journal of Business and Management**, 8(3), 1-17
- Kotler, Philip (2007). **Soru ve Cevaplarla Günümüzde Pazarlamamın Temelleri**. (1. baskı).(Çev. Şensoy, Ü.). İstanbul: Optimist yayınları.
- Küçük, Orhan (2016), **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Ekin Basım Yayın Dağıtım.

- Lee, Gwo-Guang ve Lin, Hsiu-Fen (2005), "Customer Perceptions of E-service Quality in Online Shopping, **International Journal of Retail & Distribution Management**, 33 (2), 161-176.
- Lusardi, Annamarie (2006), "Financial Literacy and Financial Education: Review and Policy Implications. Networks Financial Institute at Indiana State University Policy Brief. 1-12.
- Malik, Kavita ve Kumar, Narender (2013), "E-CRM Golden Opportunity for Banks", **International Journal in Multidisciplinary and Academic Research**, 2(2), 1-12.
- Mittal, R. K. ve Kumra, Rajeev (2001). "E-CRM in Indian Banks An Overview", *Delhi Business Review*, 2(1), 1-6.
- Odabaşı, Yavuz (2015), **Satışta ve Pazarlamada Müşteri İlişkileri Yönetimi** (9. baskı). İstanbul: Sistem yayıncılık.
- Özden, Kenan ve Oktay, Kutay (2009), "Kırgızistan'da GSM Operatörleri Müşterilerinin Fiyat Algılamalarına Yönelik Bir Araştırma", **SosyoEkonomi**, 2, Temmuz- Aralık.
- Özkan, S., Demirhan, H., Çınar, İ. Ö., Sevil, Ü. & Alataş, E. (2014). "Antepartum Dönem Fonksiyonel Durum Envanteri"nin Geçerlilik Güvenilirlik Çalışması. **Pam Tıp Dergisi**;7(2),125-130.
- Parasuraman, A.; Zeithaml, Valarie ve Berry, Leonard (1998), "SERVQUAL: A Multiple-Item Scale for Measuring Consumer Perceptions of Service Quality", **Journal of Retailing**, 64 (1), 12-40.
- Pan, Shan ve Lee, Jae-Nam (2003), "Using E-CRM for a Unified view of the Customer", **Communications of ACM**, 46, (4), 95-99.
- Taylor, Sharon ve Wagland, Suzanne (2013), The Solution to the Financial Literacy Problem: What is the Answer?, **Australasian Accounting Business & Finance Journal**, 7 (3),69-89.
- Temizel, Fatih (2010), **Mavi Yakalılarda Finansal Okuryazarlık**, Beta Yayın A.Ş., Yayın No: 2335, İşletme-Ekonomi Dizisi: 388: İstanbul.
- Yang, Zhilin ve Jun, Minjoon (2002), "Consumer Perception of E-Service Quality: From Internet Purchaser and Non-purchaser Perspectives", **Journal of Business Strategies**, 25 (2), 59-84.
- Wang, Mei-Yu (2008), "Measuring E-CRM Service Quality in the Library Context: A preliminary study", **The Electronic Library**, 26(6), 896-911.

BİLGİ SİSTEMLERİNİN STRATEJİK AÇIDAN ELE ALINMASI VE KARAMAN ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİNDE BİR UYGULAMA

Murat BAY²

Özet:

Bilgi sistemleri işletmelerin karar verme, koordinasyon ve kontrol faaliyetlerine destek olmaktadır. Bilgi sistemlerinin kullanım amacı sektörün teknoloji kullanım seviyesine göre değişmektedir. Bilgi sistemleri stratejik açıdan bir değer ifade etmektedir ve yönetsel açıdan her düzeyde kullanılmaktadır. Bilgi sistemleri kullanımı “olgunlaşma” düzeyine geldiği zaman stratejik amaçlara hizmet etmektedir. Bu çalışma Karaman gıda imalat sanayinde faaliyette bulunan orta ve büyük işletmelere yapılmıştır. Ankete katılanların çoğunluğu üst düzey yönetici ve işletme ortağı olan 60 kişiden oluşmaktadır. Çalışma sonucunda Bilgi sistemleri strateji düzeyinin merkezi olmadığı görülmektedir. Kullanılan bilgi sistemlerine bakıldığında ise veri işleme, yönetim raporlama aşamasında olduğu görülmektedir. Kullanmakta olduğunuz bilgi sistemlerinin stratejik değeri toplamda 23,83 ortalama ile iyi düzeyde bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bilgi Sistemleri, Strateji

Jel kodu: M1, L1

THE EVALUATION OF INFORMATION SYSTEMS WITH STRATEGIC PERSPECTIVE AND A STUDY ON KARAMAN ORGANIZED INDUSTRY ZONE

Abstract:

Information systems are supporting business about decision making, coordination and control activities. The purpose of using information technologies changes according to the technology usage levels of industry. Information systems represent a value from strategic perspective and it is used at all levels of the administrative terms. When the usage of information systems comes to level of “maturity”, it also starts to help strategic purposes. This study is conducted to medium and large size businesses which are operating in the food manufacturing industry in Karaman. The majority of respondents consist of 60 people with senior executives and business partners. According to the result of study, information systems are not the center of strategy level. Also data processing and management reporting are only information systems using by businesses. The strategic value of information systems that are in use has a good level with 23.83 average.

Key Words: Information Systems, Strategy.

1.Giriş

Bilgi sistemleri, bir örgütte karar verme ve kontrol mekanizmasını desteklemek amacıyla bilginin elde edilmesi, işlenmesi, saklanması ve dağıtılmasına hizmet eden, birbirleriyle bağlantılı unsurların tümüdür. Bilgi sistemlerinde karar verme ve koordinasyon ve kontrol faaliyetlerine ilave olarak yöneticilere ve çalışanlara problemlerin analizi, karmaşık konuların incelenmesi ve yeni ürünlerin ortaya çıkarılması gibi konularda yardım eden sistemlerdir. Bilgi sistemleri dinamik ve değişken bir alandır ve sistemin arkasındaki en önemli yönlendirici güç bilgisayarlardır. Bununla birlikte dikkat edilmesi gereken nokta, bilgi sistemlerinin, bilginin işlenmesi ve dağıtılmasında bilgisayar teknolojilerinden faydalanılmasına rağmen, bilgisayar donanım ve yazılımından farklı olmasıdır. Bilgisayarlar bilgi sistemlerinin sadece bir bölümünü oluşturmaktadır. Bilgi sistemlerini şekillendiren unsurlar arasında bilgi

² Yrd. Doç.dr., KMÜ İ.İ.B.F., İşletme, S. Yazar, muratbay2@gmail.com

teknolojisinin yanı sıra organizasyon ve yönetim gelmektedir. Bu nedenle işletme açısından bilgi sistemleri çevreden gelen sorunlara ve tehlikelere, bilgi teknolojisi destekli örgütsel ve yönetsel çözümü ifade etmektedir (Güleş ve Bülbül,2004,224). Ayrıca bilgi sistemlerini, bilgisayar ve yeni teknolojiyi kullanan firmaların rakipleri karşısında rekabet üstünlüğü elde edeceğini söylemek mümkündür (Dilek, 2016:99).

İşletmeler açısından bilgi sistemlerindeki seviyenin ne olduğu sorusuna yanıt verilmesi önemlidir. Daha sonra stratejik bir değer olarak kabul etme gerek üst yönetsel anlamda gereke orta ve alt kademedeki çalışanların bunu algılamaları gerekmektedir. Tabii örgütsel bazı yeterliliklerinde bilgi sistemlerine geçmede uygun olması gerekmektedir. Dolayısıyla bilgi sistemlerinin kullanımının stratejik hedeflere ulaştırmadaki etkinliği anlaşılırsa bu doğrultuda adımlar atılabilecektir. Bilgi sistemlerini stratejik açıdan ele alındığı takdirde gereken önem verilecek ve bilgi sistemlerinin kullanımı artabilecektir. Bu konudaki göz ardı edilmemesi gereken bir konu da sektördeki teknoloji ve bilgi sistemleri kullanımının düzeyidir. Sektör düşük teknoloji bir sektör ise doğal olarak bu sistemleri kullanma oranı yüksek teknoloji sektörlerine göre daha düşük olacaktır. Ancak stratejik olarak hangi sistemlere önem verilmesi gerektiği ve maliyet olarak işletmeye artı yansıyacak unsurları da göz ardı etmemek gerekmektedir.

2.Bilgi sistemleri ve Stratejisi

Bilgi sistemleri işletmelerde örgütsel düzeyler arası iletişimin sağlanmasını amaçlayan alt, orta ve üst düzey yönetime örgütsel karar verme ve yönetsel sorun çözme süreçlerinde operasyonel, taktik ve stratejik bilgi desteği sağlayan sistemlerdir. Bu sistemler; elektronik veri işlem sistemleri, ofis otomasyon sistemleri, yönetim bilişim sistemleri, üst düzey yönetim bilişim sistemleri, karar destek sistemleri ve uzman sistemleridir (Tekin vd., 2003:184).

Günümüz rekabetçi işletmelerinde yaygın olarak faydalanılan bilgi sistemleri, genel olarak örgütte destekledikleri kademeler (stratejik, yönetim, operasyonel) ve kullanım amaçları bakımından sınıflandırılmaktadır.

Tablo 1: Bilgi Sistemleri **Kaynak:** (Güleş ve Bülbül, 2004:226)

<i>Bilgi Sistemleri</i>	
<i>Bilgi Sistemleri Çeşitleri</i>	<i>Genel Fonksiyonları</i>
Ticari İşletim Sistemi	Ticari işlemler hakkında bilgi toplar ve depolar.
Yönetim Bilgi Sistemi	Ticari işlem sistemlerinden aldığı veriyi örgütü yönetmek ve performansını gözlemek için bilgiye dönüştürür.
Karar Destek Sistemi	Karar almalarında insanlara bilgi, modeller ve/veya bilgiyi analiz etmek için araçlar sunarak yardım eder.
Üst Yönetici Bilgi Sistemi	Üst yöneticilere kolayca yararlanabilecekleri, etkileşimli bir formatta bilgi sağlar.
Uzman Sistem	Uzman bilgisine ihtiyaç duyulan alanlarda problem çözmeye yardım eder.
Ofis Otomasyon Sistemi	Genel ofis işlerinin etkinliği ve verimliliğini arttıracak araçlar sağlar. Dokümanların ve mesajların işlenmesi ile ilgili genel ofis işlerini yapmada insanlara yardım eder.

Bilgi teknolojileri ve sistemleri, organizasyonların kurumsal öğrenme ve değişim kapasitesine göre farklı aşamalarda kullanılmaktadır. Organizasyonların planlanan amaçlarına ulaşmaları yönünde bilgi teknolojileri ve sistemlerini ne tür bir çözüm olarak algıladıklarını gösteren bu aşamalar (Öğüt, 2003:136-137):

Başlangıç seviyesi; organizasyonlar, genellikle çok basit işlem ve faaliyetleri, maliyetleri düşürmek amacıyla otomatikleştirmeyi amaçlamaktadır.

Yayımla seviyesi; bilgi sistemleri kullanımı ile ilgili sergilenen olumlu gayretler, kontrolsüze biçimde çeşitli aplikasyon programlarının geliştirilmesi sonucunu verebilmektedir. Bu bağlamda yazılım programları arasında tutarsızlık yada bağlantısızlık oluşabilmektedir. Yayımla aşamasında üst yönetimin kullanımı gözetim altında tutması ve koordinasyon sağlayıcı tepki göstermesi beklenmektedir.

Denetim seviyesi; biçimsel denetim süreçleri ve standartların artması, organizasyonel gelişmeyi, yeni bilgi teknolojileri ve sistemlerine yönelik adımları engelleyebilir. Böylece bilgi teknolojileri kullanıcıları doğrudan veri

kalitesinden sorumlu olabilirler. Sonuçta denetim aşamasında bulunan organizasyonlar için, bilgi kaynakları yönetimi önemli bir sorun durumuna gelmektedir.

Entegrasyon seviyesi; geniş anlamda bilgi teknolojileri ve sistemleri kullanımı, geleneksel bilgi işlem süreçlerinin yerini almaktadır. Entegrasyon seviyesi, değer oluşturma ve kullanılan bilgi sistemleri ve veri tabanlarının bütünleştirilmesi üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Bilgi yönetimi seviyesi; bilgi teknolojileri ve sistemlerin kullanımına ilişkin kurumsal algılamının bilgi yönetimi şekline dönüşmesi, bilginin organizasyon birimleri arasında paylaşılması gereken bir kaynak olduğunun kurumsal kabulünü simgelemektedir. Dolayısıyla bilginin değeri anlaşılmakta ve uygulama programları bu değerden faydalanmak üzere tasarlanmaktadır.

Olgunlaşma seviyesi; organizasyon içinde bilgi teknolojileri ve sistemleri planlanması ve geliştirilmesi kurumsal ve operasyonel geliştirme ile bütünleştirilmektedir. Bu seviyede stratejik planlama, bilgi teknolojileri ve sistemleri planlanması bütünleştirilmektedir.

Girişimciler pek çok farklı tip iç içe geçmiş ve dinamik bir çevre içerisinde yer alan kompleks sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bilgi sistemleri yeteneği sayesinde bu sorunlarla baş etmek ve rakiplerden daha üst bir seviyeye gelmek mümkündür. Gerek Amerika da gerekse batı Avrupa yapılan çalışmalarda 21. yy da işletmelerde bilgi sistemleri yeteneği hayati bir öneme sahiptir. Bazı çalışmalarda bilgi sistemleri yeteneği çeşitli açılardan ele alınmıştır bunlar; iş dizaynı, güçlü ilişkiler, koordinasyon ve süreç dönüşümüdür. Bazı çalışmalarda bilgi sistemleri yeteneğini, faaliyet ve iş süreçlerini organizasyonda destekleyebilen ve önemli olan diğer kaynakları ayarlayıp ortaya çıkarabilen organizasyonun yetenek tipi ile ilişkilendirilmiştir (Jorfi vd.,2011:20).

Firmalar stratejilerini uygulamak için bilgi sistemleri altyapısına ihtiyaç duymaktadır. Bu iki şekilde olmaktadır. Birincisi kendi içsel olarak bilgi işlem biriminin geliştirilmesi ile yada operasyonlarını ve faaliyetlerin devamını sağlamak için tümüyle yada kısmen dış kaynak kullanımı yaparak sağlayabilir (Grant vd.,2010:18).

Küçük işletmelerde bilgi sistemleri stratejisi tartışmalı konu olmakla birlikte resmi olarak gözükmeyen ama varlığı bilinen bir kavramdır. Chan vd. (1997) yaptığı çalışmada bilgi sistemleri stratejisi ile iş stratejisini birleştirerek bilgi sistemleri stratejisine ulaşmıştır. Bilgi sistemleri stratejisini iş stratejisine ulaşmada bir araç olarak kullanmıştır. Örneğin bu çalışmada kullanılan 9 maddelik kullanmakta olduğumuz bilgi sistemleri stratejik değeri nedir? sorusuna bir seçenek sunmuştur. Rakiplerimizden önce olarak yeni ürünleri sunmayı hedefliyoruz iş stratejisi ile mevcut teknolojik seviyemiz rakiplerden önce ürünü piyasaya sunmayı mümkün kılıyor bilgi sistemleri stratejisi haline getirilmiştir (Cragg vd.,2002:114).

3.Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Bu çalışmada bilgi sistemleri ve bilgi sistemleri stratejisi Karaman ilinde organize sanayi bölgesinde imalat sektöründe araştırılmıştır. Bu çalışma Karamanda ağırlıklı olarak gıda sektöründe faaliyette bulunan işletmelerin bilgi sistemleri kullanımını ve bilgi sistemleri stratejisini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Bilgi sistemleri yönetici destek sistemleri, yönetici bilgi sistemleri, karar destek sistemleri, ofis otomasyon sistemleri, yapay zeka ve uzman sistemler, elektronik veri işlem sistemleri, yerel ağ ve dış ağ olarak ele alınmıştır. Uygulama Karaman ilinde gıda sektöründe faaliyette bulunan büyük işletmelere yapılmıştır. Uygulamada Turunç'un (2006:275-282), Cragg vd. (2002:109-132) ölçeklerinden faydalanılmıştır. Anket yüz yüze görüşme talebini kabul eden işletmelere uygulanmıştır. Örneklem çoğunluğu üst düzey yönetici ve işletme ortağı olan 60 kişidir.

4. Bulgular

Aşağıda tablo 2'de ankette yer alan tanımlayıcı istatistiklere yer verilmiştir.

Tablo 2: Tanımlayıcı İstatistikler

	Sayı		Sayı
<i>Cinsiyet</i>		Kaç yıldır bulunduğunuz pozisyondasınız?	
Kadın	2	1-3 yıl	11
Erkek	58	4-7 yıl	13
<i>Yaş</i>		8-10 yıl	16
30-39	9	11+ yıl	20
40-49	28	Ne zamandır bu işletmede çalışıyorsunuz?	
50+	23	1-3 yıl	12
<i>Eğitim düzeyiniz</i>		4-7 yıl	6
Lise	4	8-10 yıl	26
Yüksek okul	1	11+ yıl	16
Üniversite	55	İşletmenizde bilgi sistemleri stratejisi varmı?	
		Evet	49
		Hayır	11

Verilerin Normallik testi “one sample kolmogrov smirnov test” ile yapılmış bütün soruların dağılımının normal olduğu (Asymp.sig. (2-tailed)=,000) bulunmuştur. Dolayısıyla anketin analizi yapılırken parametrik testler (t, z, ki-kare, korelasyon, regresyon, anova gibi) uygulanabilmektedir. Anketin güvenilirlik analizi sonucunda bulunan Cronbach Alpha değeri: bilgi teknolojisi stratejisinin hangi düzeyde olduğu ölçeği (,774) ve bilgi sistemlerinin stratejik değeri (,953) bulunmuştur.

Tanımlayıcı istatistiklere bakıldığında erkekler 58 kişi olarak en fazla katılın gruptur. Yaş olarak en fazla 40-49 ve 50+ gruplarına aittir. Eğitim düzeyi ise üniversite mezunu olanlar 55 kişidir. Kaç yıldır bulunduğunuz pozisyondasınız sorusuna ise 11+ diyenler 20 kişidir. Ne zamandır bu işletmede çalışıyorsunuz sorusuna ise 8-10 yıl olanlar 26 kişidir. İşletmenizde bilgi sistemleri stratejisi var mıdır? sorusuna ise 49 kişi evet cevabını vermiştir.

Tablo 3: Kullanılan Bilgi Sistemleri

	Evet	Hayır
Yönetici destek sistemleri	24	36
Yönetici bilgi sistemleri	11	49
Karar destek sistemleri	7	53
Ofis otomasyon sistemleri	48	12
Yapay zekâ ve uzman sistemler	4	56
Yerel ağ	39	21
Dış ağ	52	7

Yukarıdaki tablodan görüldüğü üzere kullanılan bilgi sistemlerinin daha çok ofis otomasyon sistemleri 48 kişidir. Yukarıdaki tablodan yola çıkarak Karamanda bilgi teknolojileri kullanımının daha çok veri işleme ve yönetsel raporlama aşamasında olduğunu karar destek 7 kişi ve daha sonra gelen stratejik seviyeye ulaşmadığını göstermektedir.

Tablo 4: Yönetim aktivitelerinin en çok hangi seviyesinde bilgi teknolojileri sisteminden faydalanıyorsunuz?

	frekans		
	En önemli	İkinci derece önemli	Üçüncü derece önemli
Operasyonel	43	13	4
Yönetim kontrol	43	16	1
Stratejik planlama	43	15	2

Yukarıdaki tablodan görüldüğü gibi işletmeler operasyonel, yönetim kontrol ve stratejik planlama seviyesinde bilgi teknolojilerinin önemli olduğu algısına sahiptir.

Tablo 5: İşletmeniz ne tür bilgisayar donanımlarına sahiptir?

	frekans
Mini bilgisayar / terminalli Unix makineler	50
Şebekelendirilmiş bilgisayarlar / çalışma istasyonları	10

Yukarıdaki tablodan anlaşıldığı üzere daha çok mini bilgisayarlar/ terminalli unix makineler kullanılmaktadır. Kurumsal kaynak planlaması gibi daha entegre sistemler bulunmamaktadır.

Tablo 6: İşletmenizin bilgisayar sistemine geçişini aşağıdaki durumlardan hangisi en iyi şekilde ifade etmektedir?

	Evet	Hayır
Başlamak (Küçük sayıdaki Bilgi Teknolojileri kullanıcıları; Kullanıcıların sahip olduğu yüksek otonomi; varolan sistem üzerinde çok az planlama ve kontrol)	51	9
Yayıma (Çok sayıdaki kullanıcının adaptasyonu; Uygulama, donanım ve personel harcamalarında hızlı artış; sistem üzerindeki planlama ve kontrol hala gayri resmi.)	17	43
Entegrasyon (Bilgi Teknolojileri uygulamaları daha entegre; daha kontrollü prosedürler ve uygulamalarda planlama daha oturmuş.)	29	31

Yukarıdaki tablodan anlaşıldığı üzere bilgi sistemlerine geçişte başlangıç aşamasında olduğu ve yayılma, entegrasyon aşamalarına geçişin başladığı anlaşılmaktadır.

4.1.Bilgi Sistemleri Stratejisi

Bilgi sistemleri stratejisi hangi düzeyde olduğu ve bilgi sistemlerinin stratejik değeri olarak iki boyutta ele alınmıştır.

Tablo 7: Bilgi Sistemleri Stratejisi Düzeyi

	Bilgi sistemleri stratejisi hangi düzeydedir	Ort.	S.D.
1	Bilgi Teknolojileri ile ilgili yatırımlar resmi bir stratejiyle belirlenmektedir.	3,68	,94
2	Orta ve uzun vadeli problemlerinizin çözümünde bilgi teknolojilerine önem verilmektedir.	4,35	,86
3	Bilgi Teknolojilerinin yönetimi diğer kaynakların yönetimi kadar kritik değildir.	4,01	1,06
4	Sistemimiz biri birine bağlı olmayan PC'lerden oluşmaktadır.	3,96	1,08
5	Bilgi Teknolojileri destek ve temini ademi-merkeziyetçi bir şekilde yapılıyor.	3,81	1,12
6	Bilgi Teknolojilerinden beklenen fayda karşılaştırılmalı üstünlükler sağlayacak şekilde daha geniş bir çerçevede ele alınır.	4,18	,74

Bilgi sistemleri stratejisi beşli likert ölçek kullanılmıştır. Ölçekte hem olumlu hem olumsuz ifadeler olduğundan dolayı ayrı değerlendirilmiştir. 1. Soruda 3,68 ortalama ile Yeni Bilgi Teknolojileri ile ilgili her yatırım kararı bağımsız olarak alınmakta algısı ortaya çıkmaktadır. Bağımsız alınması ise entegrasyon sorununu ortaya çıkarabilir. 2. Soruda 4,35 ortalama ile Orta ve uzun vadeli problemlerinizin çözümünde bilgi teknolojilerine önem verilmektedir yüksek bir ortalamaya sahiptir. Kısa vadeli problemlerin çözümünden ziyade orta ve uzun vadeli problemlerin çözümünde bilgi teknolojilerine önem verildiği anlaşılmaktadır.

Tablo 8: Kullanmakta olduğumuz bilgi sistemleri stratejik değeri nedir? (Kümülatif)

Alt boyut isimleri	En düşük	En yüksek	Ort.	S.D.
Bilgi sistemlerinin stratejik değeri	9	37	23,83	5,10

Kullanmakta olduğumuz bilgi sistemlerinin stratejik değeri ölçeğinde üçlü likert sistemi kullanılmıştır ve 27 çok iyi olarak kabul edilmektedir. Bilgi sistemlerinin stratejik değeri toplamda 23,83 ortalama ile iyi düzeyde bulunmaktadır.

Tablo 9: Kullanmakta olduğumuz bilgi sistemleri stratejik değeri nedir?

		Ort.	S.D.
1	Maliyetleri düşürmemize yardımcı oluyor.	2,50	,79
2	Rakiplerimizinkilerden farklılaşmamıza yardım ediyor.	2,65	,70
3	Ürün kalitemizi yükseltmemize olanak tanıyor	2,70	,69
4	Yeni ürünleri rakiplerimizden önce piyasaya sunmamızı olanaklı kılıyor.	2,61	,73
5	Üretim sürecimizin verimliliğini geliştirmemize yardım ediyor.	2,71	,66
6	Ürünlerimizi çeşitlendirmemize olanaklı kılıyor.	2,60	,58
7	Şirketimizin kaliteli müşteri hizmetleri sunmasına olanak sağlıyor.	2,63	,63
8	Ürünlerimizin yoğun pazarlamasına olanak tanıyor.	2,70	,59
9	Yeni pazarlara girmemize yardım ediyor.	2,71	,52

Mevcut kullanmakta olduğunuz bilgi sistemlerinin stratejik değerine bakıldığında ürünlerin yoğun pazarlanmasına, yeni pazarlara girmesine, üretim sürecinin verimliliğini geliştirmesine, ürün kalitesini yükseltmesine olanak sağlamakta yeterli olduğu ancak maliyetleri düşürmede, yeni ürünleri rakiplerden önce piyasaya sürmede beklentileri karşılamadığı elde edilen verilerden anlaşılmaktadır.

5.Sonuç

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren bilgi ve iletişim teknolojilerindeki yenilenme ve bu yeniliklerin her alanda kullanımının yaygınlık kazanması, dünyada mekân, mesafe ve verimlilik kavramlarının eski anlamını ortadan kaldırmıştır. Bu durum küreselleşme bağlamında belki de ilk etkisini İşletmelerde ve finans piyasalarında hissettirmektedir.(Çelik,2012:66) Günümüzde olağanüstü bir şekilde ucuzlayarak yaygınlık kazanan bilişim teknolojileri, uluslararası alandaki değişim/etkileşim sürecinde küresel dönüşümü hızlandırmaktadır. Başta internet olmak üzere bilgi iletişim teknolojilerinin yaygınlaşması ve yine aynı anlamda olmak üzere bilişim düzeyinde tüm dünyada ülke sınırlarının ortadan kalkması olarak anlaşılan teknolojik küreselleşme, bilgi ve iletişim teknolojileri sayesinde üretim sistemlerinin ve iş organizasyonlarının dayandığı teknoloji tabanında köklü bir değişim şeklinde de kendisini göstermektedir. Üretim sistemlerinin küreselleşmesi sürecinin en belirgin özelliğinin, mikro elektronikteki gelişmelere (entegre devreler, yarı iletkenler vb.) bağlı olarak, programlanabilir otomasyon teknolojileriyle donanmış yeni sınıai üretim örgütlenmelerinin ortaya çıkması olduğu söylenebilir (Çelik,2012:67). Değişen çevre koşullarına uyum sağlamak işletmenin en vazgeçilmez görevlerinden birisidir. Bu uyumu sağlayabilmek için bazı sistemlere ve yaklaşımlara ihtiyaç bulunmaktadır. Başta teknolojik küreselleşmeye ayak uydurmak hedefindeki çeşitli sistemler içerisinde bilgi sistemleri uyum yeteneğini artırmak ve daha verimli çalışabilmek için en gerekli unsurlardan birisidir. Stratejik olarak değerlendirildiğinde işletmeler kendi kapasitelerine göre farklı bilgi teknolojilerini ve sistemlerini kullanmaktadırlar. Sektörün getirmiş olduğu bilgi teknolojisi gelişmelerine her sektördeki işletme ayak uydurmak durumundadır. Karaman da özellikle gıda imalat sektöründe düşük teknoloji sektörler grubunda değerlendirmek gerekmektedir. Düşük teknoloji sektörlerin yapısı itibarıyla verimlilik ve farklı ürünler üretebilme, pazarlara girmedeki hız öne çıkmaktadır. Bilgi sistemleri stratejisi işletmelerde var olmakla birlikte bu strateji daha çok fonksiyonel ve parçalı olmakta ve bir entegrasyon bulunmamaktadır. Kullanılan bilgi sistemlerine bakıldığında ise veri işleme yönetim raporlama aşamasında olduğu bir sonraki aşamaya geçilemediği anlaşılmaktadır. Bilgi teknolojilerine verilen öneminin algılanması ise iyi düzeyde bulunmaktadır. İşletmeler donanım olarak şebekelendirilmiş bir yapıya sahip değildir. Bilgi sistemlerine geçiş aşamasına bakıldığında ise henüz başlama aşamasında olup yayılma aşamasına geçildiği görülmektedir. Bilgi sistemleri stratejisi örgütsel anlamda resmi bir yapıya kavuşmamıştır. Ancak bilgi sistemlerinin orta ve uzun vadede fayda getireceğine olan algı olumludur. Bilgi sistemleri stratejisi açısından bilgi sistemlerini yönetmeyi diğer kaynaklar kadar önemli görülmemektedir. Bilgi Teknolojileri destek ve temini âdemi-merkeziyetçi bir şekilde yapılmakta olduğu görülmektedir.

Çalışmanın mevcut kullanmakta olduğunuz bilgi sistemlerinin stratejik değerine bakıldığında ürünlerin yoğun pazarlanmasına, yeni pazarlara girmesine, üretim sürecinin verimliliğini geliştirmesine, ürün kalitesini yükseltmesine olanak sağlamakta yeterli olduğu ancak maliyetleri düşürmede, yeni ürünleri rakiplerden önce piyasaya sürmede bilgi sistemlerinin buna konuda çok yeterli olmadığı elde edilen verilerden anlaşılmaktadır.

Kaynakça

Chan, Yolande E.; Huff, Sid L.; Barclay, Donald W.ve Copeland, Duncan G. (1997), “Business Strategic Orientation, Information Systems Strategic Orientation and Strategic Alignment”, **Information Systems Research**, 8 (2), 125–150.

Cragg, Paul; King, Malcolm ve Hussin, Husnayati (2002), “IT Alignment and Firm Performance in Small Manufacturing Firms”, **Journal of Strategic Information Systems**, 11, 109–132.

Çelik, Mehmet Yunus (2012) “Boyutlarıyla ve Farklı Algılarıyla Küreselleşme” **Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:32, Cilt:2 Nisan.57-73.

Dilek, Serkan (2016), Oyun Teorisi Eşliğinde Sanayi Ekonomisi, **Seçkin Yayınları**

Grand, Kevin; Hackney, Ray ve Edgar, David (2010), **Strategic Information System Management**, Cengage Learning EMEA, United Kingdom.

Güleş, Hasan K. ve Bülbül, Hasan (2004), **İşletmeler İçin Stratejik Rekabet Aracı Yenilikçilik**, Nobel yayınevi, Ankara.

Jorfi, Saeid; Nor, Khalil Md ve Najjar, Lotfi (2011), “The Relationships Between It Flexibility, It-Business Strategic Alignment, And It Capability”, **International Journal of Managing Information Technology**, (IJMIT) Vol.3, No.1.

Öğüt, Adem (2003), **Bilgi Çağında Yönetim**, Nobel yayınevi, Ankara.

Tekin, Mahmut; Güleş, Hasan K.ve Öğüt, Adem (2003), **Değişim Çağında Teknoloji Yönetimi**, Nobel Yayınevi, Ankara.

Turunç, Ömer (2006), Bilgi Teknolojileri Kullanımının İşletmelerin Örgütsel Performansına Etkisi Hizmet Sektöründe Bir Araştırma, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Doktora Tezi, Isparta.

TÜRK SİNEMASINDA HASILATI ETKİLEYEN BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLERE DAİR BİR ARAŞTIRMA

Yrd. Doç. Dr. Nurdan TÜMBEK TEKEOĞLU³
Orhan TEKEOĞLU⁴

Özet:

Türk sinema sektörü, Çin ve Rusya'dan sonra dünyada en hızlı büyüyen 3'üncü pazar haline geldi. 2015 yılında toplam 403 film vizyona girmiş, 60 milyon adet bilet kesilmiş, 670 milyon lira hasılat elde edilmiştir. Bu rakama 134 Türk filmine harcanan 280 milyon lira eklenince yaklaşık 1.1 milyar liralık sektör olmuştur. 1990 yılından bu yana en çok Türk filmi üretilen yıl 2015 olmuş, toplam 134 Türk filmi vizyona girmiştir. Bu çalışmada Box Office verilerine dayanarak en yüksek hasılatı ulaşan 100 Türk filminin hasılatı yaş, cinsiyet, eğitim, hayat tarzı, aktör popülaritesi, yönetmen popülaritesi ve filmin türü gibi değişkenlerle nasıl bir ilişkisi olduğu araştırılmış ve bu ilişki bir modelleme olarak sunulmaya çalışılmıştır. Modelleme SPSS İstatistik Programı ile yapılmış olup, modelleme yapılırken Likert ölçeği kullanılmış, yayınlanmış akademik makaleler taranmış, hasılat bilgisine Box Office'den ulaşılmış ve tahmin yöntemi devreye girmiştir. Çalışmanın amacı, en yüksek hasılatı ve en fazla seyirci kitlesine ulaşmak için film yapımcılarına ve akademik dünyaya ipuçları vermek ve yeni çalışmalarla ilgili ilham kaynağı olmaktır.

Anahtar kelimeler: Türk sineması, Türk izleyicisi, film hasılatı, Sinema Sektörü, Rekabet Ekonomisi

JEL Kodu: C20, C31, H27

A RESEARCH ABOUT THE INDEPENDENT VARIABLES EFFECTING THE REVENUE OF THE TURKISH FILM INDUSTRY

Abstract:

The Turkish cinema sector is the 3rd fastest growing market after China and Russia. In 2015 totally 403 films were at the box office and 670 million TL revenue were obtained and 60 tickets were sold. Adding 280 million TL spent to 134 Turkish films Total Turkish film industry becomes 1.1 billion TL industry. In this paper based on Box Office data the relation of the revenue with the independent variables as age,sex,education,life style,actor popularity,director popularity and film style was studied researched and this mi was presented as a modelling.The modellig was realized with SPSS statistics model and while modelling Likert scale was used, the academic articles were studied, the Box Office data was used and estimation method was used. The aim of the paper is to give clues to the film makers and academic world for further research.

Keywords: Turkish cinema, Turkish audience, film revenue, Cinema Sector, Competition Economics

JEL Codes: C20, C31, H27

³ İstanbul Ticaret Üniversitesi İşletme Fakültesi, S.yazar, Yrd. Doç. Dr., nurdan.tumbek@gmail.com

⁴ İstanbul Aydın Üniversitesi İletişim Fakültesi, orhan.tekeoglu@gmail.com

GİRİŞ

19.yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu döneminde sinema ile tanışan Türkiye, günümüzde dünyanın en çok sinema izleyen ülkeler arasında ön sıralarda yer almaktadır. 1914 ve 1940 yılları arasında yılda bir ya da iki film yapılırken, 1940'lardan sonra sayı artmaya başlamıştır. Söz konusu yıllarda sinema sayısı çok azdı birkaç büyük kentlerde bulunuyordu (Kanzler, 2014). Kemal ve İpek Film piyasasının büyük bir bölümüne hükmediyordu. Osmanlı döneminde, 1915 yılında kurulan Merkez Ordu Sinema Dairesi, ordunun savaş halini çekmek için faaliyet gösteriyordu. Ertesi yıl kurulan Müdafai Milliye Cemiyeti, sinema çalışmalarına başladı. 1917'de Yapımcılığını Müdafai Milliye Cemiyeti'nin üstlendiği ve yönetmenliğini Sedat Simavi'nin yaptığı Pençe ve Casus adlı ilk iki sinema filmi çekildi. Cemiyet, film yapım işini Mondros Mütarekesi'nden sonra Malul Gaziler Cemiyeti'ne devretti. Her iki cemiyet, toplam 12 film çekmiştir. İkinci dünya savaşı sonrası yaralar sarılırken, 1950'li yıllarda tüm dünyada olduğu gibi Türk halkı da tekrar sinemaya ilgi göstermeye başlamıştır. 1960'lı yıllarda altın çağını yaşayan Türk sineması, 1969'da çekilen 229 film ile tüm zamanların rekorunu kırmıştır. Daha sonra ülkenin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik sorunlar nedeniyle film üretim çalışmaları neredeyse durma noktasına gelmiş, 1995 yılında sadece 10 film vizyona girebilmiştir.

2000 yılına yaklaşıldığında devletin sinema sektörüne destek vermeye başladığını, yeni akım yönetmenlerin ortaya çıkışını, yabancı dağıtım şirketlerinin Türk sinema sektörüne ilgi gösterdiğini ve Eurimages'in Türk filmlerine katkı sağladığını görmekteyiz. Devlet desteği, bir endüstrinin gelişmesi için kritik öneme haiz bir faktördür (Dilek, 2016).

2015 yılında yaklaşık 60 milyon adet biletin kesildiği sinemalarda, 670 milyon lira hasılat elde edildi ve 1.1 milyar liralık bir sektöre ulaşıldı. 7.Türkiye'de sinema izleyicilerinin özellikleri ve davranış biçimleri konusunda ayrıntılı ve sistematik bir veri tabanı bulunmamaktadır. Bu alanda en yaygın olarak kullanılan araştırmalar reklam, medya planlama, film yapım veya dağıtım şirketleri tarafından özel şirketlere yaptırılan çalışmalardır. (Tanrıöver vd, 2011).

TUİK'in 2006 yılında derlediği kültür ve eğlence faaliyetlerine katılım verilerine göre, televizyon nüfusun büyük çoğunluğu için en önemli eğlence aracıdır. Sinemaya ayrılan süre yüzde1'i bile bulmamaktadır.

Ipsos KMG şirketi tarafından yapılan 2011 tarihli çalışma da TUİK verilerini destekler niteliktedir (Ipsos KMG, 2011). Çalışmaya göre nüfusun yüzde 84'ü her gün televizyon izlemektedir. Ipsos KMG'nin yukarıda bahsedilen çalışmasına göre nüfusun yüzde 56'sı sinemaya daha önce hiç gitmemiştir. Bununla birlikte T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından yürütülen çalışmada 2011 yılında sinema ya da tiyatroya gitmeyen nüfusun oranının yaklaşık yüzde 70, ara ara ya da sık sık sinema veya tiyatroya gidenlerin oranının yaklaşık yüzde 30 olduğuna yer verilmiştir. Çalışmada ayrıca 2011 yılında Türkiye'de sosyal faaliyetlere katılım oranında 2006 yılına göre anlamlı bir değişiklik olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca KONDA araştırma şirketi tarafından 2012 yılında yapılan çalışmada, yukarıdaki çalışmaları destekler nitelikte, ailece sinemaya, tiyatroya, konsere gidilip gidilmediği sorusuna yüzde 54 "hiçbir zaman" yanıtı alınmıştır. Bu bakımdan Türkiye'de sinemaya çekilebilecek önemli bir izleyici potansiyelinin olduğu söylenebilir. Sinema izleyicilerinin profiline yönelik yapılan çalışmalar incelendiğinde sinema izleyicilerinin genel olarak genç, eğitilmiş, sosyo-ekonomik düzeyleri yüksek gruplar olduğu görülmektedir. Türkiye'de izleyici sayısı son zamanlarda oldukça artmasına rağmen, sinema izleyicisi esas olarak S.E.S. kategorisinde AB olarak adlandırılan üst ve orta üst gelir sınıfına ait kısımdan gelmektedir. (Rekabet Kurumu, 2016:22). Rekabet dinamik bir süreçtir (Dilek ve Konak, 2016). 2012 yılında sinema izleyicilerinin yüzde 62'si Türkiye nüfusunun yaklaşık yüzde 10'unu oluşturan AB grubundan gelirken, nüfusun neredeyse yüzde 70'sini oluşturan C2 ve DE grubunda sinema izleyicilerinin oranı yüzde 15'te kalmaktadır. Benzer şekilde Antrakt'ın 2010 yılında yaptığı çalışmayı aktaran Yavuz, sinemaya gidenlerin yüzde 52'sinin AB grubuna dâhil olduğunu, DE grubunda ise sinemaya gitme oranının yüzde 14'e düştüğünü belirtmiştir (Yavuz, 2012). Bir dağıtımcinin 2010 yılında gerçekleştirdiği çalışmada da Antrakt ile oldukça yakın sonuçlara ulaşılmıştır.

Gelire göre sıralı yüzde 20'lik grupların eğlence ve kültür harcamalarındaki paylarına ilişkin TUİK tarafından derlenen veriler incelendiğinde de yukarıda yer verilen çalışmalara benzer sonuçlar elde edilmektedir. Eğlence ve kültür harcamaları sinema harcamaları ile sınırlı olmasa da genel bir çerçeve çizmektedir. 2002 yılında en yüksek gelire sahip yüzde 20'lik grubun eğlence ve kültür harcamaları içindeki payı yaklaşık yüzde 62,9 iken, düşük gelire sahip ilk yüzde 20'lik grubun payı yüzde 2,7 ve ikinci yüzde 20'lik grubun payı yüzde 7,9 seviyesindedir. Öte yandan, en düşük gelire sahip ilk yüzde 20'lik grubun eğlence ve kültür harcamaları içindeki payı 2013 yılına kadar önemli oranda artış göstermiştir. Bununla birlikte söz konusu harcamaların neredeyse yarısı hala en yüksek gelire sahip yüzde 20'lik grup tarafından yapılmaktadır.

1. METODOLOJİ

2015'te en yüksek hasılat yapan 100 Türk filmi Box Office'den elde edilmiş, bağımlı değişken kabul edilmiş ve bağımsız değişkenler likert ölçeği kullanılarak: yaş, 1'den 5'e kadar çok genç, genç, orta yaşlı, yaşlı, çok yaşlı olarak numaralandırılmış ve hiçbir veri olmadığı için 100 film tahmin ile değerlendirilmiştir (BoxOffice Türkiye, 2015). Araştırmalar genç bir izleyicimiz olduğunu ve yüzde 52'si 15 -29 yaş arası olduğunu göstermektedir (GazeteDüvar, 2016).

Cinsiyet 1'den 5'e kadar büyük çoğunlukla kadın, çoğunlukla kadın, eşit oranda kadın ve erkek, çoğunlukla erkek, büyük çoğunlukla erkek. Niyazi Eren'in yaptığı araştırmaya göre, kesilen biletin yarısı erkek yarısı kadındır. (GazeteDüvar, 2016). Dolayısıyla cinsiyetin hasılat üzerinde belirleyici bir etkisi yoktur. Eğitim 1'den 5'e kadar ilkököl ve öncesi, ortaokul, lise, üniversite ve üniversite sonrası olarak sınıflandırılmıştır. Aynı araştırmaya göre, izleyicilerin yüzde 80'i lise öğrencisi veya lise mezunu ve yüzde 4'lük kesim ise yüksek lisans ve doktora yapmıştır (GazeteDüvar, 2016). Hayat tarzı yine 1'den 5'e kadar büyük çoğunlukla muhafazakâr, çoğunlukla muhafazakâr, aynı oranda muhafazakâr ve liberal, büyük çoğunlukla liberal ve çoğunlukla liberal olarak belirlenmiştir. Sinema izleyicileri gidecekleri filmleri seçerken en çok filmin türünün ve konusunun ilgisini çekmesine ve filmin oyuncu kadrosunun kalitesine önem vermektedir (Rekabet Kurumu, 2016:22). Aksiyon/macera, komedi ve korku en çok tercih edilen film türleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dolayısıyla aktör ve yönetmen popülaritesi film seçiminde önemli kriterler olup 1'den 5'e kadar çok az, az, orta, yüksek ve çok yüksek tanınır olarak sıralandırılmıştır. Yönetmen cinsiyeti kadın ve erkek olarak tanımlanmıştır. Bağımlı değişken hasılat ise Box Office verilerine göre 1'den başlayarak 5'e kadar 0.2-0.1 arası en düşük, 0.6-0.2 arası düşük, 1.5-0.6 arası orta, 5.2-1,5 arası yüksek, 59.6-5.2 arası çok yüksek olarak sıralanmıştır.

SPSS istatistik programı kullanılarak yapılan değerlendirmede lineer regresyon yöntemi kullanılmış, hasılatla bağımsız değişkenler olan yaşın, cinsiyetin, eğitimin, hayat tarzının aktör popülaritesinin, yönetmen popülaritesinin, yönetmen cinsiyetinin ilişkisi incelenmiştir.

2. ARAŞTIRMA SONUÇLARI

Doğrusal regresyon analizine göre yapılan analiz sonuçlarına göre **1. Model** olarak bağımlı değişken olan hasılatın bağımsız değişkenler olan cinsiyet, yaş ve aktör popülaritesi ile olan ilişkisi değerlendirilmiştir. Filmin hasılatının artmasına cinsiyetin binde 7 gibi önemsiz bir etkisi vardır. Niyazi Eren'in de yaptığı araştırmaya göre kesilen biletin yarısı erkek yarısı kadındır **3**. Dolayısıyla etkisi istatistiksel olarak önemsiz denilebilir. 1. Modelde göre filmin hasılatının 1 birim artmasına yaşın -0,609 etkisi varken, aktör popülaritesinin etkisi pozitif yönde 0,311'dir. Yani, seyirci gençleştikçe hasılat artmaktadır. Niyazi Eren'in yaptığı araştırma da bunu doğrular niteliktedir (GazeteDüvar, 2016). İzleyicilerin yüzde 52'si 15-29 yaş arasındadır. Dolayısıyla hasılat temelli filmlerin hedef kitlesi genç olmalıdır. Bir dağıtımçı tarafından yapılan araştırmada da ilk sırada sevilen oyuncuların filmlerinin olması analizi doğrular niteliktedir (Tanrıöver vd, 2011).

Tablo 1: Model 1'in Katsayıları^a ve İstatistiksel Anlamlılığı

Model 1		Standardize Olmayan Katsayılar		Standardize Katsayılar	t	Anlamlılık Değeri
		B	Std. Hata	Beta		
1	Sabit	3,394	1,068		3,179	,002
	Cinsiyet	,071	,187	,038	,379	,705
	Yaş	-,609	,288	-,213	-2,115	,037
	Aktör Popülaritesi	,311	,092	,333	3,373	,001
a. Bağımlı Değişken: HASILAT - R=%36, R ² =%13						

2 numaralı **Model** olarak yönetmen popülaritesinin ve eğitimin hasılatı etkisi araştırılmıştır. Popülaritenin 1 birim artması filmin hasılatını da 0.515 oranında olumlu yönde etkilemektedir. Cem Yılmaz, Mahsun Kırmızıgül, Çağan Irmak gibi yönetmenlerin filmleri genellikle yüksek hasılat elde etmektedir. Seyircinin eğitiminin 1 birim artması hasılatı 1 birim düşürmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere lise ve dengi eğitim alan seyircinin gittiği filmler hasılatı yüksek filmlerdir.

Tablo 2: Model 2'in Katsayıları^a ve İstatiksel Anlamlılığı

Model 2		Standardize Olmayan Katsayılar		Standardize Katsayılar	t	Anlamlılık Değeri
		B	Std. Hata	Beta		
1	Sabit	5,409	,945		5,722	,000
	Yönetmen Popülaritesi	,515	,103	,528	4,997	,000
	Eğitim	-1,098	,326	-,356	-3,366	,001
a. Bağımlı Değişken: HASILAT - R=%46, R ² =%21						

3.Model olarak yönetmen popülaritesinin aktör popülaritesinin ve seyircinin hayat tarzının hasılat üzerindeki etkilerine bakıldığında aktör popülaritesi bir birim arttığında hasılat 0.154 artmakta, yönetmen popülaritesi 1 birim arttığında ise hasılat 0.304 artmaktadır. Hayat tarzı liberalleştikçe hasılat düşmektedir.

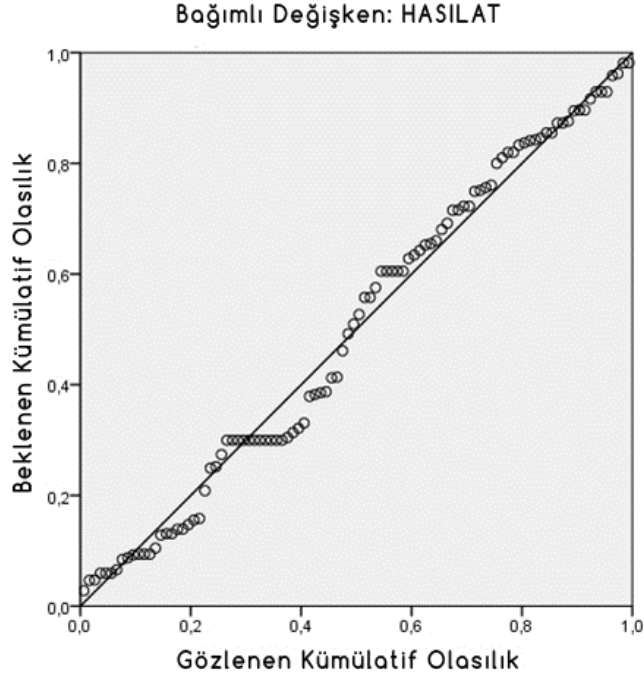
Tablo 3: Model 3'ün Katsayıları^a ve İstatiksel Anlamlılığı

Model 3		Standardize Olmayan Katsayılar		Standardize Katsayılar	t	Anlamlılık Değeri
		B	Std. Hata	Beta		
1	Sabit	3,324	,519		6,409	,000
	Aktör Popülaritesi	,154	,101	,165	1,522	,131
	Yönetmen Popülaritesi	,304	,106	,312	2,870	,005
	Hayat Tarzı	-,388	,143	-,256	-2,713	,008
a. Bağımlı Değişken: HASILAT - R=%44, R ² =%19						

4.Modelde göre ise hasılatın sadece yönetmen ve aktör popülaritesi ile olan ilişkisi analiz edilmiş ve filmin yönetmeninin popülaritesi 1 birim arttığında hasılat 0.264 artarken, aktör popülaritesi 1 birim arttığında hasılat 0.127 artmaktadır. Son yıllarda yönetmen sineması çok ön plana çıkmakta, aktör popülaritesi kadar önem kazanmaktadır. Yılmaz Erdoğan, Cem Yılmaz, Çağan Irmak, Mahsun Kırmızıgül, Özcan Deniz gibi yönetmenlerin filmleri izleyici rekorları kırmaktadır. Bu sonuçları bu gerçekle ilişkilendirebiliriz.

Tablo 4: Model 4'ün Katsayıları^a ve İstatiksel Anlamlılığı

Model 4		Standardize Olmayan Katsayılar		Standardize Katsayılar	t	Anlamlılık Değeri
		B	Std. Hata	Beta		
1	Sabit	5,734	,969		5,918	,000
	Yaş	-,384	,303	-,135	-1,268	,208
	Eğitim	-,704	,370	-,228	-1,902	,060
	Hayat Tarzı	-,260	,144	-,172	-1,805	,074
	Aktör Popülaritesi	,153	,099	,164	1,552	,124
	Yönetmen Popülaritesi	,437	,115	,449	3,796	,000
a. Bağımlı Değişken: HASILAT - R=%52, R ² =%27						

Şekil 1: Model 4'ün Gözlenen ve Beklenen Kümülatif Olasılıklar Grafiği

SONUÇ

Yapılan model denemeleri de göstermektedir ki, bir filmin hasılatını belirlemede birçok dış etken bulunmaktadır. Bunların bazıları bu çalışmada irdelenmiş ve çarpıcı sonuçlar elde edilmiştir. Yapılan denemeler sonrası 4. Modelin, hasılatı etkileyen değişkenlerin durumunu en iyi açıklayan model olduğunu istatistiksel olarak söyleyebiliriz. Bu modelde ve diğerlerinde de kolaylıkla görülebileceği üzere, bir filmin hasılatını aktörün veya yönetmenin popülaritesiyle orantılı olarak artırmaktayken, yaş, hayat tarzı ve eğitim düzeyi gibi değişkenler arttıkça azalmaktadır. Kısaca özetlemek gerekirse, filmin hitap ettiği kesimin yaşı arttıkça, hasılat azalmakta veya seyirci kitlesinin eğitim düzeyi arttıkça yine hasılat azalmaktadır. Ayrıca, filmin hasılatı, hayat tarzıyla da ters orantılı bir ilişki içerisindedir. Filmlerin muhafazakâr ya da eşit oranda muhafazakâr ve liberal seyircilere hitap etmesi gerekmektedir. Örneğin; yurtdışı festivallerden önemli ödüllerle dönen Kuzu, Çekmeceler, Bulantı gibi filmler daha entelektüel ve liberal seyirciye hitap ettiklerinden seyirci sayısı ve hasılatı da düşük olmuştur. Bununla birlikte Recep İvedik serileri ciddi hasılat getirmiştir.

Kaynakça

- BoxOffice Türkiye (2015). <http://boxofficeturkiye.com/yillik/?yil=2015&yilop=tum> Son erişim zamanı: 06.01.2017
- Dilek, Serkan (2016), **Oyun Teorisi Eşliğinde Sanayi Ekonomisi**, Seçkin Yayınları
- Dilek, Serkan ve Konak, Ali (2016), "Concentration In Kastamonu Halva Production Sector Between 1994 and 2014", **Procedia-Social and Behavioral Sciences**, 229, 158-166.
- Erkılıç, Hakan (2003), "Türk Sinemasının Ekonomik Yapısı ve Bu Yapının Sinemamıza Etkileri" Sanatta Yeterlilik Tezi, **Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi**.
- GazeteDuar, (2016), <http://www.gazeteduvar.com.tr/sinema/2016/06/16/turkiyede-kac-kisi-sinemaya-gidiyor/> Son erişim zamanı: 06.01.2017
- Hurriyet (2015). <http://www.hurriyet.com.tr/sinemalarda-hasilat-rekoru-kirildi-40033263> Son erişim zamanı: 06.01.2017
- Ipsos KMG (2011), Türkiye'yi Anlama Kılavuzu, http://www.turkiyeyanlamakilavuzu.com/Turkiyeyi_Anlama_Kilavuzu_EKitap.pdf
- Kanzler, Martin (2014). "Türk film endüstrisi, Önemli gelişmeler 2004-2013 Rapor Özeti", **Avrupa Görsel-İşitsel Gözlemevi**.

KONDA (2012). Türkiye Aile Yapısı Araştırması

http://konda.com.tr/tr/raporlar/KONDA_TURKIYE_AILE_YAPISI_OCAK2012.pdf

Rekabet Kurumu (2016). “Sinema hizmetleri sektör raporu”, Ankara.

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2014), “Türkiye Aile Yapısı Araştırması Tespitler, Öneriler, Araştırma ve Sosyal Politika Serisi 07”.

Tanrıöver, Hülya Uğur; Toypar, Ayşe; Vitrinel, Ece; Güvenli, Gülsün ve Kara, Barış (2011). “Türkiye’de film endüstrisinin konumu ve hedefleri”, **İstanbul Ticaret Odası Yayınları**, 133.

Yavuz, Deniz (2012), “Türkiye Sinemasının 22 Yılı: 1990-2011 Sayısal Verilerle 22 Yıllık Döneme Bakış”, **ANTRAKT**, 1, İstanbul.

Çalışmamı hazırlarken desteklerini esirgemeyen İstanbul Ticaret Üniversitesi araştırma görevlisi Esad Ergin ile İktisat Bölümü Bölüm Başkanı Prof. Dr. Ahmet Kara’ya teşekkür ederim.

BİRDEN FAZLA BORSADA İŞLEM GÖREN HİSSE SENETLERİNİN DEĞERLEMESİ: TEORİK BİR İNCELEME

Ahmet AKSOY⁵

Faruk DAYI⁶

Özet: Birden fazla borsa da işlem görmek isteyen şirketler uluslararası likiditesi bol olan borsaları tercih etmektedir. Ulusal borsada hisse senedi ihraç edip yabancı bir borsada ikinci kez hisse senedi ihraç etmeye çifte kayıt denilmektedir. Bir şirketin aynı ülke sınırları içinde ikinci bir borsada hisse senetlerini tekrar kayıt etmesine çapraz kayıt denilmektedir. Uluslararası borsalara kayıt olmanın birçok yöntemi vardır. Bu yöntemlerden depo sertifikası ihraç en çok tercih edilen yöntemdir. Şirketler mali tablolarını işlem gördükleri borsaların mevzuatına göre düzenlerler. Her borsada fiyatlar farklı olduğundan şirketin işlem gördüğü borsalarda şirketin değeri de değişmektedir. Birden fazla borsada işlem görmek şirketin sermaye maliyetini düşürmekte ve yatırım karlılığını artırmaktadır. Özellikle sermaye piyasasının gelişmediği ülkelerdeki şirketler sermaye piyasasının geliştiği ülkelere ikinci kez kayıt yaparak sermayeyi geniş tabana yaymak isterler. Dünya ekonomisinde önemli bir yere sahip olan şirketlerin çok uluslu şirketler olduğu görülmektedir. Birden fazla borsaya kayıt yapan şirketler hem itibarını artırmakta hem de ulusal sermaye piyasalarından daha uygun maliyetle sermaye tedarik etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hisse Senedi, Firma Değerlemesi, Yabancı Menkul Kıymet Borsası

JEL kodu: G11, G30, G15

EVALUATION OF STOCKS TRADING ON MORE THAN ONE STOCK EXCHANGE: A THEORETICAL RESEARCH

Abstract: Companies, which want to trade in more than one stock exchange, prefer stock exchanges with abundant international liquidity. Double posting is to export shares for second time in a foreign stock exchange after exporting stocks from the national stock exchange. Cross-registration means that a company re-registers its stocks in a second stock exchange within the same country borders. There are many methods to register international stock exchange. Exporting the warehouse certificates is the most preferred method from these methods. Companies adjust their financial statements according to the legislation of the stock exchanges. Since prices are different in each stock exchange, the value of the company changes in stock exchanges, which the company trades. Trading in more than one stock exchange reduce cost of capital and increase return on investment. Companies in countries where the capital market is not particularly developed want to spread the capital to the broad base by registering for the second time to the countries where the capital market develops. It seems that companies, which have a significant place in the world economy, are multinational companies. Companies registering more than one stock exchange both increase the company's reputation and provide capital at a more reasonable cost than national capital markets.

Keywords: Stock, Valuation of Firm, Foreign Stock Exchange

GİRİŞ

Şirketler mevcut kapasitelerini artırmak veya yeni bir kapasite oluşturmak amacıyla yatırımlarını finanse etmek için özkaynak ve/veya yabancı kaynak kullanırlar (Aksoy ve Tanrıöven, 2007:2). Özkaynak temin etmek isteyen şirketler hisse senetlerini halka arz ederek hem mülkiyeti tabana yaymakta hem de borsada işlem görerek özkaynak temin etmektedir. Ancak sermaye piyasasının gelişmediği ülkelerde, yaşanan ekonomik krizler ve siyasi belirsizlikler sermaye piyasası araçlarını olumsuz yönde etkilediği görülmektedir (Ulusoy, 2010:37). Bu nedenle sermaye piyasasının gelişmediği ülkelerde özkaynak ve yabancı kaynak yeterli olmadığından yatırımları için ihtiyaç duyulan fon finansal kiralama işlemiyle temin edilmektedir (Yıldırım vd., 2006:361-363).

⁵ Prof.Dr., Gazi Üniversitesi, aaksoy@gazi.edu.tr

⁶ Öğr.Gör., Kastamonu Üniversitesi, S.yazar, fdayi@kastamonu.edu.tr

Günümüzde küreselleşmiş şirketler, yatırımlarını finanse etmek için ihtiyaç duydukları sermayeyi yabancı piyasalardan temin ettikleri görülmektedir. Özellikle 1980’li yıllardan itibaren sermaye temin etmek isteyen şirketler, uluslararası sermaye piyasalarından fon tedarik edebilmek için çeşitli arayışlara girmişlerdir. Bazı şirketler sermaye ihtiyaçlarını uluslararası piyasalardan tahvil, Euro tahvil, Eurobond gibi borçlanma araçlarından yana kullanırken bazıları ise uluslararası borsalarda hisse senedi halka arz ederek özkaynak ile finanse etmeyi tercih etmişlerdir.

Özkaynak tedarik yönteminde sıkça kullanılan yöntemlerden biri hisse senetlerini likiditesi yüksek olan uluslararası menkul kıymet borsalarına çifte kayıt yaptırmaktır. Böylece çifte kayıt ile şirketler ihtiyaç duydukları özkaynakları temin ederken, yatırımcılarda hisse senetlerini farklı borsalardan satın alabilmektedir. Ayrıca yatırımcıların alım satım için günlük seans süresi de bu şekilde uzamaktadır. Örneğin Tokyo Menkul Kıymet Borsasında işlem gören bir hisse senedinin seans süresi bitse de, Londra Menkul Kıymet Borsasında seans yeni başlamış olacağından hisse senedi işlem görmeye devam edecektir. Yatırımcı gün içinde Tokyo borsasında işlem gören hisse senedinin seans içinde gösterdiği performansı inceleyerek, Londra borsasında nasıl bir performans sergileyeceği hakkında fikir sahibi olabilmektedir. Böylece önceki borsa verileri alım veya satım kararında önemli bir işleve sahip olmakta ancak kötü niyetli yatırımcılar için de spekülatif hareketlerle adil olmayan kazançlara yol açabilmektedir (Freedman, 1991:7).

Bu çalışmada, birden fazla borsada kayıtlı hisse senetleriyle ilgili teorik bilgilere yer verilerek literatüre katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

1. HİSSE SENETLERİNİN BİR DEN FAZLA BORSADA KAYDI

Birden fazla borsada işlem gören hisse senetleri çifte kayıt ve çapraz kayıt olmak üzere iki farklı şekilde borsalara kaydedilmektedir.

1.1. Çifte Kayıt

Çifte kayıt, bir şirketin aynı anda iki farklı borsada işlem görmesidir. Birden fazla kayıt diğer bir ifadeyle çifte kayıt, bir şirketin yavru şirketleriyle beraber hisse senetlerini en az iki ülkenin menkul kıymet borsasına kaydetmesi olarak tanımlanmaktadır. Tanımdan da anlaşılacağı üzere hukuki olarak iki farklı tüzel kişiliğe sahip şirket gibi görünseler de aslında bir şirketten oluşan özel nitelikli bir kayıt yöntemi olarak ifade edilmektedir. Örneğin; Royal Dutch / Shell, Unilever ve Fortis gibi çok uluslu şirketler iki borsada işlem görmektedir (Bornscheid, 2004:1). Ülkemizde ise Turkcell İletişim Hizmetleri A.Ş. New York Menkul Kıymet Borsası ile Borsa İstanbul’da işlem görmektedir.

Tek bir şirket olmasına rağmen hisse senedinin iki borsada aynı anda işlem görmesi sanki birbirinden farklı iki şirket varmış düşüncesine neden olmaktadır. Çünkü hisse senetlerinin farklı ülkelerin borsalarında işlem görmesi ilgili ülkelerin mevzuatlarına göre mali tablolarını düzenlemelerini gerektirmektedir. Dolayısıyla her ülkede hukuken farklı tüzel kişilik olduğundan bu şirketler “Siyam İkizleri” (Siamese Twins Stocks) olarak da ifade edildiği görülmektedir. Söz konusu şirketlerin farklı tüzel kişilikleri olsa da bu şirketlerin nakit akımları aynı olacağından şirketin değeri aynı olmakla birlikte sadece farklı borsalarda işlem görmelerinden dolayı borsa fiyatları farklı oluşmaktadır (Spitzer, 2011:1-2).

Çifte kayıtlı şirketler her borsa da farklı bir ticaret unvanı ile halka arz edildiğinde diğer bir ifadeyle ana ortaklığa bağlı yavru bir şirket statüsünde kurulduğunda hem ulusal hem de ikinci kez halka arz edilen yabancı borsada işlem gören şirketin yatırımcılarının ayrı ayrı oy hakları vardır. Bu durumda farklı borsalarda işlem gören hisse senetlerinin mali tabloları ana şirketin mali tablolarıyla konsolide edilerek şirketin karı ve hisse başına düşen temettü ana şirket için tek bir kalemde hesaplanmaktadır. Böylece hissedarlara dağıtılan temettü tutarı her yatırımcı için aynı olmakta ancak ülkelerin mevzuatları farklı olduğundan yatırımcılara dağıtılan temettü ana şirket veya yavru şirketin mali tablolarına göre ayrı ayrı hesaplanarak dağıtılmaktadır. Bu durumda şirketlerin borsada gösterdikleri performansları ve dağıtılan temettü tutarları farklı olmaktadır. Ancak bazı büyük şirketler yatırımcılarını mağdur etmeyerek konsolide mali tablolarına göre hesapladığı karından dağıtacağı temettüyü sadece ilgili ülkedeki yatırımcılarına değil hisse senedi işlem gören diğer borsalardaki hissedarları için de dağıtarak, yatırımcıların beklentilerini karşılamaktadır.

1.2. Çapraz Kayıt

Bir şirketin hisse senetleri aynı ülkenin farklı menkul kıymet borsalarında işlem görmesi “Çapraz Kayıt” olarak tanımlanmaktadır. Çapraz kayıt ile aynı ülkede ikinci kez farklı bir borsaya kayıt yapılmaktadır. Dolayısıyla çapraz kayıtlı şirket tek bir tüzel kişiliğe sahip olmasına rağmen, aynı ülkenin farklı borsalarında işlem gördüğünden hisse senetleri borsalarda farklı kotasyona tabi tutulmaktadır. Örneğin Çin menşeli bir şirket hisse senetlerini Hong Kong Borsasında “H” grubu olarak kaydederken, Shanghai borsasında A veya B grubu olarak kaydetmektedir. Böylece şirket aynı anda iki borsada işlem görmekte ancak hisse senetlerinin

kotasyonlarında grup farklılıkları olmaktadır. Ancak bu durum çapraz kayıt yapılan her borsada bu şekilde uygulanacağı anlamına gelmemektedir.

Çapraz kayıtlı şirketlerin getirileri de borsasına göre farklılık göstermektedir. Çünkü hisse senedinin fiyatları farklı borsalarda farklı oluşmaktadır. Her hisse senedinin halka arz fiyatı farklılık gösterebilmektedir. Şirketin farklı borsalarda halka açıklık oranları da değişiklik gösterebilmektedir. Ancak dönem sonunda temettü dağıtımında şirketin tek bir mali tablosunun olması nedeniyle hisse senetleri farklı borsalarda işlem görseler de dağıtılacak temettü tutarı aynı olmaktadır. Dolayısıyla hisse senetlerinin fiyatları farklı borsalarda farklı fiyat düzeylerinde oluşmuş olsa da o hisse senetleri için temettü dağıtımında bir farklılık olmamaktadır.

2. BİR DEN FAZLA BORSAYA KAYIT OLMANIN KOŞULLARI

Borsalara kotasyon koşulları her borsaya göre farklılık göstermektedir. İlk kez ulusal borsada işlem gören bir hisse senedinin ikinci kez farklı bir borsada işlem görmesi için ilgili ülkenin menkul kıymet borsasının kotasyon şartlarını yerine getirmesi gerekmektedir. Ülkesine yabancı sermayeyi çekmek isteyen bazı ülkeler çifte kayıt yaptırmak isteyen şirketler için çeşitli kolaylıklar sağlamaktadır. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nin herhangi bir borsasında kayıtlı bir şirketin İsrail Tel Aviv Borsasına tekrar çifte kayıt yapması durumunda kolaylık sağlayarak ilave bir şart aramadan borsaya çifte kayıt yapmasına imkân tanımaktadır. Ayrıca Amerika Birleşik Devletleri (ABD) mevzuatına göre hazırlanmış finansal tablolarda Tel Aviv Borsası'nca kabul edilmekte yeni bir mali tablo düzenleme yükümlülüğü de getirmemektedir.

Her borsanın mevzuatı ve şirketlere sunduğu teşvik ve ayrıcalıklar farklılık göstermektedir. Bu kısımda mega borsalarından New York Menkul Kıymet Borsası (NYSE), büyük borsalardan Hong Kong Menkul Kıymet Borsası ve gelişmekte olan borsalardan İsrail Tel Aviv Menkul Kıymet Borsasının çifte kayıt koşulları kısaca açıklanmaktadır.

2.1. New York Borsasında Çifte Kayıt Koşulları

NYSE, dünya menkul kıymet borsaları arasında piyasa değeri en yüksek olan borsadır. Borsada likiditenin yüksek olması ve yatırımcıların borsaya güven duymalarından dolayı çok uluslu şirketlerin ikinci kez borsa ya kayıt olmak istediklerinde en çok tercih ettikleri borsa olarak dikkat çekmektedir. Örneğin, NYSE' de işlem gören yabancı hisse senetleri 1993 yılında 471 iken, 2002 yılında yaklaşık 4 katına çıkarak 1800 civarı şirket borsada işlem görmektedir (Koedijk ve VanDijk, 2004: 466). NYSE, borsanın işlem hacminin yüksek olması ve en likit borsalardan biri olması nedeniyle Dünya'nın en önemli sermaye pazarlarından biri olmuştur. Böylece yabancı şirketler ve yatırımcıların sıkça tercih ettikleri güvenilir, prestijli ve marka farkındalığının yüksek olduğu bir borsa olarak dikkatleri üzerine çekmektedir (Gruson, 2001:191).

NYSE'e kayıt olmak isteyen şirketler ABD'ni sermaye piyasalarında işlem gören hisse senetlerinin resmi kayıtlarının yapıldığı SEC'e (Securities and Exchange Commission) kayıt olmaları gerekmektedir. SEC, şirketlerin yasal gereksinimleri taşıyıp taşımadıklarını denetleyen merkezi bir kayıt kuruluşudur. Hisse senetlerini ikinci kez halka arz etmek isteyen şirketler yasal gereksinimleri karşıladıktan sonra şirketin mali tablolarını "Amerikan Muhasebe Standartlarına" uygun olarak hazırlamaları gerekmektedir. Başvuru şartlarını taşıyan şirketler çifte kayıt yaparak NYSE' de işlem görmeye başlamaktadır (Gruson, 2001:187-190). Amerikan borsalarında çifte kayıt yaptırmak isteyen şirketlerin büyük bir kısmının depo sertifikası ihraç ettikleri görülmektedir. "ADR"(American Depository Receipts) olarak ifade edilen Amerikan Depo Sertifikaları bir miktar hisse senedi karşılığında, hisse senetlerinin tüm haklarını temsil eden bir finansal araçtır. ADR, gerek ihracının kolay oluşu gerekse alım ve satım kolaylığından dolayı likiditesi yüksek bir yatırım aracıdır. Yatırımcılar kolayca alıp satabildiğinden Amerikan depo sertifikalarını sıkça tercih etmektedir.

2.2. Hong Kong Borsasında Çifte Kayıt Koşulları

Hong Kong Menkul Kıymet Borsası, Çin Halk Cumhuriyeti'nin Shanghai ve Shenzen borsalarından sonra işlem hacmi en yüksek olan borsasıdır. Hong Kong borsasında menkul kıymet alım ve satımı elektronik ortamda yapılmaktadır. Borsa da çifte kayıt yapmak isteyen şirketler ilke defa kayıt olan şirketlerle aynı işlemlere tabi tutulmaktadır. Şöyle ki kotasyon şartlarını yerine getirme zorunluluğu olan halka açılmak isteyen şirketler ana işlem pazarında; kotasyon şartlarını yerine getirme zorunluluğu olmayanlarda "Büyüyen İşletmeler Pazarında (GEM)" işlem görmektedir. Bu durumda çifte kayıt yaptırmak isteyen şirketler kotasyon şartlarına göre kayıt yapmaktadır. Hong Kong borsası çifte kayıt yaptırmak isteyen şirketler için resmi işlemlerde kolaylık sağlamakta, örneğin NYSE' borsasının istediği yasal prosedürden daha esnek davranarak şirketleri çifte kayıt yapmaya teşvik etmektedir. Ayrıca Hong Kong borsasında çifte kayıt için mali tabloların Hong Kong Ulusal Muhasebe Standartlarına veya Uluslararası Muhasebe Standartlarına ve Finansal Raporlama Standartlarına göre hazırlanması gerekmektedir. Bunun yanı sıra kayıt yaptırmak isteyen şirketler çifte kayıt için kayıt ücreti ödemeleri gerekmekte ancak bu ücret NYSE'nin yaklaşık dörtte biri kadardır (Bianconi vd., 2013: 28-29).

2.3. İsrail Tel Aviv Borsasında Çifte Kayıt Koşulları

İsrail Tel Aviv Borsası geliştirmekte olan orta doğu borsalarından biridir. Tel Aviv borsası, yabancı şirketleri ülkelerine çekebilmek için çeşitli teşvik ve ayrıcalıklar sağlamaktadır. Örneği, ABD veya İngiltere borsalarında kayıtlı olan İsrail kökenli şirketlerin Tel Aviv borsasına çifte kayıt yapmaları için çeşitli teşvikler ve muafiyetler verilmekte örneğin borsaya çifte kayıt ücreti alınmamaktadır. İsrail Tel Aviv borsasında Ekim 2000 tarihinden itibaren çifte kayıtlı 37 şirket işlem görmektedir (TASE, 2016:1).

İsrail Tel Aviv Borsasına çifte kayıt yapmak isteyen şirketler, öncelikle ilk kez halka açıldığı ulusal veya uluslararası borsalarda en az bir sene işlem görmüş olması gerekmektedir. Ancak piyasa değeri 150 milyon USD ve üzeri olan şirketler bir sene işlem görmeseler de borsaya çifte kayıt yapabilmektedir. Tel Aviv borsasında ihraç edilecek çifte kayıtlı şirketlerin hisse senetleri 1.sınıf hisse senedi olarak ihraç edilmektedir. Ayrıca Amerikan ve İngiliz borsalarında işlem gören İsrail kökenli şirketlerin hisse senetleri borsa da çifte kayıt yapabilmektedir. Kayıt yaptırmak isteyen şirketler, cari ve önceki yılın uluslararası muhasebe standartlarına göre hazırlanan mali tablolarını ve yıllık faaliyet raporlarını İbranice veya İngilizce olarak hazırlamaları ve başvuru esnasında bunları ibraz etmeleri gerekmektedir (TASE, 2006:3-4).

3. BİRDEN FAZLA BORSADA KAYDIN FAYDA VE ZARARLARI

Birden fazla borsaya hisse senedi kayıt ettirmek isteyen şirketlerin en önemli amaçlarından biri ihtiyaç duyduğu sermayeyi en uygun maliyetle tedarik etmektir. Borsada ikinci kez hisse senedi ihraç eden şirketler firma değerini artırmaktadır (Bessler vd., 2012:1024). Şöyle ki bir şirketin ikinci kez yabancı bir borsada işlem göreceği haberinin duyulması dahi hisse senedinin ulusal borsa da ki fiyatını olumlu yönde etkileyerek şirketin piyasa değerini yükseltmektedir (Horne, 1970:783-787).

Birden fazla borsada işlem görmenin faydalarından bazıları şunlardır (Freedman, 1991:8):

- Birden fazla borsada kayıtlı hisse senetlerinin, farklı borsalarda işlem görmeleri toplam işlem hacimlerini artırmaktadır.
- Hisse senedinin işlem gördüğü her borsada fiyatları farklı oluşacağından, birden fazla borsada işlem görmek, hisse senedinin gerçek değerinin oluşmasında önemli bir etkidir.
- Şirketler, genellikle likiditenin bol olduğu gelişmiş borsalara çifte kayıt yaptırdıklarından, sermaye piyasasının derinliği artmaktadır. Böylece şirketlerin yabancı borsalara çifte kayıt yapması, uluslararası sermaye akımlarını engelleyen negatif etkileri azaltmakta etkili olmaktadır (Wu, 1993:29).
- Çifte kayıt yaptırmak, şirketlerin prestijini ve güvenilirliğini artırmaktadır. Şirketin ikinci kez farklı bir borsada halka açılması, tanınmasını sağlamaktadır (Howe ve Kelm, 1987:51-52).

Birden fazla borsa da kayıt yaptırmamanın şirketler ve yatırımcılar için çeşitli faydaları olduğu gibi zararları da vardır. Yabancı bir borsaya ikinci kez kayıt için yatırılan başvuru ücreti, başvuru kabul edildikten sonra ödenen kotasyon ücreti ve borsa yönetiminin şirket yönetiminden istediği evrakların hazırlanıp ilgili makamlarca onaylatılması gibi çeşitli maliyetlere katlanması da çift kaydın olumsuz yanlarından. Birden fazla borsada işlem gören şirketlerin ilgili borsaların mevzuatına ve diline uygun, bağımsız denetim şirketinin denetiminden geçmiş mali tabloların hazırlanması ve yayımlanması gerekmektedir. Böylece şirket aynı anda iki farklı mali tablo hazırlayacağından aynı maliyete iki kere katlanmak durumundadır. Ayrıca şirketin kamuyu aydınlatma yükümlüğü olduğundan işlem gördükleri her borsa da şirket ile ilgili bilgileri kamuya duyurmak için gerekli alt yapının oluşması oldukça karmaşık ve zaman alan bir süreçtir. Çünkü ülkeler arasında zaman farkının olması ve farklı dillerde resmi evrakların farklı borsalara aynı anda ulaşması maalesef mümkün olmamaktadır. Borsaların açılış ve kapanış saatlerindeki farklılıklar yatırımcılar için bazen olumsuz kayıplara neden olabilmektedir. Dolayısıyla sadece şirketler için değil yatırımcılar içinde çifte kaydın zararları olmaktadır. Örneğin ikinci kez borsaya kaydedilen bir hisse senedini satın almak isteyen yatırımcı, şirketin sektördeki durumunu öğrenebilmek ve ilk kez halk arz edildiği ulusal borsadaki durumuyla ilgili bilgilere ulaşarak şirketle ilgili çeşitli analizleri yapabilmek için enformasyon maliyetine katlanmaktadır (Freedman, 1991:8-10).

4. BİRDEN FAZLA BORSADA KAYDIN MALİYETLERİ

İlk kez ulusal borsalara kayıt olmasının çeşitli maliyetleri olduğu gibi yabancı borsalara ikinci kez kayıt olmanın da maliyetleri vardır. Bu durumda şirket hem ulusal borsanın kayıt ücretlerini hem de ikinci kez kayıt olduğu her yabancı borsanın maliyetlerine katlanmak durumundadır. Birden fazla borsada kayıtlı şirketlerin maliyetleri incelendiğinde, borsaya başvuru ve kayıt ücreti, bilgi edinme ve kamuyu aydınlatma gideri ve bağımsız denetimden geçmiş mali tabloların düzenlenme ve onaylama maliyeti olmak üzere üç başlık altında sınıflandırılmaktadır.

4.1. Borsaya Kayıt Maliyeti

Ulusal veya uluslararası menkul kıymet borsalarına hisse senetlerini kayıt ettirmek isteyen şirketler, borsa yönetim kurullarının belirlediği başvuru ve kayıt ücretlerini borsaya ödemek zorundadır. Başvuru ücreti borsanın istediği şartları taşıyan şirketler tarafından başvuru esnasında ödenmektedir. Başvurusu kabul edilen şirketlerin hisse senetlerinin borsada işlem görebilmesi için ayrıca kotasyon ücretinin de ödenmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra ilk defa yabancı bir borsada hisse senetlerini halka arz eden şirketler ayrıca ilgili borsa ve piyasa hakkında bilgi sağlamak için de çeşitli maliyetlere katlanmaktadır. Çünkü yabancı ülkenin mevzuatını bilmek ve istenilen evrakları ülkenin mevzuatına göre hazırlamak ve diline çevirmek için de çeşitli giderler yapılmaktadır (Caban-Garcia, 2004:7).

4.2. Bilgi Edinme ve Kamuyu Aydınlatma Maliyeti

Yabancı bir borsada ikinci kez hisse senedi ihraç etmek isteyen şirketler, halka açılacakları ülkenin menkul kıymet borsasını ve işlem göreceği pazarı diğer bir ifadeyle sektörü araştırarak yatırım kararını vermektedir. Rekabetin yoğun yaşandığı bir sektörde güçlü şirketlerin olması ve yeterli tanıtımın yapılamaması durumunda halka arz edilecek hisse senetlerine yeterli talep olmayacaktır. Bu durum yatırımcıların şirkete olan itibarını zedeleyebilir ve şirket hedeflediği yatırımcı kitlesine ulaşamadığından ihtiyacı olan sermayeyi temin edemeyebilir. Bundan dolayı hiç bilinmeyen bir sermaye piyasasında hisse senetlerini ikinci kez halka arz etmek şirketler için büyük bir risk oluşturabilmektedir. Bu olumsuz duruma düşmemek için sermaye piyasasında yer alan yatırımcıların profili incelenmeli, sektördeki şirketlerin halka açıklık düzeyi ve hisse senetlerinin pazar değeri dikkate alınarak hisse senetleri uygun fiyat ile ihraç edilmelidir. İşte yapılan tüm araştırma ve analizlerin bir maliyeti olup bazen ikinci bir borsada hisse senedi ihraç etmek şirketler için rasyonel olmayabilir. Bu durumda yabancı bir borsa da ikinci kez hisse senedi ihraç etmek isteyen şirketler araştırdıkları borsanın kendileri için uygun olmadığına karar vermeleri durumunda, şirketin hedeflerine ve yapısına uygun olan başka bir borsayı araştırmak durumundadır. Dolayısıyla şirket bu durumda önemsiz görülen bilgi edinme maliyetine ikinci kez katlanmak durumundadır.

Hisse senetleriyle ilgili bilgileri herkesin aynı anda şeffaf bir piyasa ortamında edinmesi için borsa yönetimleri “Kamuyu Aydınlatma Platformu” adı altında bir bilgi merkezi oluşturmaktadır. Çünkü şirketin gerçekleştirdiği her türlü faaliyet yatırımcılar için önem arz edebilmekte ve hisse senedinin fiyatını etkileyebilmektedir. Örneğin; New York borsasında işlem gören bir hisse senedinin, Londra borsasında ikinci kez halka arz edileceği haberinin duyurulması, New York borsasındaki hisse senedinin fiyatını yükseltebilir. Böyle bir durumu önceden bilen bir yatırımcı New York borsasından hisse senedi satın alıp haksız kazanç elde edebilir. İşte içerden öğrenenlerin haksız kazançlarını engellemek için kamuyu aydınlatmak gerekmektedir. Ayrıca etkin piyasalar hipotezine göre şirketle ilgili her türlü bilgi hisse senedinin fiyatını etkileyebilmektedir (Ercan ve İşseveroğlu, 2016:634). Şirketler için kamuyu aydınlatmak ilgili borsanın mevzuatına göre yapılacağından bununla ilgili sistemin kurulması ve kamuyu aydınlatmak için haberin ilgili dilde ve borsanın istediği formatta yapılması şirketler için bir maliyet olmaktadır.

4.3. Mali Tablo Düzenleme Maliyeti

Hisse senedi ihraç eden şirketler ilgili borsa mevzuatı gereği üçer aylık dönemler halinde mali tablolarını düzenlemeleri gerekmektedir. Yabancı bir borsa da hisse senedi ihraç eden şirket ülkenin sermaye ve vergi mevzuatlarına uygun olarak mali tablolarını düzenlemeleri gerektiğinden ilgili ülkenin mevzuatını bilen finansal kuruluşlardan yardım almaktadır. Dolayısıyla şirketin mali tablolarının hazırlanması ve bağımsız denetimden geçmesi için çeşitli giderler yapılmaktadır. Ayrıca mali tabloların ilgili ülkenin resmi diline çevrilmesi gerekebilir. Bu durumda şirketler mali tabloların hazırlanması, ilgili makamlarca onaylanması ve tercüme edilmesi gibi maliyetlere katlanmak durumundadır (Caban-Garcia, 2004:8).

5. BİR DEN FAZLA BORSAYA KAYIT YAPTIRMANIN NEDENLERİ

Ulusal sermaye piyasalarında sermaye tedarik edemeyen şirketler uluslararası piyasalarda yönelmektedir. Ulusal sermaye piyasalarında sermaye arzının az oluşu sermayenin maliyetini negatif yönde etkilemektedir. Çünkü ulusal piyasalarda sermaye az talep çok olduğundan sermayenin maliyeti yükselmektedir. Şirketler likiditenin yüksek olduğu borsalara yönelerek, marjinal sermaye maliyetini düşürmeyi hedefler. Bunun için de hisse senetlerini uluslararası borsalara ikinci kez kayıt yapabilir yada belirli bir hisse senedi karşılığında depo sertifikası ihraç ederek sermaye ihtiyaçlarını karşılayabilirler. Böylece şirketin hisse senetleri hem ulusal hem de yabancı bir borsada işlem görerek ihtiyaç duyduğu nakdi temin edilebilmektedir (Yalçınar, 2005: 396-397).

Şirketlerin birden fazla borsada hisse senedini tekrar kayıt ettirmesinin birçok nedeni vardır. Bunlardan likidite temin etmek, sermaye tedarik ederek maliyeti düşürmek, rekabet gücünü artırmak ve şirketlerin uluslararası piyasalarda tanınmasını sağlamak gibi önemli olanları bu kısımda kısaca açıklanmaktadır.

5.1. Likidite Temin Etmek

Birden fazla borsa da hisse senedi ihraç etmenin en önemli nedenlerinden biri likidite temin etmektir. Aynı hisse senedi birden fazla borsada işlem gördüğünde ihtiyaç duyulan likidite sermayenin bol olduğu borsalardan temin edilmektedir. Böylece şirket halka açıklık oranını artırarak sermayesini artırmakta yada mevcut hisse senetlerini depo sertifikası şeklinde likiditenin bol olduğu borsalarda ihraç ederek ihtiyaç duyduğu fonu temin etmektedir. Aslında yabancı bir borsada şirketin tekrar halka arz edilmesi hem likiditesi yüksek olan borsalardan likidite temin edilmesinde hem de şirketin tanınmasını sağlayarak firma değerini yükseltesinde etkili olmaktadır. Ayrıca birden fazla borsa da hisse senedinin işlem görmesi volatiliteyi artıracığından hisse senedinin gerçek değerine ulaşması beklenmektedir.

Dünya'nın en büyük borsaları, likiditesi yüksek olan borsalar olduğundan bu borsalarda hisse senedi ihraç etmek şirketin prestijini artırmakta ve yatırımcılara da önemli bir güven duygusu aşılamaktadır. Gelişmiş borsalar, yatırımcıları koruyan mevzuata ağırlık vermektedir. Her şirket bu borsalarda hisse senedi ihraç edemediğinden yabancı yatırımcıların bu borsalarda işlem yapmasını da kolaylaştırmaktadır. Bunun yanı sıra likiditenin yüksek, sermaye maliyetinin düşük ve itibarın yüksek olduğu bir borsada hisse senedini ikinci kez kayıt etmek şirketin özkaynak maliyetini düşürmekte ve piyasa değerini artırmaktadır (Kadlec ve Mcconnell, 1994: 612-614).

5.2. Sermaye Temin Ederek Maliyeti Düşürmek

Çok uluslu şirketler birden fazla borsada hisse senedi ihraç ederek likiditenin fazla olduğu borsadan sermaye tedarik etmek isterler. Likiditenin fazla olduğu piyasalarda sermaye maliyeti daha düşüktür. Ulusal borsalarda hisse senedi ihraç etmek uluslararası borsalara kıyasla daha maliyetli olabilmektedir. Bu durumda farklı borsalarda işlem görmek, şirketin gerektiğinde ihtiyaç duyduğu fonları bir borsada karşılayamaması durumunda diğerinden temin edebilmesine imkân tanımaktadır. Hisse senedi aynı anda farklı borsalarda işlem göreceğinden sermaye artırımları ve temettü dağıtımları her iki borsa yatırımcılarını aynı şekilde etkilemektedir. Dolayısıyla sermaye tedarik etmeyen şirketlerin borsalara ikinci kez kayıt yapmasının sebebi sermayeyi artırmak istemeleridir. Böylece farklı borsalarda farklı fiyatlardan işlem gören hisse senetleriyle şirketin piyasa değeri olumlu yönde etkilenmektedir.

Halka açılmak isteyen şirketlerin karşılaştığı bir diğer unsurda sermaye maliyetidir. Şirketler her ne kadar sermaye tedarik ederken maliyetini göz ardı etseler de yatırımcıların şirketten beklediği temettü tutarı sermayenin maliyetinin belirlenmesinde önemli bir etkidir. Çünkü yatırımcılar şirketten ne kadar yüksek kazanç beklerseler sermayenin maliyeti de şirket için o kadar yüksek olacaktır (Fabozzi, 1981:43). Bu durumda ihtiyaç duyulan sermaye, yatırımcıların beklediği getiri önceden tahmin edilerek, ulusal borsadan daha uygun maliyetli yabancı borsalardan, hisse senetlerini ikinci kez kayıt edilerek karşılanması beklenmektedir. Bu durumda şirketin değerini ve yatırım kararlarını etkileyen diğer bir maliyet unsuru olarak bilgi edinme maliyetiyle karşılaşmaktadır (Akalın ve Dilek, 2007:46). Yeni bir borsada işlem görmek isteyen şirketler önceden yaptıkları araştırmayla şirketin ve yatırımcının profilini analiz etmek için yeterli bilgiye ulaşmaları gerekmektedir. Bilgi edinmek her ne kadar maliyetli olsa da edinilen bilgi ile yapılan tahmin de şirketin değerinde önemli etkilere neden olabilmektedir. Çünkü yanlış veya eksik bilgiyle yabancı bir borsada ikinci kez kayıt kararı şirketin değerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

5.3. Rekabet Gücünü Artırmak

Günümüzde şirketler için rekabet gücü elde etmek önem taşımaktadır (Dilek, 2016). Küreselleşmeyle birlikte sermaye piyasalarının entegrasyonu artmış ve ihtiyaç duyulan sermaye nerede uygunsa oradan temin edilmesi artık mümkün hale gelmiştir. Özellikle çok uluslu şirketlerin sermaye yapıları incelendiğinde sermayenin büyük bir kısmının yabancı borsalarda hisse senedi ihraç ederek karşılandığı görülmektedir. Sermaye maliyetinin düşük ve likiditenin yüksek olması şirketlerin karlı yatırım fırsatlarını değerlendirebilmesine imkân tanıyarak uluslararası piyasalarda rekabet edebilme gücünü artırmaktadır. Bu nedenle bir çok şirket hem rekabet edebilmek ve hem de uluslararası borsalarda tanınmak amacıyla yabancı borsalarda hisse senedi ihraç etmek istemektedir (Bae vd., 1999:710). Uluslararası borsalarda işlem gören bir şirketler yatırım yapmayı düşündüğü ülkeye ilk giriş yaptığında yatırımcılar tarafından tanınacağından rekabette avantaj sağlamaktadır. Şöyle ki bir ülkede herhangi bir faaliyeti olmayan bir şirketin, yatırım yapmak istediği ülkeye önce sermaye piyasası aracılığıyla girmesi şirketin yatırımcılar ve tüketiciler tarafından tanınmasını sağlamaktadır. Böylece şirket pazarda tanınmakta ve güvenilirlik kazanmakta ve rekabet gücünü artırmaktadır.

5.4. Şirketlerin Uluslararası Pazarlarda Tanınmasını Sağlamak

Uluslararası pazarlarda ürün satmak isteyen şirketler önce ihracat yaparak pazarın ihtiyacını karşılayarak giriş yaparlar. İhracat yapmak şirketin piyasada tanınmasını sağlamakta ve ayrıca endüstrinin

ihtiyacının şirket tarafından tespit edilmesinde de önemli bir rol üstlenmektedir. Şirket ihracat ile giriş yaptıktan bir müddet sonra yatırımlarını artırmak isterse direkt reel sermaye yatırımı yaparak bir üretim tesisi kurabilir, mevcut bir şirket ile ortaklık kurarak üretim yapabilir veya piyasa da faaliyet gösteren bir şirketi satın alarak faaliyet gösterebilir. İşte bu nedenlerden dolayı yabancı bir borsaya ikinci kez kayıt yaparak hem şirketin marka değeri artırılmakta hem de ihtiyaç duyacağı sermaye oradaki piyasalardan temin edilmektedir. Yabancı bir borsa da işlem görmek aslında bir nevi şirketin reklamını yapmaktır. Böylece müşterilerin şirketin üzerindeki güveni de artmaktadır. İkinci kez borsaya kayıt olan şirket ülke ekonomisine önemli katkılar sağlamaktadır. Çok uluslu şirketlerin ülkenin siyasi kurumları tarafından kabul görmesi, devlet yönetiminin çeşitli teşvik ve ayrıcalıklarından yararlanmasını da imkân tanımaktadır (Yalçiner, 2013: 316).

6. BİR DEN FAZLA BORSADA İŞLEM GÖRME YÖNTEMLERİ

Yabancı bir borsaya kayıt olmak isteyen şirketler ilgili ülkenin sermaye piyasası mevzuatının hükümlerine uymak zorundadır. Uluslararası sermaye piyasaları incelediğinde Dünya'nın likiditesi bol ve piyasa değeri en büyük borsaları ABD olduğundan, uluslararası borsalarda ikinci kez hisse senedi ihraç etmek isteyen şirketler, genellikle ABD'yi tercih etmektedir. Özellikle, ABD'li yatırımcıların portföylerinde hisse senetlerinden çok depo sertifikalarını tercih etmeleri, şirketlerin çifte kayıt yaparken doğrudan hisse senedi ihracı değil de depo sertifikası şeklinde ikinci kez borsaya kayıt olmalarında etkili olmaktadır (Alaganar ve Bhar, 2002:60). Ayrıca ABD'nin sermaye piyasasını düzenleyici kurumları, şirketlerin finansal durumlarını sıkı bir mevzuat ile kontrol etmektedir. Bu nedenle yatırımcılar kendilerini güvende hissetmekte ve Dünya'nın en değerli borsaları ABD'de yer almaktadır. Ayrıca Amerikan sermaye piyasası mevzuatına göre şirketler halka arz edilirken şirket ile ilgili her türlü finansal bilgileri kamuya açıklaması gerekmektedir (Yalçiner, 2005: 398-399). Böylece yatırımcılar şirketle ilgili bilgilere yatırım yapmadan kolayca ulaşabildiğinden sonradan olumsuz bir durum ile karşılaşma olasılığı düşmektedir.

Yabancı piyasalardan sermaye temin etmenin çeşitli yöntemleri vardır. Uluslararası piyasalardan özkaynak temin etmek isteyen şirketler aşağıda verilen yöntemleri tercih etmektedir (Yalçiner,2013:312):

- Yabancı bir borsaya çifte kayıt yaptırmak
- Yabancı hisse senedi ihraç etmek
- Euro hisse senedi ihraç etmek
- SEC 144 A kuralı ile özel plasman

Bu kısımda depo sertifikaları, yabancı ve Euro hisse senetlerinin ihracı ve SEC 144 A kuralı ile özel plasman yöntemi açıklanmaktadır.

6.1. Depo Sertifikası İhraç Etmek

Birden fazla borsa da işlem görmek isteyen şirketlerin genellikle depo sertifikası ihraç ettikleri görülmektedir. Özellikle ikinci kez borsaya kayıt olan şirketler halka açıklık oranını artırarak yâda bedelli hisse senedi ile sermaye artırımını esnasında depo sertifikası ihraç ederek sermaye temin etmektedir. Amerikan borsalarına çifte kayıt yaptırmak isteyen şirketlerin en çok kullandığı yöntem depo sertifikası ihracıdır. Amerikan borsalarında depo sertifikası ihracı önemli boyutlara ulaştığından Amerika da ihraç edilen depo sertifikalarına özel bir isim ile "Amerikan Depo Sertifikası" (ADR) adı verilmektedir.

Belirli bir tutar menkul kıymet karşılığında ihraç edilen ilgili menkul kıymetin sahip olduğu bütün hakları taşıyan ve bir depo kuruluşunca şirketin hisse senetleri depo edilmek suretiyle çıkarılan menkul kıymete "Depo Sertifikası" denilmektedir (Yalçiner, 2012: 316). Depo sertifikaları, hisse senetlerinin taşıdığı risklerden korunmak isteyen yatırımcıların yeterli bilgi sahibi olmadıkları yabancı bir borsadan doğrudan hisse senedine yatırım yapmasının en kolay yöntemidir. Depo sertifikalarının borsaya daha kolay kayıt olmaları ve her an satılabilmelerinden dolayı yatırımcılar tarafından çok tercih edilmektedir. Depo sertifikası ihracı, yabancı bir borsada doğrudan hisse senedi ihraç etmekten daha kısa sürede ve daha az prosedürle gerçekleşmektedir. Ayrıca şirket hakkında detaylı bilgi sahibi olmayı gerektirmemesi, işlem maliyetlerinin düşük olması ve döviz kuru riskinden etkilenmemesi depo sertifikalarının yatırımcılarca tercih edilmesine önemli katkı sağlamaktadır (Yalçiner, 2005:401). BNY Mellon şirketinin 2014 yılındaki raporuna göre, Dünya'daki bütün borsalarda 3.742 depo sertifikası işlem görmektedir. Bu depo sertifikalarının aynı yıl işlem hacimleri ise yaklaşık 3,3 trilyon Amerikan dolarıdır. Yine aynı yıl depo sertifikalarının toplam piyasa değeri ise 159 milyar Amerikan dolarıdır (Mellon, 2015:4).

6.2. Yabancı Hisse Senedi İhraç Etmek

Depo sertifikası ihraç etmek istemeyen şirketler yabancı bir borsada ikinci kez kayıt için doğrudan yabancı hisse senedi ihraç edebilirler. Örneğin, bir Türk şirketi, ilk kez hisse senetlerini Borsa İstanbul'da ihraç etmekten önce, New York Borsasında hisse senetlerini ilk kez ihraç etmek isteyebilir. Bu şekilde halka arz edilen hisse senetlerine yabancı hisse senedi ihracı denilmektedir. Dolayısıyla yabancı hisse senedini ihraç etmek

isteyen şirketler ulusal borsada olduğu gibi ilgili ülkenin mevzuatında istenilen şartları taşıması gerekmektedir. Başvuru şartlarını taşıyan şirket ilgili ülkenin mevzuatına uygun evraklarla başvurusunu yapmaktadır. Borsa yönetim kurulu tarafından şirketin kaydedilmesi uygun görüldükten sonra hisse senedi ihraç edilmektedir. Fakat bazı borsalarda hisse senetleri kayıt kuruluşuna kayıt edilmeksizin borsa da işlem görebilmektedir. Ancak kayıt altına alınan hisse senetleri likiditeyi artırmakta ve fiyatın daha şeffaf oluşmasına katkı sağlamaktadır (Yalçın, 2012:323-324). Bu nedenle şirketler ilgili ülkenin merkezi kayıt kuruluşuna kayıt olarak hisse senedi ihraç etmektedir.

6.3. Euro Hisse Senedi İhraç Etmek

Euro Hisse Senedi ihracı günümüz sermaye piyasasında önemi artan bir yatırım aracı olarak dikkat çekmektedir. Dünya borsalarının entegrasyonu ve portföyünü uluslararası yatırım araçlarıyla çeşitlendirmek isteyen yatırımcıların sayısının artmasıyla Euro Hisse Senedinin önemi de artmaktadır. Özellikle risk ve getiri dengesini korumak isteyen yatırımcılar Euro Hisse senedini tercih etmektedir. Euro hisse senedi, sanki hisse senedinin Euro para biriminden alınıp satılacağı anlamına geldiği düşünülmektedir. Oysaki Euro Hisse Senedi kamu iktisadi teşebbüsü niteliğinde olan kamu kuruluşlarının özelleştirilmesinde kullanılmaktadır. Sermaye piyasasının çok gelişmediği ülkelerde, devlet yönetimi özelleştirecekleri kamu kuruluşunu alacak yerli yatırımcıların sermayesi yetmediğinde ilgili kurumun hisse senetlerini diğer ülkelerde Euro Hisse Senedi şeklinde satmaktadır. Böylece yabancı yatırımcılar ilgili kurumu satın almış olmaktadır. Bu yöntemde mülkiyet geniş bir tabana yayılmakta ancak kritik öneme sahip kamu kuruluşlarının satılması da siyasi ve ekonomik riskleri beraberinde getirmektedir. Euro Hisse senedi ihracı ile karlı ve finansal durumu güçlü olan bir kamu kurumu yabancı borsalarda daha iyi fiyatlara satılabilmektedir. Euro hisse senetleri ilgili ülkenin para biriminden veya Euro, Amerikan Doları gibi konvertibilitesi yüksek ortak para birimlerinden yabancı borsalarda işlem görmektedir (Yalçın, 2012:324).

6.4. SEC 144 A Kuralı İle Özel Plasman

Birden fazla borsada işlem gören finansal araçlardan biri olan depo sertifikaları ilk ihraç edildiği dönemde gelişmiş bir piyasadaki sermayeyi yine gelişmiş başka bir piyasaya aktarmakta kullanılmaktaydı. Ancak borsa yönetimlerinin depo sertifikası ihracı için istenilen yasal kriterleri ağırlaştırması, depo sertifikası ihracını azaltmış ve şirketler başka yöntemleri tercih etme yolunu seçmiştir. Özellikle Amerikan borsalarının herhangi birinde kayıt yapmak isteyen şirketlerin Amerika Menkul Kıymet Kayıt Kuruluşuna (SEC) kayıt olma zorunluluğu vardır. Bu nedenle Amerikan Borsalarına kayıt olmak için gerekli yasal şartların ağır oluşu, halka açılmak isteyen şirketler için yeni bir yöntemin keşfedilmesini gerektirmiştir. İşte Amerikan sermaye piyasası yönetimi Amerikan borsalarından sermaye tedarik etmek isteyen şirketler için özel bir yöntem geliştirerek buna "SEC 144 A" yöntemi ile özel plasman adını vermiştir (Yalçın, 2012:325). Hisse senedi ihraç etmek isteyen şirketler, Amerika piyasalarında faaliyet gösteren sigorta veya emeklilik şirketi gibi kurumsal yatırımcılara Merkezi Kayıt Kuruluşuna (SEC) kayıt edilmeksizin satılmasına "SEC 144 A" kuralı denilmektedir. SEC 144 A kuralında hisse senetlerini satın alan sigorta şirketleri en az iki sene boyunca hisse senetlerinin taşıdığı tüm haklardan yararlanmakta ve isterseler iki senelik sürenin sonunda halka satış yoluyla hisse senetlerini elden çıkararak bireysel yatırımcılara da satabilmektedir (Yalçın, 2012:325). Bu yöntem şirketlerin SEC'e kayıt olma zorunluluğunu ortadan kaldırdığından SEC'in istediği mali tablo hazırlama ve kamuyu aydınlatma gibi yasal yükümlülükleri yerine getirme zorunluluğu da yoktur. SEC 144 A kuralı ile özel plasman 1990 yılından itibaren sadece Amerikan piyasalarında kullanılan bir sermaye ihraç modelidir (Citibank, 2011:29). Amerika borsalarında likiditenin yüksek olması şirketlerin alternatif yöntemleri tercih etmesini sağlamaktadır.

7. ÇİFTE KAYITLI ŞİRKETLERİN MALİ TABLOLARDAN GÖSTERİMİ

Birden fazla borsada işlem gören şirketler ilgili ülkenin mevzuatına göre mali tablolarını düzenlemeleri gerekmektedir. Özellikle vergi mevzuatı ile sermaye piyasası mevzuatının farklılığı mali tabloların ayrı ayrı düzenlenmesini gerektirmektedir. Hem ulusal borsa da hem de yabancı borsada işlem gören şirketler için bu durum önemli bir sorun olabilmektedir. Mali tablolar ülkelerin mevzuatlarına göre düzenleme zorunluluğunu ortadan kaldırmak için "Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB)" aldığı karar ile 1998 yılından itibaren New York, Tokyo, Londra gibi mega borsalarda kayıtlı olan yaklaşık dört bin şirketin "Uluslararası Muhasebe Standartlarına (IAS)" göre mali tablo düzenlemelerini tavsiye etmiştir. Böylece mali tabloların tek bir formatta düzenlenmesi hem yatırımcılar için hem de şirketler için önemli bir devrim olarak görülmüştür. Ayrıca "Uluslararası Menkul Kıymet Borsaları Kurulu", Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu'nun aldığı karara uyacağını beyan etmiştir. Günümüzde ülkelerin mevzuat farklılıklarından dolayı tek tip mali tablo düzenlenmesi pek mümkün görünmemektedir. Şirketler bu durumda hem ilgili ülkenin vergi mevzuatına hem de yabancı borsada işlem gören hisse senetleri için ilgili ülkenin vergi mevzuatına göre mali tablolarını düzenlemektedir. Bu durumda mali tablolarda ortaya çıkan farklılıklar asimetrik bilgiyle birleştiğinde hisse senedinin borsadaki fiyatını etkilediği tespit edilmiştir (Kryzanowski ve Zhang, 2013:94-95).

Birden fazla borsada işlem gören şirketlerin mali tabloları üç farklı şekilde düzenlenmektedir. Şirketler depo sertifikası ihraç edebilir, yabancı bir ülkede ana şirkete bağlı yavru bir şirket kurabilir veya bir şirketi satın alarak kendilerine bağlayarak bir bağlı ortaklık oluşturabilirler. Eğer yabancı bir borsada işlem görmek isteyen bir şirket mevcut hisse senetleri karşılığında depo sertifikası ihraç etmek isterse, bu şirketin elde ettiği sermaye özkaynaklar hesap grubu da hisse senedi ihracı hesabında düzenlenmektedir. Şirketler depo sertifikası ihraç etmeyip ikinci yöntemi yani yabancı bir ülkede doğrudan yatırım yapmayı tercih ederlerse bu şirket mali duran varlıklarda iştirakler veya bağlı ortaklıklar hesabında gösterilmektedir. Ancak şirketin bağlı ortaklık veya iştirak durumlarında düzenleyecekleri mali tablolar farklılık göstermektedir. Örneğin farklı bir ülkedeki yavru şirketin mali tabloları ana şirket ile konsolidasyon işlemine tabi tutulmaktadır.

Yabancı borsalarda ikinci kez işlem gören şirketlerin mali tabloları ilgili ülkenin mevzuatına tabi olduğundan mevzuata göre düzenlenmesi gerekmektedir. Örneğin Çin’deki bir şirket hem Shanghai borsasında hem de New York borsasında işlem görüyorsa şirket mali tablolarını Çin Halk Cumhuriyeti’nin kabul ettiği “Çin Muhasebe Standartları veya Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına (IFRS)” göre düzenlemek zorundadır. Ancak bu şirket New York borsasında işlem gördüğünde, IFRS’ye göre mali tablolarını düzenlemiş olsa bile “Genel Kabul Görmüş Amerikan Muhasebe Standartlarına” göre mali tablolarını tekrar düzenlemesi gerekmektedir. Her ülkenin vergi mevzuatı farklı olduğundan mali tabloların ayrı ayrı düzenlenmesi gerekmektedir. Örneğin, duran varlıklar Çin muhasebe standartlarına göre maliyet yöntemi ile muhasebeleştirilip amortisman ayrılırken, Genel Kabul Görmüş Amerikan Muhasebe Standartlarına göre yeniden değerlendirme yöntemi kullanılmakta ve iki yöntem arasında değer farkı oluşmaktadır (Haverty, 2006:68-69). Bu durum şirketin defter değerinde farklılıklar oluşturmaktadır.

Birden fazla borsa da kayıt olmak isteyen şirketler yukarıda ifade edilen yöntemlerden farklı olarak mevcut şirketinin halka arz oranını artırarak yabancı bir borsada kayıt olmayı tercih etmektedir. Bunun için yabancı bir borsa da halka açıklık oranı artırılarak hisse senedi ihraç edilmektedir. Ancak bunu her borsada gerçekleştirmek mümkün değildir. Çünkü çeşitli kısıtlamalara tabi olduğundan her borsada uygulanmamaktadır. Örneğin ABD’nin sermaye piyasası yönetimi, Kanada’lı şirketlerin New York Borsasında ilk veya ikinci kez kayıt yaptırmalarına bir sınırlama getirmezken, Alman şirketlerine çeşitli sınırlamalar getirmektedir (Abdallah, 2005:3). Bazı ülkeler gerek siyasi gerekse ekonomik kaygılardan dolayı ülkelerinde yabancı şirketlerin sermaye piyasasından likidite temin etmesine izin vermemektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Çokuluslu şirketlerin birden fazla borsada kayıt yaptırmaları sermaye piyasalarının gelişmesine ve entegrasyonuna önemli katkılar sağlamaktadır. Dünya’nın birçok yerinde üretim yapan şirketler farklı yatırımcı kitlelerine ulaşarak sermayenin mülkiyetini farklı piyasalara dağıtmakta ve sermaye maliyetlerini azaltmaktadır. Birden fazla borsada yatırım yapmak isteyen şirketlerin dört farklı kayıt yöntemi vardır. İlk olarak yabancı bir borsada depo sertifikası ihraç edebilirler. İkinci olarak ulusal borsada işlem görmeden yabancı bir borsada yabancı hisse senedi ihraç edebilirler. Üçüncü olarak halka açılmak istedikleri ülkede mevcut bir şirkete ortak olabilir veya onu satın alabilirler. Dördüncü ve son olarak da yatırım yapmak istediği ülkede yavru bir şirket kurarak faaliyetlerini onun üzerinden yürütüp borsaya kayıt olabilirler.

Birden fazla borsada işlem gören hisse senetlerinin borsalarda ki işleyişini daha iyi açıklayabilmek için günümüzde birden fazla borsada işlem gören Amerikan menşeli Coca-Cola şirketi örnek olarak verilebilir. “Coca-Cola Company”, merkezi ABD’de bulunan Dünya’nın hemen hemen her kıtasında içecek sektöründe hizmet veren çok uluslu bir şirkettir. Coca-Cola, Dünya genelinde 9 farklı şirkete sahip olup toplam defter değeri 2015 yılı itibarıyla 7.873 milyon Amerikan doları olup, aynı yıl sonu itibarıyla işlem gördüğü borsalardaki toplam değeri ise 15.098 milyon Amerikan dolarıdır. Coca-Cola şirketi Dünyanın birçok borsasında işlem görmektedir. Coca-Cola şirketinin hisse senedinin 2015 yılı fiyatı New York borsasında 36,89-45,00 Amerikan doları arasında değişim göstermiştir. Şirketin aynı yıl aynı borsada hisse başına temettü dağıtımı 0,305 Amerikan dolarıdır. Coca-Cola şirketinin Borsa İstanbul’da işlem gören şirketi Coca-Cola İçecek A.Ş. olup bu şirketin 2015 yılı defter değeri 202 milyon Amerikan doları, borsa değeri ise 653 milyon Amerikan dolarıdır. Coca-Cola şirketinin Borsa İstanbul’da fiyatı 2015 yılında ortalama 30TL iken, New York borsasında ortalama 40 Amerikan dolarıdır. Hisse senetlerinin fiyatlarının farklı olması halka arz edilen borsada hisse senedine olan arz ve talebe göre değişim göstermektedir (Coca-Cola, 2015:20-120). Ayrıca şirketin her ülkede kurduğu şirketin aktif, pasifi ve yatırım kapasitesi de şirketin satışları üzerinde önemli bir etken olarak dikkat çekmektedir.

Birden fazla borsada işlem gören şirketlerin işlem gördükleri her borsada ki fiyatları şirketin toplam değerinin tespitinde farklılıklara neden olmaktadır. Ancak şirketin konsolide edilmiş mali tabloları dikkate alındığında tüm şirketler için tek bir nakit akış tablosu olacağından indirgenmiş nakit akımları yöntemiyle şirketin tek bir değeri hesaplanmaktadır. Birden fazla borsa da işlem görmenin başka bir faydası da hisse senetlerinin seans sürelerinin uzayacak olmasıdır. Örneğin Tokyo da işlem gören bir hisse senedi Tokyo borsası kapandığında aynı hisse senediyle ilgili işlem Londra borsasında devam etmektedir. Ancak bir borsadan hisse

senedi alıp diğerinde bunu satabilmek için dünya borsalarının birbiriyle entegre olması gerekmektedir. Günümüz teknolojisindeki hızlı ilerlemeyle gelecekte sermaye piyasalarının tam entegrasyonun gerçekleşebileceği düşünülmektedir. Böylece borsalar arası fiyat farklarını ortadan kalkarak tek fiyat oluşumuna neden olacaktır.

Kaynakça

- Abdallah, Abed Al Nasser (2005), “Cross Listing, Investor Protection and Disclosure: Does it make a difference?: The Case of Cross Listed Versus Non Cross Listed Firms”, **University of Bath School of Management**, Working Paper Series 9.
- Akalın, Gülsüm ve Dilek, Serkan (2007), “Belirsizlik Altında Firma Kararlarının İncelenmesi”, **Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 23, 2, 46-61.
- Aksoy, Aksoy ve Tanrıöven, Cihan (2007), **Sermaye Piyasası Yatırım Araçları ve Analizi**, Üçüncü Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Alaganar, Vaira T. ve Bhar, Ramaprasad (2002), “Information and Volatility Linkage Under External Shock: Evidence from Dually Listed Australian Stocks”, **International Review of Financial Analysis**, 11, 59-71.
- Bae, Kee Hong, Cha, Baekin ve Cheung, Yan Leung (1999), “The Transmission of Pricing Information of Dually-Listed Stocks”, **Journal Of Business Finance and Accounting**, 26(5), 709-723.
- Bessler, Wolfgang, Kaen, Fred R., Kurmann, Philipp ve Zimmermann, Jan (2012), “The listing and delisting of German firms on NYSE and NASDAQ: Were there any benefits?”, **Journal of International Financial Markets, Institutions & Money**, 22, 1024– 1053.
- Bianconi, Marcelo ve Tan, Liang (2010), “Cross Listing premium in the US and the UK destination”, **International Review Economics and Finance**, 19, 244,259.
- Bornscheid, Jens (2004), “Corporate Governance Issues in Canadian-German Dual Listed”, **Companies Graduate Department of the Faculty of Law University of Toronto**, Thesis of Master, Canada.
- Caban-Garcia, Maria T. (2004), “The Impact of Securities Regulation on Earnings Properties and Valuation: An Analysis of European Cross Listed Firms”, **The Faculty of Graduate School University of Missouri-Columbia, Degree for Doctor of Philosophy**. United States.
- Citibank (2011), “The Role Of Depository Receipts For Corporate and Institutional Clients”, **Citibank Industry Insight**, Son Erişim Tarihi: 30.10.2016.
https://www.citibank.com/mss/about_us/articles/docs/2011/role_depository_receipts.pdf
- Coca-Cola (2015), “Annual Report”, Coca-Cola Company United States Securities and Exchange Commission Form 10-K. Washington.
- Dilek, Serkan (2016), **Oyun Teorisi Eşliğinde Sanayi Ekonomisi**, Seçkin Yayınları.
- Ercan, Cuma ve İşseveroğlu, Gülsün (2016), “Olumlu Denetçi Görüşünün Hisse Senedi Fiyatlarına Etkisi: Borsa İstanbul Örneği”, **Akademik Bakış Uluslararası Sosyal Bilimler E-Dergisi**, 55, 630-639.
- Fabozzi, Frank J. (1981), “Does listing on the AMEX Increase the Value of Equity?” **Financial Management**, 10, 1, 43-50.
- Freedman, Ruth Janine (1991), “International Cross Listings: A Theoretical and Empirical Analysis”, **The Graduate School of Business of Stanford University**, A Dissertation For The Degree of Doctor of Philosophy, U.K.
- Gruson, Michael (2001), “Global Shares of German Corporations and Their Dual Listings on The Frankfurt and New York Stock Exchanges”, **Journal of International Law**, 22(2),185-283.
- Haverty, John L. (2006), “Are IFRS and U.S. GAAP Converging? Some Evidence from People’s Republic of China Companies Listed on the New York Stock Exchange”, **Journal of International Accounting, Auditing and Taxation**, 15, 48-71.
- Horne, James C. Van (1970), “New Listings and Their Price Behavior”, **The Journal of Finance**, 25, 4, 783-794.
- Howe, John S. ve Kelm, Kathryn (1987), "The Stock Price Impacts of Overseas Listings", **Financial Management**, 16, 51-56.

- Kadlec, G.B. ve Mcconnel John J. (1994), “The Effect of Market Segmentation and Illiquidity on Asset Prices. Evidence from Exchange Listings”, **The Journal of Finance**, 49, 2, 611-636.
- Koedijk, Kadlec Gregory ve Van Dijk Mathijs A. (2004), “The Cost of Capital of Cross Listed Firms”, **European Financial Management**, 10(3), 465-486.
- Kryzanowski, Lawrence ve Zhang, Ying (2013), “Financial Restatements by Canadian Firms Cross listed and Not Cross Listed in the U.S.”, **Journal of Multinational Financial Management**, 23, 74-96.
- Mellon, Bny (2015), “The Depository Receipt Market Review”, **The Bank of New York Mellon Corporation**. New York.
- Spitzer, Justin (2011), “The Persistence of Pricing Differentials in Dual-listed Companies in Hong Kong and China”, **Claremont McKenna College, Senior Thesis**, November.
- TASE (2016), “The Dual Listing Law: An Important Step Towards Globalization of the Israel Capital Market”.
Son Erişim Tarihi: 30.11.2016.
http://www.tase.co.il/resources/pdf/booklets/booklet_duallistings_eng_104186.pdf
- Ulusoy, Tolga (2010), “İMKB Endeks Öngörüsü İçin İleri Beslemeli Aş Mimarisine Sahip Yapay Sinir Ağı Modellemesi”, **Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi**, 3, 5, 21-40.
- Wu, Wing Yang (1993), “International delistings, firm value and market integration: A case study on the stock exchanges of Singapore and Malaysia”, **The George Washington University School of Business and Public Management, Thesis of Doctorate**, Washington D.C., U.S.A.
- Yalçiner, Kürşat (2013), **Uluslararası Finansman**, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Yıldırım, Suat, Albez, Abdulkadir ve Küçük, Orhan (2006), “KOBİ’lerde Finansal Kiralamadan(Leasing) Yararlanma Düzeyi: Bir Uygulama”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 8, 2, 361-376.

TÜRKİYE’DE KAMU HİZMETLERİNİN SUNUMUNDA YAŞANAN YAPISAL SORUNLAR: KAMU YÖNETİCİLERİ VE VATANDAŞ ALGILARININ TESPİTİ⁷

Erol TURAN⁸

Metehan TEMİZEL⁹

Emre AYDİLEK¹⁰

Özet:

20. Yüzyılın ortalarından itibaren tüm dünyada, küreselleşme, rekabet, bilişim ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin baskısıyla, pek çok ülke, ekonomik, siyasal ve idari sistemlerinde köklü değişim ve dönüşümler gerçekleştirmişlerdir. Bu küresel değişim dalgası ülkelerin çeşitli kurumlarını ve kurumların toplumla olan ilişkilerinin yönünü de değiştirmiştir. Ulaşacağı sonuçları hala kestirilemeyen bu süreç; tarihsel, ekonomik, toplumsal, siyasal ve kültürel yapıyla yakından ilgili olan ve ayrıca toplum ve devlete ilişkin bir faaliyet alanı olan kamu yönetimini de kaçınılmaz olarak derinden etkilemiştir. Özellikle 1980 sonrası dünyada yaşanan neo-liberal dönüşüm ve onun araçları olan Yeni Kamu Yönetimi, Yönetişim, İşletmecilik gibi unsurlar tarafından şekillenen ve değişim süreci içerisine giren kamu hizmeti kavramı, devletin vatandaşlarına sunduğu hizmeti ifade eder. Ülkelerin kamu yönetimlerindeki bu değişim ve dönüşümü temel alarak yürütülecek bu projede, Türkiye’deki kamu personelinin ve hizmet alıcısı olarak vatandaşların bu yeni anlayış çerçevesinde yeniden şekillenen kamu hizmetlerinin sunumlarına karşı tutumları ve algıları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu kapsamda kamu hizmetlerinin sunumunda Patrimonyal Kamu Hizmeti Anlayışı, Weberyen yani Geleneksel Kamu Hizmeti Anlayışı ve Neo-liberal Kamu Hizmeti Anlayışı başta olmak üzere birçok kuramsal bürokrasi ve kamu hizmeti teorisi incelenmiş ve bunların ülkemizdeki yansımaları yani pratikteki uygulanma durumu karşılaştırılmıştır.

Bu çalışmada Türkiye genelindeki kamu hizmetlerinde sözü edilen olumsuzluklara yol açan sorunların yapısal mı yoksa araçsal mı olduğu sorusuna yanıt aranmaya çalışılmıştır. Bu yanıt bulma çabası sürerken, elbette farklı keşifler ve faydalı veriler/bilgiler de elde edilmiştir. Böylece Türkiye genelindeki kamu hizmetlerinin sunumundaki sorunlar tespit edilmeye çalışılmış; daha verimli, etkin, nitelikli ve hızlı hizmet sağlanması için akademik ve pratik bazı politika önerilerinde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kamu Yönetimi, Neoliberalizm, Kamu Hizmeti, Etkinlik, Verimlilik

STRUCTURAL PROBLEMS OF PUBLIC SERVICES IN TURKEY: DETERMINATION OF PUBLIC ADMINISTRATORS AND CITIZENS PERCEPTION

Abstract:

From the mid-20th century onwards, throughout the world, many countries have undergone profound changes and transformations in their economic, political and administrative systems, under the pressure of developments in globalization, competition, information and communication technologies. This wave of global change has also altered the divergence of countries' institutions and the relationship of institutions to society. This process, which is still unpredictable, inevitably deeply affected public administration, which is closely related to its historical, economic, social, political and cultural structure and which is also an area of activity related to society and the state. Especially the concept of public service which is shaped by the neo-liberal transformation and its tools such as New Public Administration, Governance, Management and the change process in the aftermath of the 1980s refers to the service that the state offers to its citizens. In this project, which

⁷ Bu çalışma Kastamonu Üniversitesi BAP Koordinatörlüğü tarafından desteklenmiştir.

⁸ Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, eturan@kastamonu.edu.tr.

⁹ Dr., Selçuk Üniversitesi, SBMYO, mtemizel@selcuk.edu.tr.

¹⁰ Bil. İŞl., Kastamonu Üniversitesi, BAP Koordinatörlüğü, eydilek@kastamonu.edu.tr.

will be carried out on the basis of this change and transformation in the public administrations of the countries, it has been tried to determine the attitudes and perceptions of the public personnel in Turkey and citizens as service recipients to the presentations of public services being reshaped in this new understanding.

In this context, many theoretical bureaucracy and public service theory, including Patrimonial Public Service, Weberian, Traditional Public Service, and Neo-Liberal Public Service, are examined in the presentation of public services and their reflection in our country is compared with practice in practice.

In this study, it was sought to find out whether the problems leading to the negativities in public services in Turkey are structural or instrumental. Of course, different discoveries and useful data / information have also been obtained as the effort to find this answer continues. In this way, problems in the presentation of public services in Turkey were tried to be determined; Some academic and practical policy suggestions have been made to provide more efficient, efficient, qualified and fast service.

Key Words: Public Administration, Neoliberalism, Public Service, Efficiency, Productivity

GİRİŞ

Kamu yönetiminin temel kavramlarından olan “kamu hizmeti” kamu yönetiminin faaliyet alanının belirlenmesine yardımcı olan bir kavramdır. Kamu hizmeti kavramı, değişik anlamlarda kullanılmaktadır. Genel olarak; kamu hizmeti, toplumun ortak gereksinimlerini karşılamak ve toplumsal yaşamı düzenlemek, toplumu yönetmek üzere yetki verilen kamu otoriteleri tarafından yürütülen görevler olarak tanımlanmaktadır. Ekonomik, siyasal, toplumsal sistemi ve yönetim biçimi ne olursa olsun, kamu hizmeti her ülkede vazgeçilmez bir olgudur. Her ülkede topluma kamu hizmeti sunulması siyasal iktidarların en temel görevlerinden ve meşruyet kaynaklarından birisidir (DPT, 2000: 25).

Geçtiğimiz yüzyılın ikinci yarısından itibaren tüm dünyada, küreselleşme, uluslararası rekabet, bilişim ve iletişim teknolojilerindeki baş döndüren gelişmelerin şiddetli baskısıyla, gelişmiş olsun veya gelişmekte olsun pek çok ülke, ekonomik, siyasal, toplumsal, kültürel, teknik ve idari sistemlerinde köklü değişim ve dönüşümler gerçekleştirme yolunda önemli adımlar atmışlardır (Erdağı, 2007: 27). Bu küresel değişim, dönüşüm ve buna bağlı olarak atılan adımlar, yüzyılın sonunda hızlanmış, ülkelerin çeşitli kurumlarını, kurumların kendi arasındaki ve kurumların toplumla olan ilişkiler sistemi ve anlayışlarını değiştirmiştir. Önceki dönemde oluşmuş olan devlet örgütlenmesinin kurumları, kavramları ve işleyişi farklı neden, düzey ve perspektiflerle sorgulanıp eleştirilmiş ve birçok açıdan aşındırılmıştır. Küresel düzeyde karşılıklı bağımlılık ve ilişkilerin egemen olmaya başladığı bir dünyada devletin rolüne, varlık nedenine ya da kurumsal yapısına yeni anlamlar ve görevler yüklenmiştir. Devlet örgütlenmesi ve bu örgütlenmenin işleyişi etkinlik ve işlevsellik kavramları çerçevesinde yeniden tanımlanıp formüle edilmiş ve hemen hemen hiçbir kurum, toplum ve ülke bu değişim karşısında direnç gösterememiş; sistemlerini bu gelişmeler doğrultusunda yeniden düzenlemeye çalışmışlardır (Turan, 2015: 7).

Toplum ve devlete ilişkin bir faaliyet alanı olan kamu yönetiminin de bu genel değişim sürecinin etkilerinden uzak durması mümkün olmamıştır. Ulaşacağı sonuç ve etkileri hala kestirilemeyen, buna bağlı olarak çokça tartışılan bu süreç; tarihsel, ekonomik, toplumsal, siyasal ve kültürel yapıyla yakından ilgili olan ve bu kavramların örgütsel düzeyde hem ayrılmaz bir parçası hem de mekanizması olan kamu yönetimini de kaçınılmaz olarak derinden etkilemiştir. Çünkü kamu yönetiminin bu ekonomik, sosyal, siyasal ve teknik alanlarda meydana gelen değişimleri göz ardı ederek varlığını sürdürmesi olanaksızdır (Eryılmaz, 2013: 75). Sanayi devriminin konjonktürel yapılanmasına bağlı olarak Weberyen bürokrasinin, katı, hiyerarşik, merkezi yasal-ussal ilkelerine bağlı olarak biçimlenmiş kamu yönetimi, küresel bilgi toplum ve ekonomisinin dinamik süreç, ilişki ve yenilikleri karşısında yeni açılımlar getirmeye başlamıştır. Kamu yönetiminin mevcut yapısında, kurumlarında, işleyiş ve ilişkiler sisteminde hem bu dönüşüme hem de yeni gelişen toplumsal taleplere cevap verebilecek şekilde düzenlemeler yapılmıştır (Özsemerci, 2003: 122). Çünkü, kamu hizmetlerinin kaliteli ve şeffaf bir biçimde yerine getirilmesine yönelik istek ve beklentilerin artması, demokratik mekanizmaların daha fazla işlerlik ve etkinlik kazanması, vatandaşın yaygın bir biçimde yönetime katılma taleplerinin gündeme gelmesi kamu yönetimini değişime zorlayan etkenler olmuşlardır. Böylece kamu yönetimindeki bir önceki döneme ait zihniyet dünyası ve bu dünyaya has yönetim paradigmaları değişmeye başlamış, bununla birlikte özgürlükçü, ekonomik ve siyasal düşüncenin temel dayanakları olan bireycilik, esneklik, girişimcilik, şeffaflık, etkenlik, verimlilik, kar elde etme, risk alma ve rekabetçilik (Dilek, 2016: 92) gibi unsurlar, yeniden yapılanmanın temel değerleri haline gelmiştir. Buna bağlı olarak, toplumsal ilişkilerin en önemli olgularından biri olan kamu yönetiminde ve kamu sektöründe son zamanlar da başta gelişmiş ülkelerde olmak üzere hızlı bir dönüşüm yaşanmıştır. Bu dönüşüm sürecinde, 20. Yüzyılın büyük bir bölümüne hâkim olan Geleneksel Kamu Yönetimi modeli ağırlıklı olarak 1980’lerin ikinci yarısından itibaren, daha esnek ve piyasa tabanlı Yeni Kamu Yönetimi modeline dönüşmeye başlamıştır. Hem teorisi hem de uygulama pratiklerinde eleştirileri de beraberinde getiren yeni kamu yönetimi paradigması, yönetim anlayışlarındaki önemsiz bir değişim ya da reform değil, devletin toplumsal rolünde ve devletle vatandaşlar arasındaki ilişkilerin yeniden düzenlendiği bir alan olmuştur. Doğal olarak, kamu sektörü ilişkilerinde geleneksel kamu idaresi anlayışı bu periyotta gözden düşmüş,

bu sektör kendisini yeni kamu yönetimi anlayışının ortaya koyduğu yeni ilişkilerle uyumlaştırmaya başlamıştır (Turan, 2015: 8).

Bu açıklamalara paralel biçimde bu çalışmanın kapsamı şu şekilde belirlenmiştir. İlk başta Türkiye’de kamu hizmetlerinin sunumunda yaşanan temel sorunlar ilgili literatürden elde edilen bilgiler doğrultusunda ele alınmış, daha sonra bu çalışmanın ampirik uygulamasının amaç ve kapsamı çerçevesinde özellikle son yıllarda gerçekleştirilen Yeni Kamu Yönetimi yönlü kamu hizmet sunumları ayrıntılı bir şekilde değerlendirilerek ampirik araştırma konusunda kavramsal altyapı hazırlanmış ve çalışmanın konusu bağlamında yapılan araştırma uygulamasıyla elde edilen bulgular yorumlanmıştır. Araştırmanın metodolojisi ile ilgili olarak, araştırmanın amacı, kapsamı, sınırları, örnekleme yöntem ve süreci, araştırma modeli ve hipotezleri ayrıntılı olarak verilmiştir. Metodolojik bilgiler yanında, elde edilen bilgi ve bulguların yorumlanmasına katkı sağlaması açısından araştırma örneği hakkında tanımlayıcı bilgilere de yer verilmiştir.

1. KAMU YÖNETİMİ VE KAMU HİZMETİ SUNUMUNDA YAŞANAN DEĞİŞİM

1980’li yıllardan itibaren Kamu yönetimi sistemlerindeki değişim dinamikleri aynı periyotta Türk kamu yönetimi sistemini de etkisi altına almış hem kamu sektörünün idaresine egemen olan yaklaşımı hem de sektördeki yapı ve uygulamaları derinden etkilemiştir. Devlet örgütlenmesinin başlangıcından beri kamu yönetiminde reform ve yenilik çabalarına hiçte yabancı olmayan Türk kamu yönetimi sistemi bu ortamda, başta serbest ve rekabetçi piyasa koşullarının egemen kılınması ve özelleştirmenin çeşitli türleri olmak üzere Yeni Kamu Yönetimi yönelimli reform programlarının içerdiği pek çok kurum, mekanizma ve yöntemle yüzyüze gelmiştir. Doğal olarak, geleneksel kamu yönetimi modelinin genel özelliklerini taşıyan Türk kamu yönetimi sisteminde ister reform politikası kaynaklı ister uygulama kaynaklı olsun bazı belirsizlik ve sorunlar baş göstermiştir. Kimi zamanlar bu Yeni Kamu Yönetimi reform stratejileri içerikleri fazla sorgulanmadan benimsenmiş ve uygulanmaya çalışılmış, kimi zamanlarda ise mevcut yapıdan çıkarları olan kesimler tarafından yine sorgulanmadan engellenmeye çalışılmıştır (Turan, 2015: 9).

Yeni Kamu Yönetimi anlayışının temel unsurları ve ilkeleri arasında etkinlik, verimlilik, hesap verebilirlik, şeffaflık, sonuç odaklılık, performans yönetimi, desantralizasyon, yatay örgütlenme, müşteri memnuniyeti, insan haklarına saygı, kalite, rekabet, politika oluşturma ve planlama ile hizmet sunumunun birbirinden ayrılması, fonksiyonel uzmanlaşma, katılım, katalizör devlet, özel sektör hizmet sunma yöntemlerinin kullanılması, kaynak kullanımında disiplin ve tasarrufa yönelme yer almaktadır (Uğur, 2012: 301-344). Bu ihtiyaçlarının giderilmesi için kamu mali yönetiminde, merkezi yönetimde, mahalli idarelerde, kamu personel sisteminde ve denetim sisteminde toptan bir dönüşüm gerçekleştirilmek istenmiştir. Bu dönüşümün ise yönetim zihniyetinin değişmesi, stratejik tasarım ve örgütsel tasarım şeklinde üç aşamada hayata geçirilmesi planlanmıştır. Yönetim zihniyeti, gelecek ve amaç yönelimli, çözümünden çok teşhis yönelimli, açık ve katılımcı, ceza yerine ödül yönelimli olmayı öngörmüştür. Stratejik yönetim anlayışı ile geleceğin planlanması, misyon ve vizyon belirleme, temel amaç, politika ve öncelikleri şekillendirme, ölçülebilir başarı göstergeleri oluşturma ve önceden ilan etme, insan kaynaklarını geliştirme konularına vurgu yapılmıştır. Örgütsel tasarımda ise merkezî yönetim yerine yerinden yönetim, esnek ve yatay organizasyon yapıları, çakışmaların ve çatışmaların engellenmesi, gereksiz hizmetlerin tasfiyesi, hizmet satın alımı gibi unsurlar desteklenmiştir (Lamba, 2014: 138,139).

2. TÜRKİYE’DE KAMU HİZMETLERİNİN SUNUMUNDA YAŞANAN TEMEL SORUNLAR

Türkiye’de kamu kurumlarının hantal yapıları, aşırı istihdam, yetki ve sorumluluğun iyi dağıtılamamış olması, engelleyici bürokratik zihniyet, siyasetin bürokrasi üzerindeki olumsuz etkileri gibi nedenlerle, kamu kesiminin öncü olmak yerine, gelişmelerin önünü tıkamakta olduğu şeklinde eleştiriler yapılmaktadır (Uğur, 2012: 301-344). Bu nedenlerin de etkisiyle; kamu kuruluşlarının amaçlarında, görevlerinde, görevlerin bölünüşünde, örgüt yapısında, personel sisteminde, kaynaklarında ve bunların kullanılış biçiminde, yöntemlerinde, mevzuatında, haberleşme ve halkla ilişkiler sisteminde mevcut aksaklıkları, bozuklukları ve eksiklikleri düzeltme amacını güden, kısa ve uzun vadeli, geçici ve sürekli düzenlemeler, kamu yönetiminin öncelikli gündem konusunu oluşturmaktadır (DPT, 2000: 3).

Türk Kamu yönetimi sistemine bakıldığında genel olarak mevcut sorunlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Kamu örgütlerine verilen bir kısım görevler ya hiç yapılmamakta ya da ancak sınırlı ölçülerde ve amaçtan uzak bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Temel bazı görevlerin yürütülmesinde, hizmette birlik ve bütünlük sağlanması temel bir sorun olarak her alanda kendini göstermektedir (Gökçe, Şahin ve Örselli, 2002: 45-58).
- Bazı görevler, merkezi yönetim kapsamında bulunmakla birlikte, görevi gerçekleştirecek işlevsel nitelikte örgütsel düzenlemelere gidilemediğinden, eldeki yapı, gereksinimleri karşılayamamaktadır. Önemli

orandaki merkezi yönetim görevlerinde ise, gereksiz ve amacı aşan bir örgütsel büyüklüğe ulaşılmıştır. Bu durum, görev ve yapı arasındaki usallık dengesinin kurulmasını güçleştirmektedir (Emre, 1991: 209-276).

- Merkezi yönetim görevlerindeki oransal artış, sistemin birçok noktada tıkanmasına ve işleme bozukluklarına neden olmakta, görevlerin merkez, taşra ve yerel yönetimler arasında ussal dağılımı yeterince sağlıklı biçimde gerçekleştirilememektedir.

- Bazı kamu örgütlerinde, bunların kuruluşuna gerekçe olan görevin önemi azalmasına karşın, süreç içinde toplumsal gereksinimlerden kaynaklanan ikincil görevler asıl görevlerin yerini almakta, bu da örgütlerde görev kaymalarına yol açmaktadır (Eken, 1994: 25-54).

- Kamu kuruluşlarında görev, yetki ve sorumluluk dengesinin iyi kurulamamış olması, örgütsel etkililiği olumsuz yönde etkilemektedir. Aynı görev için birden çok kuruluş yetkilendirildiğinde görev ortada kalmakta, bu da görevin etkisini azaltmaktadır.

- Kamu hizmetleri halkın ihtiyaçlarını ve beklentilerini karşılamamakta olup, kamu kurumlarındaki verimsizlik ve israf halkın kamu kurumlarına olan güvenini sarsmıştır. Kırtasiyecilik kamu kurumlarının etkin çalışmasını engellerken, özel sektörün ve vatandaşın kamu hizmetlerinden yararlanmasını güçleştirmektedir (Büte, 2011: 383-404).

- Büyüyen bütçe açıkları ve kamu borçları, artan kamu harcamalarının kontrol altına alınmasını; bütçe reformu yapılmasını, insan kaynaklarının ve iç kontrollerin yeniden değerlendirilmesini; program hedeflerine göre kaynak planlamasını ve kamu yönetiminin yeniden yapılandırılmasını zorunlu kılmaktadır (Özkanan ve Erdem, 2014: 179-206).

- Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana, kamu yönetimine kamu hukuku yaklaşımı hâkim olmuştur. Bu anlayışın gereği olarak, kamu sektöründe görev alanları, kuruluşların organizasyonları, kamu yöneticilerinin ve çalışanların yetki ve sorumlulukları ile iç kontrol mekanizmaları kanun ve yönetmeliklerle düzenlenmiştir. Bu nedenle kamu yöneticilerinin eylem alanı ve takdir hakkı da sınırlıdır. Mevcut yapı, kamu kurumlarının değişen koşullara uyum sağlamasını zorlaştırmaktadır (Yılmaz ve Kılavuz, 2002: 17-31).

- Uluslararası rekabet ve küreselleşme, ülkemizde de özel sektör de olduğu kadar kamu sektöründe de reformlar yapılmasını gerektirmektedir

3. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Bu çalışmanın temel amacı vatandaşların ve kamu yöneticilerinin kamu hizmetlerinin sunumuna yönelik algılarına sosyo-psikolojik, kültürel, bölgesel ve dinsel vb. faktörlerin nasıl ve ne derece etki yaptıklarını saptamaktır. Bu amaç için yapılan alan araştırması, bireyin kamu hizmetlerinin sunumuna yönelik algısını etkilediği söylenen cinsiyet, yaş, eğitim, gelir ve meslek gibi değişkenler yanında birtakım yapısal ve araçsal faktörlerin de nasıl bir dağılım gösterdiklerini ve hangi düzeylerde etkili birer faktör olduklarını saptamaya çalışmaktadır. Çalışmanın evrenini Türkiye geneli oluşturmaktadır. Bu evrende gerçekleştirilen ampirik uygulamanın ana eksenini ise Türkiye genelini temsil edeceği varsayılan ve TÜİK tarafından belirlenen İstatistik Bölge Birimleri Sınıflaması (İBBS) Düzey 1 ve Düzey 2 temel alınarak toplam 12 bölge, 26 il ve bu illerin kayıtlı seçmen sayısına göre her bir il için 18 yaş ve üzeri kişilerden seçilen örneklem oluşturmuştur. Söz konusu bu iller şunlardır; İstanbul, Tekirdağ, Balıkesir, İzmir, Aydın, Manisa, Bursa, Kocaeli, Ankara, Konya, Antalya, Adana, Hatay, Kırıkkale, Kayseri, Zonguldak, Kastamonu, Samsun, Trabzon, Erzurum, Ağrı, Malatya, Van, Gaziantep, Şanlıurfa ve Mardin. Bu bağlamda bu alanda bir araştırma uygulaması yapılmıştır. Bu yapılırken ilk başta çalışmanın ampirik uygulamasının amaç ve kapsamı çerçevesinde kapsamlı bir literatür taraması yapılmış ve konular ayrıntılı bir şekilde değerlendirilerek ampirik araştırma konusunda kavramsal bir altyapı hazırlanmış ve çalışmanın konusu bağlamında araştırma uygulamasına geçilmiştir. Bütün bölgelerde deneklere ulaşmak için şu yöntem kullanılmıştır: Araştırmaya dâhil edilen il merkezleri ve tüm ilçe merkezleri, sosyo-ekonomik durum ve nüfus yapısına göre “işyerleri” ve “haneler” olmak üzere iki genel tabakaya ayrılmıştır. Aynı kriterlere göre haneler de alt gelir grubuna mensup olanlar, orta düzey gelir grubuna mensup olanlar ve üst düzey gelir grubuna mensup olanlar şeklinde üç alt tabakaya ayrılmışlardır. Alt ve üst tabakadan birer mahalle, orta tabakadan ise ikişer mahalle seçilerek, bu mahallelerde anket uygulanmıştır. Araştırma örnekleminin yaklaşık %30'unu işyerleri, %70'ini ise haneler oluşturmuştur. Gerek işyerlerinde gerekse hanelerde “sistemik rasgele” (*systematic random sampling*) bir yöntemle anket uygulanmıştır.

Araştırmada, veri ve bilgi toplama aracı olarak, literatürden elde edilen bilgiler ve araştırmanın amacı doğrultusunda hazırlanan kapalı uçlu yazılı bir anket formu kullanılmıştır. Anket formlarının dağıtılması ve toplanma süreci (1 Eylül 2016 – 30 Eylül 2016) tarihleri arasındaki zaman diliminde gerçekleştirilmiştir. Ankete katılım oranı evrenin genel düşüncesini yansıtabilecek düzeyde olmuştur. Uygulanan 9500 anket formundan 27 tanesi geri dönmemiş, 41 tanesi eksik veya yanlış doldurulduğundan iptal edilmiş, kalan 9432 (%99,28) anket formu değerlendirilmeye alınmıştır.

Ölçeğin iç tutarlılığını hesaplama olanağı sağlayan Alpha katsayısı, ölçülmek istenen bir değişkenin sürekli aynı ölçülerin kullanılması halinde, sonuçların birbirine yakınlık derecesini ortaya çıkarmada önemli bir veridir. Verilerin güvenilirliği bilimsel bir çalışmanın ilk şartı ve veri toplama aracının güvenilirliğinin göstergesi olduğu için anket güvenilirlik testine tabi tutulmuş, anketin tümü için Alpha=0,9087 olarak bulunmuştur. Alpha katsayısı 0,00 ile 1,00 arasında bir değer alır. Değer 1'e yaklaştıkça verilerin güvenilirliği artar. Bu hesaplamadan sonra ölçeğin güvenilirliğinin kabul düzeyinin üstünde ve güvenilir olduğu sonucuna varılmıştır.

Anket formları aracılığıyla elde edilen veriler, araştırmanın amaç ve kapsamı doğrultusunda analizlere tabi tutulmuştur. Öncelikle verilerin nasıl bir örnekten toplandığı konusuna açıklık getirilmesi için araştırma örneğine ilişkin tanımlayıcı bilgiler verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Ana Kütlesi ve Örnekleme Süreci

Araştırmanın ana kütesini Türkiye geneli il ve bazı ilçe merkezlerinde yaşamakta olan 18 yaş ve üstü tüm vatandaşlar oluşturmaktadır. Bu evreni en iyi şekilde temsil edecek ve il nüfuslarına göre bir örneklem grubu belirlenmiş ve uygulama bu grup üzerinde gerçekleştirilmiştir. Evrenin Türkiye geneli olması hem zaman hem de maliyet açısından mümkün olamayacağından dolayı örneklem için bu şekilde bir kısıt konulmuştur.

3.2. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmanın amacı ve modeli doğrultusunda geliştirilen araştırma hipotezleri aşağıdaki gibidir.

1. H_0 : Vatandaşların ilişkide oldukları kurumlar ile kamu hizmet algıları arasında $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde istatistikî bakımdan anlamlı bir ilişki yoktur.

H_1 : Vatandaşların ilişkide oldukları kurumlar ile kamu hizmet algıları arasında $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde istatistikî bakımdan anlamlı bir ilişki vardır.

2. H_0 : Kamu yöneticilerinin rollerine ilişkin algıları ile kamusal hizmetlerin sunumuna ilişkin algıları arasında $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde istatistikî bakımdan anlamlı bir ilişki yoktur.

H_1 : Kamu yöneticilerinin rollerine ilişkin algıları ile kamusal hizmetlerin sunumuna ilişkin algıları arasında $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde istatistikî bakımdan anlamlı bir ilişki vardır.

3. H_0 : Kamu yönetimi sisteminin adaletine ilişkin algı ile kamu hizmetlerine bakış arasında $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde istatistikî bakımdan anlamlı bir ilişki yoktur.

H_1 : Kamu yönetimi sisteminin adaletine ilişkin algı ile kamu hizmetlerine bakış arasında $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde istatistikî bakımdan anlamlı bir ilişki vardır.

4. H_0 : Siyasal sürecin adaletine ilişkin algı ile kamu hizmetlerinin sunumuna ilişkin algı arasında $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde istatistikî bakımdan anlamlı bir ilişki yoktur.

H_1 : Siyasal sürecin adaletine ilişkin algı ile kamu hizmetlerinin sunumuna ilişkin algı arasında $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde istatistikî bakımdan anlamlı bir ilişki vardır.

5. H_0 : Kamu kurumlarının işleyişine ilişkin algı ile kamu hizmetlerinin sunumuna ilişkin algı arasında $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde istatistikî bakımdan anlamlı bir ilişki yoktur.

H_1 : Kamu kurumlarının işleyişine ilişkin algı ile kamu hizmetlerinin sunumuna ilişkin algı arasında $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde istatistikî bakımdan anlamlı bir ilişki vardır.

6. H_0 : Kamu görevlilerinin davranışlarına ilişkin algı ile kamu hizmetlerine bakış arasında $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde istatistikî bakımdan anlamlı bir ilişki yoktur.

H_1 : Kamu görevlilerinin davranışlarına ilişkin algı ile kamu hizmetlerine bakış arasında $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde istatistikî bakımdan anlamlı bir ilişki vardır.

3.3. Veri ve Bilgilerin Analizi

Sosyal bilimler, tek bir doğrunun üretilemediği bilim faaliyetleridir. Sınırlı bir kapsamda gerçekleştirilen sosyal, kültürel ve siyasal çalışmalardan elde edilen bulguların, tüm insan ve toplumları açıklayıcı evrensel yasaları üretmesini beklemek gerçekçi bir yaklaşım değildir. Bu nedenle siyasal ve sosyal içerikli çalışmaların hemen hepsi evrensel yasaları keşfetmekten çok, bir olgunun hangi faktörlerin etkisi altında ortaya çıktığına ve bunların farklı toplumlarda nasıl bir etki yarattığına odaklanmaktadır. Dolayısıyla bir olgunun

ortaya çıkışını ve etkisini açıklayabilmek için, içinde bulunduğu toplumun diğer bileşenleri ile birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir (Polat, 2010: 171).

Bu bilimsel anlayıştan hareketle yapılan alan araştırması, örneklemin sahip olduğu kimlik, siyaset ve devlete güven gibi kültür unsurlarını da dikkate almış ve “anlayıcı sosyoloji” geleneğinden yararlanarak, vatandaşın kendisini tanımlaması yoluyla veriler elde edilmeye çalışılmıştır. Aşağıda yer alan tablolarda bu sosyo-kültürel değişkenlere ilişkin bulgular betimleyici bir şekilde yer almaktadır.

Tablo 1. Sosyo-Demografik Özellikler

Cinsiyet	Frekans	Yüzde (%)	Eğitim	Frekans	Yüzde (%)
Erkek	5162	%54,7	Sadece okur-yazar	388	%4,1
			İlkokul	1258	%13,3
Kadın	4270	%45,3	Ortaokul	1313	%13,9
			Lise	2832	%30,0
Toplam	9432	%100,0	Üniversite +	3641	%38,6
Yaş	Frekans	Yüzde (%)	Meslek	Frekans	Yüzde (%)
18-24	3213	%34,1	Devlet Memuru	1689	%17,9
			Serbest Meslek	1063	%11,3
25-34	2273	%24,1	Çiftçi	923	%9,8
			Esnaf	1378	%14,6
35-44	1999	%21,2	İşçi	1460	%15,5
			İşveren	254	%2,7
45-54	1256	%13,3	Emekli	388	%4,1
			Ev Hanımı	1098	%11,6
55+	691	%7,3	Öğrenci	666	%7,1
			İşsiz	513	%5,4
Toplam	9432	%100,0	Toplam	9432	%100,0

Tablo 2. Hane Gelir Durumu

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	100-1000	1758	18.6	18.6	18.6
	1001-3000	5048	53.5	53.5	72.2
	3001-5000	1424	15.1	15.1	87.3
	5001+	390	4.1	4.1	91.4
	Geliri yok	812	8.6	8.6	100.0
Total	9432	100.0	100.0	100.0	

Araştırmaya katılanların hane aylık gelir durumuna ait Tablo 6 incelendiğinde %18,6'sının aylık gelirinin 100-1000 TL aralığında, %53,5'inin 1001-3000 TL aralığında, %15,1'inin 3001-5000 TL aralığında, %4,1'inin 5001 TL ve üzerinde gelire sahip olduğu görülmüştür. Cevaplayanların %8,6'sı ise gelir sahibi değildir.

Tablo 3. Gelecek Beklentisi

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Daha kötüye gidecek	2212	23.5	23.5	23.5
	Aynı kalacak	2461	26.1	26.1	49.5
	Daha iyiye gidecek	2701	28.6	28.6	78.2
	Fikrim yok	2058	21.8	21.8	100.0
	Total	9432	100.0	100.0	100.0

Tablo 3'te görüldüğü üzere araştırmaya katılanların %23,5'i mevcut ekonomik durumlarına göre gelecekte durumlarının daha kötüye gideceğini söylemektedirler. Katılımcıların %26,1'i durumlarının aynı olacağını, %28,6'sı daha iyiye gideceğini ve %21,8'i ise bu konuda fikir beyan etmemişlerdir.

4. KURUMLARIN İŞLEYİŞİNE YÖNELİK ALGI

4.1. Kurumların Sundukları Hizmetlere Yönelik Algı Düzeyi

Deneklere uygulanan ankette kurumların sundukları hizmete yönelik algıyı ölçmek için "Aşağıda hizmet aldığınız bazı kurum adları verilmektedir. Bu kurumlardan aldığınız hizmetlerden memnuniyetinizi 1 ile 5 puan vererek söyler misiniz?" şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Bu puanlamaya göre 1 "hiç memnun değilim"; 5 ise "tamamen memnunum" anlamına gelmektedir". 1'den 5'e kadar derecelendirilen bu ölçeklerde ortalama 2,50'dir. Bu rakamın altı, ilgili kurumdan memnuniyet düzeyinin düşüklüğünü; üstü ise memnuniyet düzeyinin yüksekliğini ifade etmektedir.

Bu soru kuşkusuz, bir vatandaşın bir kurumdan neden memnun olduğunu, diğerinden ise neden memnun olmadığı konusunda detaylı bilgi elde etmek için uygun değildir. Genele ilişkin bir resim çıkarmayı hedefleyen bir çalışmanın bu amacını gerçekleştirebilmek için başvuracağı araçlarının oldukça sınırlı olduğu da malumdur. Çıkarımların daha sağlam bir temele oturtulması amacıyla anket ile elde edilen veriler doğrudan görüşme tekniği ile desteklenebilir. Ancak hem maddi hem de zaman açısından bu üzerinden gelinemeyecek bir girişimdir. Ayrıca bu soruya verilen yanıtların konu ile ilgili önemli veriler ve ipuçları sağlayacağı da göz ardı edilmemelidir.

Vatandaşların kurumlardan memnuniyet sorusuna ilişkin verdikleri yanıtların dökümü aşağıda sunulmaktadır. Tablo 4, vatandaşların ilgili soruya verdikleri yanıtlardan oluşturulan ortalama memnuniyet puanını yansıtmaktadır.

Tablo 4. Kurumlara Yönelik Memnuniyet Düzeyleri

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Cumhurbaşkanı	9432	1	5	4.02	1.271
Silahlı Kuvvetler	9432	1	5	2.31	1.153
TBMM	9432	1	5	3.25	1.260
Üniversiteler	9432	1	5	3.10	1.394
Mahkemeler/Yargı Sistemi	9432	1	5	3.49	1.257
Sağlık Sistemi/Devlet Hastaneleri	9432	1	5	3.13	1.250
Vergi Daireleri/Maliyeciler	9432	1	5	3.56	1.349
Emniyet/Polis	9432	1	5	3.17	1.467
Hükümet	9432	1	5	2.71	1.333
Siyasi Partiler/Politikacılar	9432	1	5	3.14	1.253
Belediyeler	9432	1	5	3.22	1.273
Valilik/Kaymakamlık	9432	1	5	2.60	1.396
Medya/Gazeteciler	9432	1	5	3.31	1.483
Diyanet	9432	1	5	3.39	1.325
Trafik Polisi	9432	1	5	3.43	1.216
İlk ve Orta Öğretim Kurumları	9432	1	5	3.05	1.266

(i) Ölçekte 1 "hiç memnun değilim", 2 "pek memnun değilim", 3 "ne memnun ne değilim", 4 "biraz memnunum", 5 "tamamen memnunum" anlamındadır. (ii) Cronbach Alpha= ,8453 (iii) Friedman çift yönlü Anova testine göre ($\chi^2=1922,435$; $p<.001$) sonuçlar istatistiksel açıdan anlamlıdır

Kurumlara yönelik memnuniyet ortalama puanlamasına göre ilk sıralarda, İlk ve orta öğretim kurumları, Cumhurbaşkanı, Emniyet-Polis, TBMM, Belediyeler, Hükümet gelmektedir.

Tabloya göre en düşük ortalama memnuniyet puanını Silahlı Kuvvetler ve Siyasi Partiler/Politikacılar almakta, bunları aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla, Medya/Gazeteciler, Sendikalar, Vergi Daireleri/Maliyeciler, Hükümet takip etmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı, Yargı, Üniversiteler, ortalamanın biraz üstünde; Eğitim Kurumları, Mahkemeler, Valilik/Kaymakamlık, Sağlık Sistemi/Devlet hastaneleri güven puanı açısından daha üst sıralarda yer almaktadır.

Analiz, kurumların üç farklı gruba ayrıldığına işaret etmektedir. İlk grupta kamu yönetiminin temel kurumları olarak nitelendirilen Cumhurbaşkanı, Meclis, Hükümet, Silahlı Kuvvetler, Emniyet, Diyanet,

Sağlık/Sosyal Güvenlik, Yüksek Yargı, Eğitim ve Öğretim Kurumları, Mahkemeler ve Belediyeler yer almaktadır. Sendikalar, Belediyeler ayrı bir grup oluşturmaktadır. Üçüncü grupta bir araya gelenler hem medyayı hem de aktif siyaset yapma birimlerini kapsamaktadır.

Tabloya göre, Politikacılar, Medya, Siyasi Partiler, silahlı kuvvetler ve Sendikalar memnun olunmayan kurumlar kategorisinde yer almaktadır. Dikkat çeken bir nokta, memnuniyet puanlamasında Cumhurbaşkanı'nın güven ortalamasının daha önceki dönemlere göre yükselmiş olmasıdır (daha önceki ortalamalar için bkz. Gökçe, 2010). Aynı şekilde dikkat çeken bir diğer noktada, Silahlı Kuvvetler'in, 2008'den beri sürekli ciddi oranda memnuniyet kaybı yaşamış olmasıdır (aynı şekilde bkz. Esmer, 2012; Adaman, Çarkoğlu ve Şenatarlar, 2009; Gökçe, 2010). Memnuniyet kaybına maruz kalan bir diğer kurum da Yargı ve bir de Belediyelerdir. Ama Silahlı Kuvvetler'in memnuniyet kaybı diğer tüm kurumları geride bırakmaktadır. Şöyle ki, Silahlı Kuvvetler'in 2007 yılı temel alınacak olursa, o günden ve özellikle de 2008'den bugüne memnuniyet kaybı ortalama yüzde 25'in üzerindedir (Gökçe, 2007).

Buna karşılık Emniyet-Polis, Hükümet, TBMM, Sağlık Sistemi, Diyanet memnuniyet sıralamasında gözle görülür bir iyileşme yaşamıştır. Bu kurumlardan Emniyet-Polis'in ve Trafik Polisi'nin sürekli artış eğilimi içerisinde olması dikkate değerdir. Ama devletin klasik organlarından sayılan silahlı kuvvetler ve yüksek yargı gibi kurumların memnuniyet puanlamasında giderek düşüş yaşamaları, bir yandan bazı olumlu ama diğer yandan endişe verici bazı soruları da beraberinde getirmektedir. Bunlardan ilki, Emniyet-Polis dışında diğer klasik kurumların memnuniyet kaybı yaşamaları, toplumda demokrasi algısının güçlendiğinin bir işareti olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğine ilişkin sorudur. Bu olumlu olarak nitelendirilebilecek hususun yanı sıra bulguları, toplumda, adaletin dağıtılması, yani hukukun üstünlüğü ilkesinin kurumsallaşması konusunda bazı ciddi sorun ve sıkıntıların mevcut olduğunun işareti mi olarak yorumlamak gerekmektedir? Eğer bu sorunun yanıtı evet ise, o zaman Türkiye'de hala siyasi sisteme yönelik memnuniyet konusunda sıkıntı var demektir. TBMM'ye olan memnuniyet değerinin çok yüksek olmaması, bu durumun göstergelerinden biridir. Bununla birlikte özellikle Meclis, Hükümet gibi kurumların memnuniyet puanlarında son yıllarda gözle görülür bir artış eğilimi olmasının başlıca sebepleri arasında eski Başbakan yeni Cumhurbaşkanı'nın halk nezdindeki oldukça olumlu imaja sahip olması, tek parti hükümeti ve yaşanan ekonomik büyümeyle birlikte artan umutlar ve iyimserlik sayılabilir (karşılaştırma için bkz. Adaman, Çarkoğlu ve Şenatarlar, 2009).

Tablodaki sonuçlar araştırmamızın "H₃: Kamu yönetimi sisteminin adaletine ilişkin algı ile kamu hizmetlerine bakış arasında $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde istatistikî bakımdan anlamlı bir ilişki vardır." hipotezini doğrulamaktadır.

Kurumlara yönelik hizmet algısı konusunda araştırmamızın varsayımlarının öngördüğü ilişkilerin ne ölçüde geçerli olduğu sorusuna geçmeden önce, insanlar arası güven, vatandaşların gelecekte beklenenleri, vatandaşların siyasi iktidarın politikalarından, ekonomik durumlarından vs. memnuniyetleri, kendilerini siyasi açıdan tanımlama biçimleri gibi araştırmamız açısından önem arz eden hususlar üzerinde kısaca durmanın yararlı olacağı düşünülmektedir.

Tablo 5. Kamu Personelinin Hizmet Sunma Yöntemi

		Kamu Personelinin İş Yapma Şekli				Total
		Hukuk kurallarına bağlı	Keyfi	Her ikisi de	Fikrim yok	
Mahkemeler	Count	217	200	203	77	697
	%	31.1%	28.7%	29.1%	11.0%	100.0%
Polis	Count	123	121	115	52	411
	%	29.9%	29.4%	28.0%	12.7%	100.0%
Belediye	Count	291	296	578	132	1297
	%	22.4%	22.8%	44.6%	10.2%	100.0%
Valilik/Kaymakamlık	Count	124	125	98	34	381
	%	32.5%	32.8%	25.7%	8.9%	100.0%
Eğitim Kurumları	Count	320	418	496	176	1410
	%	22.7%	29.6%	35.2%	12.5%	100.0%
Maliye	Count	123	121	197	29	470
	%	26.2%	25.7%	41.9%	6.2%	100.0%
Hastaneler	Count	599	520	890	297	2306
	%	26.0%	22.5%	38.6%	12.9%	100.0%
Trafik Polisi	Count	25	44	111	21	201
	%	12.4%	21.9%	55.2%	10.4%	100.0%
Tapu Daireleri	Count	83	76	152	27	338
	%	24.6%	22.5%	45.0%	8.0%	100.0%
İsim düsmedi	Count	289	393	489	750	1921
	%	15.0%	20.5%	25.5%	39.0%	100.0%
Total	Count	2194	2314	3329	1595	9432
	%	23.3%	24.5%	35.3%	16.9%	100.0%

Araştırmaya katılan deneklere “Son zamanlarda belirtilen bu kamu kurumlarına işiniz düştüyse eğer, kurumlarda çalışan memurlar işlemlerinde hukuk kurallarına mı bağlı kalıyorlar, yoksa daha çok keyfi mi işlem yapıyorlardı?” şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Deneklerin verdikleri cevaplar Tablo 11’de gösterilmektedir. Buna göre vatandaşların büyük bir çoğunluğu tüm kurumlarda işlemlerin hem hukuk kurallarına göre ve hem de keyfi olarak yürütüldüğünü belirtmektedirler. Tabloda öne çıkan kurumlar trafik polisleri (%55, 2), tapu daireleri (%45), belediyeler (%44,6) ve maliyenin (%41,9) işlemlerinde keyfi davrandıklarına dair kanaatin yüksek oluşudur. Diğer taraftan hukuk kurallarına bağlı çalışan olarak en yüksek oran valilik/kaymakamlık (%32,5) belirtilmektedir. Mahkemelerin işlemlerinde keyfi davranışların yüksekliği (%28,7) de dikkat çekici bir orandır. Bu durum Türkiye’de son dönemlerde yargı sistemine olan güven eksikliğinin göstergelerinden biridir. Aynı şekilde Valilik/Kaymakamlık (%32,8) ve eğitim kurumları (%29,6) çalışanlarının da işlemlerinde keyfi davranış oranlarının yüksekliği de dikkat çekicidir.

Bu sonuçlar araştırmamızın “H₆: Kamu görevlilerinin davranışlarına ilişkin algı ile kamu hizmetlerine bakış arasında $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde istatistikî bakımdan anlamlı bir ilişki vardır.” hipotezini doğrulamaktadır.

Tablo 6. Hizmet Sunulurken Vatandaşa Eşit Davranma

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Hic esit davranmıyorlar	1864	19.8	19.8	19.8
	Pek esit davranmıyorlar	2749	29.1	29.1	48.9
	Biraz esit davranıyorlar	2940	31.2	31.2	80.1
	Tamamen esit davranıyorlar	1307	13.9	13.9	93.9
	Fikrim yok	572	6.1	6.1	100.0
	Total	9432	100.0	100.0	

Katılımcılara “Kamu kurumları hizmet verirken vatandaşlara ne derece eşit ve adil davranıyorlar?” şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Tablo 6’da da görüleceği üzere pek eşit davranmıyorlar (%19,8) ve biraz eşit davranıyorlar (%31,2) yargılarına katılım oranları yüksek çıkmıştır. Vatandaşların bu kurumların hizmet sunarken hiç eşit davranmıyorlar yargısına katılım oranları %19,8 ve tamamen eşit davranıyorlar yargısına katılımları ise %13,9’dur. Bu oranlar vatandaşlarda hem merkezi hem de yerel yönetim kurumlarının hizmet sunarken eşit ve adil davranmadıklarına dair inançlarının bir göstergesidir. Bu sonuçlar araştırmamızın “H₅: Kamu kurumlarının işleyişine ilişkin algı ile kamu hizmetlerinin sunumuna ilişkin algı arasında $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde istatistikî bakımdan anlamlı bir ilişki vardır.” hipotezini doğrulamaktadır.

Tablo 7. İşe Girilirken Yapılan Değerlendirme Şekline Yönelik Algı

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Torpil ve kayırmaya dayalı	3524	37.4	37.4	37.4
	Bilgi ve uzmanlığa dayalı	2009	21.3	21.3	58.7
	Her ikisinde	3062	32.5	32.5	91.1
	Fikrim yok	837	8.9	8.9	100.0
	Total	9432	100.0	100.0	

Katılımcılara “Kamu kurumlarında işe girmek isteyenlerin başvurularının nasıl değerlendirildiğini düşünüyorsunuz?” şeklinde yöneltilen soruya verilen cevaplar Tablo 14’te görülmektedir. İşe alımlarda vatandaşların algılarının torpil ve kayırmaya dayalı (%37,4) şeklinde olduğu görülmektedir. Esasında tek başına bu durum bile kurumlarına yönelik algının ne yönde olduğunun en önemli göstergelerinden birini oluşturmaktadır.

Tablo 8. Toplumun Çıkarlarını En Fazla Temsil Eden Kurum

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Belediye başkanı	2302	24.4	24.4	24.4
	Vali/Kaymakam	762	8.1	8.1	32.5
	Parti başkanları	1014	10.8	10.8	43.2
	Milletvekilleri	591	6.3	6.3	49.5
	Hükümet	1155	12.2	12.2	61.7
	Yerel medya	270	2.9	2.9	64.6
	Cemaat liderleri	211	2.2	2.2	66.8
	Dernekler/vakıflar	271	2.9	2.9	69.7
	Diğer	309	3.3	3.3	73.0
	Hiçbiri	2547	27.0	27.0	100.0
	Total	9432	100.0	100.0	

Katılımcılar Tablo 8’de de görüleceği gibi, yaşadıkları çevreye ait sorunları çözmeye toplumun çıkarlarını en çok koruyan kamu görevlisi olarak belediye başkanını görmektedirler (%24,4). Belediye başkanını hükümet (%12,2) ve parti başkanları (%10,8) takip etmektedir. Tabloda en dikkat çeken husus, vatandaşların çıkarlarını en fazla koruyan kurum sorusuna hiçbiri (%27) cevaplarının oranının yüksekliğidir. Bu oran, yukarıdaki tablolarda da farklı yönleriyle ortaya çıkan kamu kurumlarına yönelik algının başka bir göstergesi olarak düşünülebilir.

Bu sonuçlar araştırmamızın ikinci hipotezi olan “H₁: Kamu yöneticilerinin rollerine ilişkin algıları ile kamusal hizmetlerin sunumuna ilişkin algıları arasında $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde istatistikî bakımdan anlamlı bir ilişki vardır” hipotezini doğrulamaktadır.

Tablo 9. Vatandaşların Kamu Kurumlarında İşlerini Halletme Yöntemi

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Sikintisizce hallettim	2450	26.0	26.0	26.0
	Tanıdık birini buldum	2572	27.3	27.3	53.2
	Siyasi parti aracılığıyla	962	10.2	10.2	63.4
	İsim duymedi	3448	36.6	36.6	100.0
	Total	9432	100.0	100.0	

Katılımcıların kamu kurumlarında işlerini hangi yöntemle hallettikleri Tablo 16’da görülmektedir. İş halletme yöntemi olarak “tanıdık birini buldum” (%27,3) yargısına katılımın yüksekliği dikkat çekicidir. Yine oran düşük olsa da “siyasi parti aracılığıyla halletme” (%10,2) yöntemi de dikkate alınması gereken bir husustur.

Bu sonuçlar araştırmamızın “Kamu görevlilerinin davranışlarına ilişkin algı ile kamu hizmetlerine bakış arasında $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde istatistikî bakımdan anlamlı bir ilişki vardır” hipotezini doğrulamaktadır.

Tablo 10. Kurumlardan Alınan Hizmetlere Yönelik Algı

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Evet	3908	41.4	41.4	41.4
	Hayır	4129	43.8	43.8	85.2
	Fikrim yok	1395	14.8	14.8	100.0
	Total	9432	100.0	100.0	

Katılımcılara “İlişkide olduğunuz kamu kurumlarından yeterli derecede kamu hizmeti aldığınızı düşünüyor musunuz?” şeklinde bir soru sorulmuş ve Tablo 17’deki sonuçlar elde edilmiştir. Tabloda da görüleceği üzere kamu kurumlarından alınan hizmetlerin büyük ölçüde yetersiz olduğuna yönelik bir algı (%43,8) söz konusudur.

Bu sonuç araştırmamızın birinci hipotezi olan “Vatandaşların ilişkide oldukları kurumlar ile kamu hizmet algıları arasında $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde istatistikî bakımdan anlamlı bir ilişki vardır.” hipotezini doğrulamaktadır.

4.2. Kamu Personeline Yönelik Tanımlayıcı Analizler

Aşağıda Tablo 11’de araştırma örnekleminin diğer bir gurubunu oluşturan “kamu personeline” (devlet memurlarına) yönelik sorulan sorular yer almaktadır. Bu tabloda kamu yöneticilerinin sundukları hizmetler ve yaptıkları işler ve kurum içindeki pozisyonlarına yönelik algıları ve tutumları ölçülmektedir. Kamu yöneticilerine uygulanan ankette kamu hizmet algısını ölçmek için çeşitli yargılar sunulmuş ve bu yargılara katılım derecelerini belirtmeleri istenmiştir. Bu puanlamaya göre 1 “kesinlikle katılmıyorum”; 5 ise “tamamen katılıyorum” anlamına gelmektedir”. 1’den 5’e kadar derecelendirilen bu ölçeklerde ortalama 2,50’dir. Bu rakamın altı, ilgili yargıya katılım düzeyinin düşüklüğünü; üstü ise katılım düzeyinin yüksekliğini ifade etmektedir.

Tablo 11. Kamu Yöneticilerinin Rol Algılamaları

	N	Min	Max	Mean	Std. Deviation
İşimde çoğunlukla fikir ya da proje üretirim	1689	1	5	3.50	1.393
İş yaparken her zaman farklılık yaratmayı düşünürüm	1689	1	5	2.86	1.471
Bana sağlanan kaynakları etkin bir şekilde yönetiyorum	1689	1	5	2.78	1.433
Bana gelen tüm problemleri çözmeye ve gelen talepleri karşılamaya çalışırım	1689	1	5	3.85	1.335
Günlük rutin iş ve görevler dışında başka bir şey yapamıyorum	1689	1	5	3.77	1.351
Çevremdeki olayları ve kişileri organize edebilmekteyim	1689	1	5	3.60	1.331
Siyasal sonuçlarına aldırmaksızın işimin tüm gereklilerini yerine getirebiliyorum	1689	1	5	3.40	1.382
Bürokratlar kurallara (mevzuata) veya süreçlere kesinlikle bağlı kalmalıdır	1689	1	5	3.02	1.496
Vatandaşın ihtiyacı olan mal ve hizmetlerin sunumunu en iyi kamu sektörü sağlar.	1689	1	5	3.80	1.359
Kurumun çıkarları bürokratların bireysel çıkarlardan daha önce gelir.	1689	1	5	3.58	1.460
Kamu hizmet tercihlerinin belirlenmesinde asıl karar verici siyasetçilerdir. Bürokratlar sadece yürütücüdür	1689	1	5	3.83	1.410

(i) Ölçekte 1 “kesinlikle katılmıyorum”, 2 “katılmıyorum”, 3 “kararsızım”, 4 “katılıyorum”, 5 “tamamen katılıyorum” anlamındadır. (ii) Cronbach Alpha= ,8742 (iii) Friedman çift yönlü Anova testine göre ($\chi^2=1986,533$; $p<.001$) sonuçlar istatistiksel açıdan anlamlıdır.

Tablo 11’de kamu yönetiminin hesapverebilirlik, sonuç odaklılık, piyasalaşma, verimlilik ve etkinlik vb. ilkeleri çerçevesinde kamu çalışanlarının rol algılamalarını değerlendirebilecek bazı yargılara katılım dereceleri yer almaktadır. Bu derecelenme aynı zamanda kamu yöneticilerinin rol algılamaları bağlamında kamu çalışanlarının kişisel tutumlarını da ortaya koymaktadır. Yargılar araştırmanın ikinci varsayımı olan “Kamu yöneticilerinin rollerine ilişkin algıları ile kamusal hizmetlerin sunumuna ilişkin algıları arasında $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde istatistikî bakımdan anlamlı bir ilişki vardır” önermesinden hareket edilerek geliştirilmişlerdir. Bu tabloda öne çıkan önemli hususlardan birisi “bana sağlanan kaynakları etkin bir şekilde yönetiyorum” yargısına katılım düzeyinin düşüklüğüdür (2,78). Bu oran, kamu görevlilerinin son zamanlarda ki kamu yönetimi düşüncesinin temel vurgularından da biri olan “verimlilik ve etkinliği” önemsemediklerini göstermektedir. Aynı şekilde “iş yaparken her zaman farklılık yaratmayı düşünürüm” yargısına ortalamanın biraz üzerinde bir katılımın (2,86) olması dikkat çeken bir husustur. Tabloda öne çıkan önemli diğer bir bilgi, ankete katılan kamu görevlilerinin “Bana gelen tüm problemleri çözmeye ve gelen talepleri karşılamaya çalışırım” yönündeki beyanlarının yüksekliğidir (3,85). Tablodan, ankete katılan kamu çalışanlarının işleriyle ilgili tutum ve davranışlarının kamu hizmetlerinin sunumuna ilişkin algılarının paralelinde olduğu sonucu çıkarılabilir. Bu da araştırmanın ikinci hipotezini doğrulamaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Özellikle 1980’lerden sonra birçok devletin kamu yönetimi sistemleri büyük bir reform dalgası altına girmiştir. Geleneksel kamu yönetimini hem teorik ve hem de pratik alanlarda eleştirerek gelişen bu reform dalgasının genel özelliği farklı siyasal, kültürel ve toplumsal yapılanmaları olan bu devletlere ortak reçeteler sunması ve özellikle uluslararası kuruluşlar tarafından az gelişmiş ülkelere dayatılmasıdır. Temel stratejisinin; kamusal mal ve hizmetlerin sunumunda piyasanın daha üstün bir mekanizma sağladığına olan inancın yattığı bu

reform dalgasından etkilenen bazı ülkeler yeni sorunlarla baş başa kalmaktadır. Bu ülkelerin hem gelişmiş ülkelerden hem de kendi aralarında farklılıklar taşıması nedeniyle bu anlayış çerçevesinde yaptıkları reform çabaları çoğu zaman başarısızlıkla sonuçlanmakta ve özellikle bu ülkelerden eleştiriler almaktadır. Eleştirilerin odak noktasını yeni anlayışın yozlaşmaya, adaletsizliğe ve eşitsizliğe yol açacağı ve kamu yararı düşüncesini zedeleyeceği oluşturmaktadır. Ancak bu yeni reform yaklaşımı bu kavramları tamamen reddetmekten ziyade bu kavramların arkasına sığınarak, kamu yönetimini etkisiz, verimsiz, maliyetli ve yavaş çalışmasının nedenlerini ortadan kaldırmayı benimsemektedir. Bununla birlikte her ülkenin kendine has dinamikleri olduğunu ve bu dinamikleri gözardı ederek genel geçer bir reform reçetesi sunması hem literatürde hem de uygulama örneklerinin sonuçları açısından eleştirilmektedir.

Siyasal yapılanmasına da koşut olarak 1980'lerin ilk yarısından itibaren dışarıya açılan Türkiye'de dünyadaki bu reform dalgasından etkilenmiştir. Bazı zamanlar gündemden düşmüş olsa da kamu yönetimi sistemindeki değişim ve reform yapma arzusu bütün kesimlerin argümanı olmuştur. Ancak Türkiye'de de önceki paragrafta ifade edilen nedenlerden dolayı bu reformlar bazen başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Tabii ki, bünyenin kabullendiği ve ısrarla üzerinde durulduğu için gerçekleşen veya gerçekleşme süreci devam eden reformlarda söz konusudur.

Bu çalışmanın başlığının da işaret ettiği gibi çalışmanın konusu, Türkiye'de kamu hizmetlerinin sunumunda yaşanan yapısal sorunlar ve vatandaşlar ve kamu yöneticilerinin kamu hizmetlerinin sunumuna yönelik algılarına ilişkindir. Başka bir ifadeyle çalışmanın amacı ve kapsamını, Türkiye'de kamu yönetimi sisteminin ne gibi yapısal sorunlar yaşadığı problemi oluşturmaktadır.

Çalışmanın son aşamasını oluşturan ve alan araştırmasıyla elde edilen verilerin istatistiksel analizlerine bakılarak genel itibarıyla şu sonuçlara ulaşılmıştır;

Çalışma, vatandaşların devlet kurumlarının sundukları hizmetlere ilişkin algı düzeyinin genel bir resmini ortaya koymayı hedeflemekteydi. Çalışma, bu hedefini de büyük ölçüde gerçekleştirmiş sayılır.

Diğer taraftan bu çalışmada Türkiye genelinde vatandaşların kamu hizmetlerine yönelik bakış açılarının kamu yönetimine etkisine yönelik tutumları sorgulanmıştır. Hizmetlerin sunumuna yönelik algıyı oluşturan tutum ve davranışları boyutlandıran bir model ortaya konmuş ve modelin kullanılabilir bir model olduğu görülmüştür. Özellikle devlete ve kurumlara yönelik algıyı oluşturan tutum ve davranışları ölçeklendiren modelin boyutlarının ağırlıkları sayısal olarak ortaya konmuştur. Çalışmada vatandaşları sosyal, kültürel ve bazı sosyo-psikolojik değerlere bakış açılarına göre onları doğru sınıflandırabilecek bir ölçek elde edilmiştir. Ölçekte hangi kriterlerin daha ayırıcı olduğu tespit edilmiş ve ağırlıklarıyla ortaya konmuştur.

Bilindiği üzere, salt kalitatif çalışmalar veya literatür taramasıyla yapılan çalışmalar önemli bilgiler vermekle birlikte, bu çalışmalarla tahminleme yapma, planlama yapma veya sayısal olarak sonuçları görme olanağı azdır. Dolayısıyla bu çalışmanın uygulama kısmında elde edilen bulgular araştırmacılara çeşitli açılardan katkılar sağlayabileceği gibi, uygulayıcılara da planlama ve öngörme olanağı verebilecektir.

Türkiye genelinde bu konuda kapsamlı çalışmaların olmaması ve bu hususun çalışmamıza konu edilmiş olmasının ayrıca önemli olduğu düşünülebilir. Uygulamanın iyi sayılabilecek bir örnek büyüklüğü ile yapılmış olması, kamu kurumlarının sundukları hizmetlere ilişkin tutum ve davranışlarda özellikle sosyo-psikolojik faktörlerin etkisi konusunun sürekli gündemde olması ve karar alıcılar ve yerel yöneticilere öngörü sunabilmesi bakımından bu alanda ülkenin algı haritasının çıkarılması açısından da bu çalışma ayrıca bir önem taşımaktadır.

Sonuç itibarıyla, bu araştırma Türkiye ölçeğinde bu kapsamda yeni bir denemedir. Hipotezlerle sınanmış ve belli ölçülerde de geçerliliği ortaya konmuştur. Ancak bu hipotezlerin daha fazla sınanmaya ihtiyacı vardır. Dolayısıyla bu çalışmanın ülke ölçeğinde yapılacak diğer çalışmalara önemli bir altyapı oluşturma niteliğinin olduğu ileri sürülebilir.

Araştırma sonuçları hakkında genel bir değerlendirme yapılacak olunursa, gerek devlete yönelik ve kurumların sundukları hizmetler konusunda yapılan çeşitli araştırma analizleriyle farklı, ancak paralel sonuçlar elde edilmiş olması, gerekse elde edilen sonuçların literatürde daha önce yapılan çalışmalarla paralellik arz etmesi nedeniyle güvenilir ve geçerli bilgilere ulaşıldığı söylenebilir. Ancak, metodoloji bölümünde de ayrıntıları ile belirtildiği gibi, araştırma bazı kısıtlamalar içermektedir. En başta araştırmanın uygulaması Türkiye'nin çeşitli bölgelerinden 9432 18 yaş ve üstü kamu görevlisi ve vatandaştan oluşan bir örnek üzerinde yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar bu sınırlar içerisinde değerlendirilmelidir.

Gerek yukarıda belirtilen sınırlılıkların başka çalışmalar tarafından giderilmesi, gerekse bu çalışmada elde edilen bulguların beraberinde getirmiş olduğu sorular nedeniyle yeni çalışmalar yapılması anlamlı olacaktır. Şöyle ki, kurumların sunduklarını hizmetlere yönelik algının saptanmasına yönelik bu türden alan araştırmalarının ardından kısa bir süre sonra elde edilen veriler anlamsızlaşarak, yeni dağılımlar ortaya çıkabilir.

Çünkü bir yönüyle araçsal faktörlerin etkilediği ve anlık bir olay olan algı, tutum ve davranışlarının anlık kararlarla değişme ihtimali vardır.

Bu araştırma daha büyük kotalarla tüm bölgelerde tekrarlanarak coğrafi yerleşimden ve hareketlilikten kaynaklanan kültürel değişimler de ortaya konabilir. Yani bölgelerin ya da bölgelerde yaşayan grupların kamu hizmetlerine bakışları ve beklentileri farklı olabilir. Bu şekilde, daha genel bilgilere ulaşıp ulaşılamayacağı konusu da araştırılmış olur. Çalışmanın farklı zamanlarda benzer şekilde tekrarlanması kamu hizmetlerine yönelik algıya ilişkin tutum ve davranışlarda etkili olan yapısal ve araçsal faktörler konusunda değişimi ve bu değişimin yönünü de ortaya koyacağından ileride bu konuda çalışma yapacak olan araştırmacılara araştırma konusu olarak önerilebilir.

Kaynakça

- Adaman, Fikret, Ali Çarkoğlu ve Burhan Şenatalar (2004), **Türkiye’de Yerel ve Merkezi Hizmetlerden Tatmin, Patronaj İlişkileri ve Reform**, İstanbul: TESEV Yayınları.
- Adaman, Fikret, Ali Çarkoğlu ve Burhan Şenatalar (2009), **Hanehalkı Gözünden Kamu Hizmetleri ve Yolsuzluk**, İstanbul: TESEV Yayınları.
- Büte, Mustafa (2011). “Kayırmacılığın Çalışanlar Üzerine Etkileri İle İnsan Kaynakları Uygulamaları İlişkisi: Türk Kamu Bankalarına Yönelik Bir Araştırma”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 15, ss. 383-404.
- Dilek, Serkan (2016). **Oyun Teorisi Eşliğinde Sanayi Ekonomisi: Endüstriyel Ekonomi**, Ankara: Seçkin Yayınları.
- DPT (2000). “Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı”, **Kamu Yönetiminin İyileştirilmesi Ve Yeniden Yapılandırılması Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara: DPT Yayınları.
- Eken, Musa (1994). “Kamu Yönetiminde Gizlilik Geleneği ve Açıklık İhtiyacı”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt:24, Sayı: 2, ss. 25-54.
- Emre, Cahit (1991). “Türkiye’de Bürokratik İşlemlerin Basitleştirilmesi ya da Yazçizciliğin Azaltılması: Genel Bir Değerlendirme”, **AÜSBF Dergisi**, Cilt 46, Sayı 3-4, ss. 209-276.
- Erdağı, Şükrü Metin (2007). **Kamu Yönetimi, Genel İlkeler**, Ankara: ODTÜ Yayınları
- Eryılmaz, Bilal (2013). Bürokrasi ve Siyaset, Bürokratik Devletten Etkin Yönetime. İstanbul: Alfa Basım Yayın.
- Esmer, Yılmaz (2012). **World Values Survey**, (Dünya Değerler Araştırması 1981 – 2011), İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi.
- Gökçe, Gülise (2007). **Güçlü ve Zayıf Devlet Tartışmaları Bağlamında Türkiye**, Konya: Çizgi Kitabevi.
- Gökçe, Gülise (2010). “Türkiye’de Kurumlara Güvenin Yapısal Özellikleri ve Gelişimi”, Ed. O. Gökçe ve M. A. Çukurçayır, **Türk Kamu Yönetiminin Yapısal ve İşlevsel Sorunları**, 5. Kamu Yönetimi Sempozyumu, Konya, ss.167-176.
- Gökçe, Gülise, Ali Şahin ve Erhan Örselli (2002). Türkiye’de Siyasetin Bürokratikleşme Üzerindeki Etkisi: Siyasallaşma”, **Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Sayı: 4, ss. 45-58.
- Lamba, Mustafa (2014) Yeni Kamu Yönetimi Perspektifinden Türkiye’de Kamu Yönetimi Reformları: Genel Gereklere Üzerinden Bir İnceleme, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.19, S.3, ss.135-152.
- Özkanan, Arzu ve Ramazan Erdem, (2014). “Yönetimde Kayırmacı Uygulamalar: Kavramsal Bir Çerçeve”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 20, ss. 179-206.
- Özsemerci, Kemal (2003). Türk Kamu Yönetiminde Yolsuzluklar, Nedenleri, Zararları ve Çözüm Önerileri, Ankara: Sayıştay Yayın İşleri Genel Müdürlüğü.
- Polat, Ferihan (2010). **Din Siyaset Seçmen**. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Turan, Erol (2015). **Kamu Yönetiminde Reform**, Konya: Palet Yayınları.
- Uğur, Hüsametdin, (2012). “Türkiye’nin Yolsuzlukla Mücadele Enstrümanları”, **TBB Dergisi**, 98, ss. 301-344.
- Yılmaz, Abdullah; Kılavuz, Raci (2002). “Türk Kamu Bürokrasisinin İşlemsel Sorunları Üzerine Notlar”, **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 3, Sayı 2, ss. 17-31.

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ TARIMSAL ÜRETİMDE VERİMLİLİK

İlhan AKSOY¹¹

ÖZET:

1950-1960 dönemi Türkiye Cumhuriyeti'nin Çok partili döneme geçişi ve uygulanan ekonomi politikaları nedeniyle önem arz eden tarihi süreçlerinden biridir. 1950 yılında seçimler ile iktidara gelen Demokrat Parti, 27 Mayıs 1960 askeri darbesine kadar iktidarda kalmıştır. Bu dönemde uygulanan ekonomi politikaları özellikle tarım sektöründe önemli değişimlere neden olmuş, bu değişimler ise başta şehirlere göç olmak üzere sosyolojik açıdan Türkiye'yi etkilemiştir. Bu çalışmada 1950-1960 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti'nde uygulanan tarım politikaları, bu politikaların sonucunda tarımda verimliliğin değişimi incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Demokrat Parti, Tarım Ekonomisi, Türkiye Ekonomi Tarihi

JEL KODU: Q13,

PRODUCTIVITY IN AGRICULTURAL SECTOR IN DEMOCRAT PARTY PERIOD

ABSTRACT:

1950-1960 period is one of the important period of Turkish Republic because of transition to multiparty period and applied economic policy. Democrat Party, who got political power with 1950 elections, had administrated Turkish Republic until 1960 military coup. In this period, applied economic policy caused important changes in especially agricultural sector, also these changes effect Turkey sociologically especially imigration to urban. In this study agricultural economic policy applied in Turkish Republic between 1950-1960 period and productivity of agricultural production caused by these policy is investigated.

Keywords: Democrat Party, Agricultural Economics, Turkish Economic History

JEL CODE: Q13

GİRİŞ

1946 yılında kurulup 1950 seçimlerinde iktidar olmayı başaran Demokrat Parti, Türkiye ekonomi tarihi açısından önemli bir dönemi yönetmiştir. Demokrat Parti, iktidar olduğu 1950-1960 yılları arasında nispeten liberal ekonomi politikaları izlemiş; karayolları yatırımlarını artırarak tarımsal üretimi pazara bağlamış, tarımda makineleşmeyi sağlamış, dış ticarete daha serbest gümrük politikaları izlemeye çalışmıştır. 1954 Kış mevsimi, 1958 devalüasyonu gibi olumsuz olayların da yaşandığı dönem ekonomi tarihçileri tarafından sıkça araştırılmıştır (Çoşar, 2005).

İktisat teorisine göre işgücü verimliliğinin artması işgücü başına düşen sermaye miktarının da artması ile mümkün olabilir. Solow Büyüme modeline göre de işgücü başına gelir düzeyinin işgücü başına sermayeye (fiziksel ve beşeri) bağlı olduğu belirtilmektedir. Dolayısıyla işgücü verimliliği, işgücünün kullandığı sermaye ile de doğru orantılıdır. Tarım sektörünü düşünecek olursak tarımsal işgücünün verimliliği, tarım sektöründe kullanılan makine, araç ve gereç miktarına bağlı olarak artmalıdır.

Bu çalışmada 1950-1960 döneminde tarımda yaşanan makineleşmenin verimliliğe etkisi ele alınmış ve incelenmiştir. Bu amaçla TÜİK verilerinden yararlanılmış ve bu veriler üzerinde analiz yapılmıştır.

¹¹ Doç.Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi İİBF, ilhan.aksoy@omu.edu.tr

1950-1960 Dönemi Genel Ekonomik Durum

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye’de burjuvazi ve toprak sahiplerinin desteği ile mevcut iktidar olan Cumhuriyet Halk Partisi’ne karşı bir siyasal hareket şekillendi (Kongar, 1999: 144-145). Toprak Reformu yasası görüşülürken Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) içinden 4 milletvekilinin imzaladığı “dörtlü karar”, bu siyasal hareketin ilk adımı olmuştu (Bulut, 2009:74). 1946’da kurulan ve CHP’den daha liberal ekonomik fikirlere sahip olan Demokrat Parti (DP) kurulduktan 6 ay sonra katıldığı seçimlerde başarılı olamasa da 1950 seçimlerinden iktidar olarak çıkmayı başardı (Karluk, 2007:184; Kongar, 1999:148).

1950 yılında iktidara gelen DP, 1954 ve 1957 seçimlerinden de başarı ile çıkarak 27 Mayıs 1960 askeri darbesine (ihtilaline) kadar iktidarda kaldı. 10 yıllık süre içinde izlenen ekonomi politikalarının belli başlı özelliklerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.

1-) Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile yaklaşma ve Dış yardımlar: İkinci Dünya Savaşı sonrasında Dünyanın liderliğine soyunan ABD, Avrupa’nın kalkınması amacıyla hazırlanan Marshall Planı kapsamına Türkiye’yi de aldı. Bunun nedeni ise Türkiye’nin tarım üretimi ve madencilik sektörü ile Avrupa’nın yeniden inşasına katkı verebileceği inancıydı (Kepenek ve Yentürk, 2000:93). Marshall planı kapsamında Türkiye’ye gelen batılı uzmanlar, girişimciliğe destek verilmemesini, kamu kesiminin ekonomide egemen olmasını eleştirmiş; ağır sanayi (Demir-çelik, kimya vs) yerine hafif sanayi (tarımsal ürünlerin işlenmesi, inşaat malzemesi, deri, orman ürünleri, seramik vs) üzerine yoğunlaşılmasını önerdiler. ABD, önerilen politikalar karşılığında dönem boyunca Türkiye’ye mali yardım gerçekleştirmiştir. Doğrudan yabancı sermayenin önünün açılması açısından teşvik edici yasal düzenlemeler 1951 ve 1954 yıllarında yapılmışlardır (Şenses ve Taymaz, 2003:4).

2-) Tarım Kesimi Dönüşümü: Dönemde tarım sektöründe önemli değişimler yaşanmıştır. Bunun kuşkusuz önemli nedenlerinden biri Demokrat Parti’yi oluşturan ana öğelerden birinin tarım burjuvası olmasıdır. Traktör, Biçerdöver ve tarımsal makinelerde artış görülmüş, yapılan kara yolları tarımsal üretimin pazara açılması sürecini sağlamıştır (Kepenek ve Yentürk, 2000:105). Dönemde tarımda işlenen alan bakımından da çok önemli aşamalar kat edilmiştir. Öte yandan tarımsal kredilerin miktarı da önemli ölçüde artırılmıştır. Tarımda yaşanan gelişmeler sonucu üretimde işgücüne olan ihtiyaç azalmış ve köylerden şehirlere göç olgusu bu dönemde ortaya çıkmaya başlamıştır. Tarım kesiminde büyük ölçekli işletmelerin kurulması sağlanamamış, küçük ölçekli işletmelerin varlığı ve ağırlığı devam etmiştir. Tarımsal araçlar, traktörün yaygınlaşması, taban fiyatı destekleme alımları ile tarım kredilerinin artması tarım sektörünü ciddi biçimde dönüştürmüştür (Şahin, 2007:107). 1950 yılına kadar hızlı sanayileşme politikaları nedeni ile tarım sektörü istenen gelişmeyi gösterememişti. 1950 yılından sonra tarım sektörü büyümesine rağmen sanayi ve hizmetler sektörlerinin daha hızlı büyümesi nedeni ile GSMH içinde tarımın payı düşmüştür (Karluk, 2007:184). 1950-1960 yılları arasında liberal ekonomi anlayışı benimsenmiş olmakla beraber tarıma dönük devlet desteği ve korumacılık devam etmiştir (Yapar, 2005:27; Çalık, 2012:193).

Tablo 1’de 1950-1960 yılları arasında ekilen alan ve tarımsal kredi miktarları verilmektedir. Ekilen alan 1960 yılında 1950 yılına oranla yaklaşık %60 oranında artmıştır. Tarımsal krediler ise 1960 yılında yine 1950 yılının yaklaşık 6 katına çıkmıştır. Bunun sonucu olarak ise tarımsal üretim hem nicelik açısından artmış hem de yeni tarımsal ürünler üretilmeye başlanmış ve niteliksel gelişme sağlanmıştır. Şener (2005:143), DP’nin Zirai üretim faaliyetlerini geliştirmek ve köylülerin daha geniş refaha kavuşmasını amaçladığını ve bu nedenle çiftçiler teknik vasıta ve bilgilerle donatmaya, kredi imkânları sağlanmaya ve köylülerin kapalı aile iktisadından çevirip piyasa iktisadına bağlanmaya çalıştığını belirtir.

Tablo 1. Tarımsal kredi, Ekilen Alan

YIL	Ekilen Alan (Bin Hektar)	Tarımsal Kredi (Milyon TL)
1950	14.542	412
1951	15.272	646
1952	17.361	1067
1953	18.812	1213
1954	19.616	1497
1955	20.998	1558
1956	22.543	1888
1957	22.161	2108
1958	22.765	2161
1959	22.940	2313
1960	23.264	2392

Kaynak: Kepenek ve Yentürk, 2000:106

3-) Dış Ticaret ve Dış İlişkiler: 1950 yılından itibaren daha serbest bir dış ticaret rejimine geçiş yapılmıştır. İthalat 1950 yılında %60 oranında serbestleştirilmiş, fiyat kontrolleri kaldırılmıştır (Şahin, 2007:105). Döviz rezervlerinin hızla bitmesi sonucunda ithalatın liberalizasyonundan 1953 yılında vazgeçilmiş; buna rağmen TL'nin aşırı değerlenmesinin önüne geçilememiştir (Şahin, 2007:122). Hükümet, 1958 yılına kadar devalüasyon yapmamakta direnmiş ama Ağustos 1958'de TL'yi %68,9 oranında devalüe etmek zorunda kalmıştır (Şahin, 2007:123). İstikrar kararlarının alınma nedenleri olarak sabit kur rejiminin başarısızlığı, ithalatın artması, 1954 yılı tarımsal üretimin azalması, enflasyon ve ABD'nin dış yardımlarını kısması görülmektedir (Karluk, 2007:413-414). Çoşar (2005:31), Demokrat Parti'nin ilk zamanlarda hızlı büyüme hedefini gerçekleştirmek için yabancı sermaye ve dış krediye güvendiğini, ancak teşviklere rağmen dış sermayenin ülkeye istenildiği ölçüde gelmemesi ve dış kredi bulmakta zorluklar yaşanması nedeniyle iç kaynaklara (Merkez Bankası Kaynakları) yöneldiğini belirtmektedir. Türkiye Ekonomisinin ihracatının ithalata olan bağımlılığı da önemli yapısal sorunlardan biridir (İnançlı ve Konak, 2011:345).

4-) Özel Kesimin Önünün Açılması ve Sermaye Birikimi: DP'nin kökenlerinin gelişmekte olan burjuvazi olması ekonomi politikalarının da buna göre şekillenmesine neden olmuştur. 1950 öncesinde kamu kesiminin ekonomide ağırlıklı payı, özel girişimciliğin gelişmemesi ülke ekonomisinin eleştirilen yönlerinden biriydi. 1950-1960 döneminde Türkiye'de burjuva kesimi ortaya çıkarmaya, sermaye birikimi sağlamaya yönelik ekonomi politikaları izlenmiştir (Kılıçbay, 1991:104-105). Hatta kurulan kamu- özel kesim ortaklıkları özel kesime sermaye aktarımı yapılması amacıyla kullanılmıştır. DP, iktidara gelirken Kamu İktisadi Teşekküllerini (KİT) özelleştirmek amacını gütsse de ekonomik şartlar ve hızlı kalkınmayı sağlamak amacı nedeniyle özelleştirmeyi gerçekleştirememiştir (Karluk, 2007: 281). Takım (2012:166), dönemde kamunun ekonomideki rolü azalmadığını, devletin ekonomideki payının azalmadığını ve varolan KİT'lere yenilerinin eklendiğini belirtmektedir. Baytal (2007:551)'a göre DP'nin liberalizm anlayışında ekonomide sadece özel kesimin yer alması anlamına gelmemekte, devletin de ekonomide önemli rol oynaması gerektiği rol almaktadır. Özel kesimin işletmecilik anlayışı kamudan farklıdır ve kamudan daha verimli çalıştığı bir gerçektir (Dilek, 2016).

5-) Altyapı Yatırımları: Bu dönemde ekonomik altyapı faaliyetlerine önem verilmiştir (Kılıçbay, 1991:108-109). Devletin ekonomideki yerini küçültmeyi amaçlayan Demokrat Parti, bütçe politikalarında cari harcamaları keserken, yatırım harcamalarını artırmayı amaçladı (Çoşar, 2005:31). Yapılan karayolları tarımsal üretimin pazara açılmasını sağlamıştır. Büyük şehirlerde özellikle İstanbul'da yapılan anayollar, caddeler vs bu dönemde başlayan köyden şehre göç olgusunu destekler mahiyettedir.

1950-1960 dönemine ait temel ekonomik veriler (GSMH, ekonomik Büyüme ve enflasyon) verileri Tablo 2'de verilmiştir. 1953 yılına kadar hızlı (%10 ve üzeri) ekonomik büyüme sağlanmıştır. 1954 yılında iklim şartları, büyük ölçüde tarıma bağlı ekonomiyi olumsuz etkilemiş ve %3'lük bir küçülmeye nede olmuştur. 1955 yılında nispeten yüksek (%7.9) ekonomik büyüme sonrasında büyüme rakamları düşüşe geçmiştir. 1957 yılı hariç (%7.8), ekonomik büyüme genelde %3-5 aralığında hareket etmiştir. 1960 yılında GSMH, 1950 yılına göre %84'lük bir artış kaydetmiştir. Dönemin bir diğer özelliği de enflasyonun istikrarlı biçimde yükselme eğiliminde olmasıdır. 1950 yılında düşen (-%4.3) Tüketici Fiyat endeksi (TÜFE), giderek yükselmiş, 1955 yılı sonrasında enflasyon %10'ları geçmiş ve 1959 yılında %22.6'ya ulaşmıştır. 1940-1943 (İkinci Dünya Savaşı) dönemi hariç bu denli yüksek enflasyon oranları daha önce görülmemiştir. Çalık (2012:194) dönemde ekonomi politikalarının liberal olmaktan ziyade Keynesyen ekonomi politikalarına uygun olduğunu ve bunun sonucunda ülkede yüksek enflasyonun görüldüğünü belirtmektedir. Hızlı büyüme için gerekli altyapı yatırımları için dış kredi bulmakta zorlanması ve yabancı sermayenin ülkeye gelmemesi nedeniyle Merkez Bankası kaynakları kullanılmış ve bunun sonucunda enflasyon yükselmeye başlamıştır (Karabıçak, 2000:53).

Tablo 2. 1950-1960 Dönemi Temel Ekonomik Verileri

YIL	GSMH (sabit fiyatlar- Milyon TL) (1)	Büyüme (%) (2)	TÜFE (%) (3)
1950	38.506	9.4	-4.3
1951	43.446	12.8	-1.1
1952	48.621	11.9	5.1
1953	54.901	11.2	4.8
1954	52.480	-3.0	9.0
1955	56.642	7.9	11.9
1956	58.428	3.2	11.5
1957	62.995	7.8	12.5
1958	65.844	4.5	15.7
1959	68.521	4.1	22.6
1960	70.869	3.4	7.4

Kaynak: (1) ve (2): TÜİK, 2008:667; (3): TÜİK, 2008:575

Verimlilik ve Tarım Sektörü

Verimlilik, bir işletmenin ürettiği ürün ile bu ürünün üretilmesi için gerekli olan girdilerin birbirilerine olan oranıdır. Verimliliğin artması, firmanın daha az girdi kullanarak daha çok mal ve hizmet üretmesine bağlıdır. İktisat teorisine göre üretim faktörlerinin bir kısmının artarken diğerlerinin sabit kalması azalan verimler yasasına neden olacaktır (Ünsal, 2012:298-299). Değişken üretim faktörü artarken önceleri üretim artan oranlı, sonra azalan oranlı artacak ve en son olarak da üretim azalmaya başlayacaktır. Uzun dönemde ise üretim faktörü miktarlarının hepsini firma değiştirebilir. Bu durumda üretimdeki değişme, faktörlerdeki değişmeden daha yüksek olursa ölçüğe göre artan verim; faktörlerdeki değişmeden daha düşük olursa ölçüğe göre azalan verim söz konusudur (Hatırlı, 2014:209).

Bir üretim faktörünün verimliliği, diğer üretim faktörlerinin verimliliği ile yakından orantılıdır. Bir faktörün marjinal fiziki verimliliğinin diğer üretim faktöründen kullanılan miktarda ortaya çıkan değişmelere karşı ne yönde ve ne ölçüde duyarlı olduğunu çapraz hızlandırma katsayısı gösterir (Bulmuş, 2003:123). İşgücünün verimliliğinin yüksek olması kişi başına düşen sermaye miktarının yüksek olmasından kaynaklanabilir. Neo klasik büyüme teorilerine göre ekonomik büyüme ve kalkınma işçi başına düşen fiziki sermaye stokuna bağlıdır (Keskin, 2011:138). Günümüzde özellikle enformasyon teknolojilerinde görülen ilerlemeler firmaların verimliliğini artırmasına vesile olmaktadır (Çolakoglu, et.al, 2010).

Gerdin (2002), Kenya'da tarım sektörünün verimliliği üzerine çalışmış ve verimliliğin büyük ölçüde sermayeye bağlı olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bhalla and Alagh (1983), Hindistan tarım sektöründe verimliliği incelemişler ve modern tarımdaki işgücü verimliliğinin büyük ölçüde mekanik ve biyolojik girdilerin kullanımına bağlı olduğunu ortaya çıkarmışlardır. Herrendorf ve Schoelman (2014), tarım kesiminde verimliliğin düşük olduğunu belirtmiş ve bunun nedenleri üzerinde durmuştur. Rizov (2005:226), bireysellikliğin tarımda verimliliği pozitif yönlü olarak etkilediğini ortaya çıkarmıştır.

1950-1960 döneminde Tarım sektöründe Verimlilik

1950-1960 dönemi hükümetin tarım kesimine büyük önem verdiği bir dönemdir. Bu dönemde tarımda makineleşme desteklenmiş, tarımsal krediler artırılmıştır. Dönemde halen tarımın Türkiye GSMH'sı içinde yüksek payı vardır. Tarımın bu denli yüksek payının olmasının önemli dezavantajları da vardır. Bu dezavantajlardan biri de tarım kesiminin iklim gibi dışsal bir değişkenden önemli ölçüde etkilenmesidir. 1954 yılı bu açıdan önemli bir yıldır. 1954 yılında çok şiddetli bir kış mevsimi yaşanmıştır. Bu kış mevsimi tarımsal üretimi de olumsuz yönde etkilemiş ve tarımın GSYİH içindeki payının yüksek olması ülke ekonomisini de önemli ölçüde olumsuz etkilemiştir.

Tablo 3'de 1950-1960 yılları arasında Traktör sayısı, Buğday ve Arpa Üretimleri verilmiştir. Traktör sayısı 1960 yılında 1950 yılına oranla %154 civarında artmıştır. 1957 yılına kadar traktör sayısının sürekli arttığı ama daha sonra azaldığı görülmektedir. Tarımda makineleşmenin artmasını sadece traktör ile sınırlı tutmak doğru olmayacağı aşikardır. Tablo3'de basitlik açısından sadece traktör sayısı verilmiştir. 1952 yılında 3222 olan biçerdöver sayısı, 1960 yılında 5554'e ulaşmış yani yaklaşık %72 oranında artmıştır (TUİK, 2008:222). Bu dönemde makinesiz tarım aracı olan karasaban sayısı ise dönem boyunca önemli bir değişim göstermemiştir. 1952 yılında 1.981.550 olan karasaban sayısı çok ufak bir değişim göstererek 1.991.259'a ulaşmıştır. Bu durum tarım işletmelerinde Karasaban yerine traktör ve biçerdöverlerin ikame edildiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Tarımda mekanikleşmenin verimlilik üzerine olumlu etkileri olacağı beklenebilir. Mekanikleşme ve teknolojik ilerlemeler verimlilikleri olumlu yönde etkilemektedir. Verimlilik üzerine olumlu etki göstermesi düşünülen bir diğer olgu ise tarımsal üretimin artık geçimliğe yönelik olmaktan ziyade piyasaya yönelik olarak gerçekleştirilmesidir. Bireycilik ve piyasaya yönelik üretim tarım işletmelerinin daha verimli olmasını sağlayabilir (Rizov, 2005:226).

Tablo 3. Traktör Sayısı, Buğday üretimi, Arpa üretimi

Yıl	Traktör Sayısı (1)	Buğday üretimi (ton) (2)	Arpa üretimi (ton) (3)	Traktör başına Buğday üretimi	Traktör Başına Arpa Üretimi
1950	16.585	3.871.926	2.047.018	233,46	123,42
1951	24.000	5.600.000	2.700.000	233,33	112,50
1952	31.415	6.447.000	3.189.000	205,22	101,51
1953	35.600	8.000.000	3.640.000	224,72	102,25
1954	37.743	4.900.000	2.400.000	129,83	63,59
1955	40.282	6.900.000	2.985.000	171,29	74,10
1956	43.727	6.400.000	2.900.000	146,36	66,32
1957	44.144	8.300.000	3.650.000	188,02	82,68
1958	42.525	8.550.000	3.600.000	201,05	84,54
1959	41.896	7.852.000	3.300.000	187,42	78,77
1960	42.136	8.450.000	3.700.000	200,54	87,81

Kaynak: (1):Kepenek ve Yentürk, 2000:106, (2) ve (3): TUIK, 2008:196

Dönem boyunca buğday ve arpa üretim miktarları da sürekli artmaktadır. Tarımsal üretim olarak da sadece buğday ve arpanın alınması doğru değildir, ancak basitlik açısından sadece iki tarımsal ürün ele alınmıştır. 1960 yılında 1950 yılına oranla buğday üretimi %118 artmış, arpa üretimi ise %81 oranında artmıştır. 1957 yılına kadar buğday ve arpa üretimi sürekli artmış, daha sonraki zamanda ise üretimdeki değişim biraz daha yavaş olmuştur. Tablo 3 verilerinden yararlanılarak korelasyon analizi yapılmış ve buğday üretimi ile traktör sayısı arasında pozitif yönlü %1 düzeyinde anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır (Pearson correlation:0,757; sig(2 tailed): 0,007). Benzer biçimde traktör sayısı ile arpa üretimi arasındaki ilişki de incelenmiş ve pozitif yönlü %5 düzeyinde anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır (Pearson correlation:0,685; sig(2 tailed): 0,02). Diğer bir deyişle traktör sayısındaki artışa, buğday ve arpa üretimindeki artışlar eşlik etmektedir. Traktör sayısının bağımsız değişken olarak ele alındığı regresyon modelleri kurulmaya çalışılmış ama modelin açıklayıcılığının düşük olduğu (adjusted R square değeri) görülmüştür.

Tablo 3'de sağdan bir ve ikinci sütunlar traktör başına ne kadar buğday ve arpa üretimi elde edildiğini vermektedir. Traktör başına buğday üretimi 1953 yılında maksimum değerini almış ve 1954 yılında iklim koşullarının da etkisiyle ani bir düşüş göstermiştir. 1960 yılında bile 1954 yılı değerine ulaşılması mümkün olmamıştır. Aynı durum arpa üretimi için de geçerlidir. Traktör başına arpa üretimi 1960 yılına gelindiğinde 1953 yılının yaklaşık %15 altındadır.

Traktör sayısındaki artışın, üretimdeki artışın altında kaldığı görülmektedir. Önceki senelere göre değişim yüzdelerinin ele alındığı Tablo 4 aşağıdadır. Verimlilik çıktının girdiye oranı olduğundan hareketle Tablo 4'ün son sütununa çıktıdaki artış ile girdideki artış oranı konmuştur. Bu durumda son sütunu verimliliğin bir ölçütü olarak kabul etmek mümkündür.

Son sütunun birden büyük olması buğday üretimindeki yüzdelerdeki değişimin, traktör sayısındaki yüzdelerdeki değişimden daha fazla olduğunu göstermektedir. 1952, 1956 ve 1958 yılları hariç, bu değerlerin birden büyük olduğu yani traktör sayısındaki yüzdelerdeki artışın buğday üretimindeki yüzdelerdeki artıştan daha düşük olduğu görülmektedir. Ancak bu oranların belli bir istikrara sahip olmadığı net olarak görülmektedir. 1954 ve 1958 yıllarında değerler eksi değerlidir. 1954 yılında negatif değer almasının nedeni aşırı soğuk kış koşulları nedeniyle buğday üretiminin düşmesidir. 1958 yılında ise traktör sayısında düşme görülmüştür. 1958 yılında ülkenin girdiği ekonomik sıkıntıların bir sonucu olarak traktör sayısında düşme normal kabul edilebilir. 1959 yılı pozitif değer almıştır ama bu sene de hem buğday üretimi hem de traktör sayısı düşmüştür ve bunun sonucunda değişimlerin birbirine oranı pozitif değer almıştır. Traktör yüzdelerdeki değişimi ile buğday üretimi yüzdelerdeki değişimi arasında korelasyon analizi sonucunda anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür (sig (2 tailed):0,404).

Tablo 4. Traktör Sayısı, Buğday üretimi önceki seneye göre değişim yüzdeleri

Yıl	Traktör Sayısı	Traktör Say. Önceki seneye göre % değ.	Buğday üretimi (ton)	Buğday üre. önceki seneye göre % değ.	Buğday Üre. Değ/Traktör Sayısı değ.
1951	24.000	0,45	5.600.000	0,45	1
1952	31.415	0,31	6.447.000	0,15	0,49
1953	35.600	0,13	8.000.000	0,24	1,81
1954	37.743	0,06	4.900.000	-0,38	-6,43
1955	40.282	0,07	6.900.000	0,41	6,07
1956	43.727	0,09	6.400.000	-0,07	-0,84
1957	44.144	0,01	8.300.000	0,30	31,13
1958	42.525	-0,03	8.550.000	0,03	-0,82
1959	41.896	-0,01	7.852.000	-0,08	5,52
1960	42.136	0,01	8.450.000	0,08	13,29

Kaynak: Tablo 3.

Tablo 5'de de Arpa ve Traktör sayısındaki yüzelik değişimler gösterilmiştir. Yine son sütunda Arpa üretimindeki değişimlerin traktör sayılarındaki değişime oranı yer almaktadır. 1951,1952, 1958 yılları hariç değerler birden büyüktür. 1954 ve 1956 yıllarında değerler negatiftir. 1954 yılında negatif değer alma nedeni soğuk kış mevsimi koşulları nedeni ile arpa üretiminde görülen düşüştür. Aynı biçimde 1956 yılında da negatif değer görülmektedir. 1958 ve 1959 yıllarında pozitif değer almasının nedeni ise hem traktör hem arpa üretiminde düşüş görülmesidir. Traktör yüzelik değişimi ile arpa üretimi yüzelik değişimi arasında korelasyon analizi sonucunda anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür (sig(2 tailed):0,170).

Hem buğday hem arpa üretiminde verimliliğin istikrarlı olmadığı görülmektedir.

Kuşkusuz sadece traktör, tarımda makineleşmenin ölçütü değildir. Benzer biçimde verimliliğe bakılırken sadece sermaye faktörüne göre bakılması da hatalıdır. Bir diğer üretim faktörü olan toprak yani doğa da ele alınmalıdır.

Tablo 5. Traktör Sayısı, Buğday üretimi önceki seneye göre değişim yüzdeleri

Yıl	Traktör Sayısı	Traktör Say. Önceki seneye göre % değ.	Arpa üretimi (ton)	Arpa üre. önceki seneye göre % değ.	Arpa Üre. Değ/Traktör Sayısı değ.
1951	24.000	0,45	2.700.000	0,32	0,71
1952	31.415	0,31	3.189.000	0,18	0,59
1953	35.600	0,13	3.640.000	0,14	1,06
1954	37.743	0,06	2.400.000	-0,34	-5,65
1955	40.282	0,07	2.985.000	0,24	3,62
1956	43.727	0,09	2.900.000	-0,03	-0,33
1957	44.144	0,01	3.650.000	0,26	27,12
1958	42.525	-0,03	3.600.000	-0,01	0,37
1959	41.896	-0,01	3.300.000	-0,08	5,63
1960	42.136	0,01	3.700.000	0,12	21,16

Kaynak: Tablo 3.

Tablo 6. Ekilen Alanlar (Hektar) ve Verimler (Kg/ha)

YIL	Buğday Ekilen alan (1)	Arpa ekilen alan (2)	Buğday Verimi (3)	Arpa Verimi (4)
1950	4.477.191	1.901.910	864	1076
1951	4.789.800	2.059.400	1169	1301
1952	5.400.000	2.312.000	1194	1379
1953	6.410.000	2.437.000	1248	1494
1954	6.405.000	2.500.000	765	960
1955	7.060.000	2.640.000	977	1131
1956	7.335.000	2.612.000	872	1110
1957	7.157.000	2.630.000	1159	1387
1958	7.450.000	2.700.000	1147	1333
1959	7.535.000	2.750.000	1042	1200
1960	7.700.000	2.836.000	1097	1304

Kaynak: (1) ve (2): TÜİK,2008:196, (3) ve (4): TÜİK, 2008:204

Tablo 6'da Buğday ve Arpa ekilen alanlar ile hektar başına buğday ve arpa verimleri yer almaktadır. Dönem boyunca hem buğday hem arpa ekilen alanlarda önemli ölçüde ilerleme kaydedilmiştir. Buğday ekilen alan 1960 yılında, 1950 yılına göre %72 oranında artmıştır. Arpa ekilen alan ise 1960 yılında 1950 yılına oranla %49 oranında artmıştır. Yapılan karayolları ve altyapı hizmetleri sonucunda tarım kesiminin sadece kendi ihtiyaçlarını karşılamaktan çok piyasaya yönelik üretim yapmaya başlaması sonucunda ekilen alanlar artmıştır. Ekilen alanların artışı sadece buğday ve arpa ile sınırlı değildir; mısır, kuru fasulye, nohut ve mercimek gibi pek çok ürünün ekilen alanı artmıştır (TUİK, 2008:196 ve 198). Tarımda makineleşmenin artması ile beraber hektar başına üretilen buğday ve arpa veriminin artması beklenebilir. 1954 yılına kadar buğday ve arpa verimi sürekli ve hızlı biçimde artmıştır. 1954 yılı kış koşulları verimliliği de olumsuz yönde etkilemiştir. 1955 yılında hektar başına buğday ve arpa üretimi tekrar artmaya başlamış ama artış hızının yavaşlığı nedeniyle 1960 yılında bile 1953 yılı rakamlarına ulaşamamıştır. Bunda kuşkusuz 1955 sonrasında traktör sayısındaki artışın yavaş olmasının etkisi vardır. Kuru Fasulye, mercimek ve nohut gibi ürünlerin de hektar başına verimi 1954 yılına kadar arttığı, 1954 yılında düştüğü ve sonra nispeten daha yavaş arttığı görülmektedir (TUİK, 2008:204). Diğer bir deyişle hektar başına düşen üretim miktarları için 1954 yılı kritik bir yıldır.

Tarımsal üretimde ekilen alanların artmasının verimliliğe olumsuz etkilemesi beklenmektedir. Çünkü ilk ekilen araziler tarımsal açıdan en verimli arazilerdir, ancak daha sonra ekilen araziler görece daha az verimli olan arazilerdir. Ekilen arazilerin genişlemesi ancak daha az verimli arazilerin tarıma açılması ile mümkün olacaktır.

Tarımda verimliliği etkileyen bir diğer unsur ise tarım işletmelerinin büyüklüğüdür. Büyük ölçekli işletmelerin bölünememe (traktör vb sermaye mallarının bölünememesi) gibi nedenlerden dolayı daha verimli olacağı düşünülmektedir. Makal (2001:107), 1950 yılından 1963 yılına kadar olan sürede 50 dönümden daha küçük olan tarım işletmelerinin oranında ve işledikleri toprak oranında artış olduğu görülmektedir.

Tablo 7'de buğday üretimi, buğday ekilen alan ve traktör sayısı ele alınmıştır. Bu veriler ışığında buğday üretiminin bağımlı; buğday ekilen alan ve traktör sayısının bağımsız değişken olarak ele alındığı bir regresyon elde edilip edilemediği incelenmiştir. Ancak buğday ekilen alan ve traktör sayısındaki değişimler, buğday üretimi bağımlı değişkenindeki değişimleri yeterince açıklamamaktadır (Adjusted R square: 0,507). Bu nedenle basit regresyon modeli kurulamaz. Tablo 7'de ayrıca arpa üretimine dair veriler de yer almaktadır. Arpa üretimini bağımlı; Arpa Ekilen alan ve Traktör sayısını ise bağımsız değişken olarak ele alan bir basit regresyon modeli aynı nedenle yani düşük Adjusted R square nedeniyle (Adjusted R Square: 0,371) kurulamaz. Diğer bir deyişle buğday ve arpa üretimindeki değişimleri ekilen alan ve traktör sayıları açıklamakta yeterli gelmemektedir.

Tablo 7. Buğday ve Arpa üretimi, Buğday ve Arpa ekilen alan, Traktör sayısı

YIL	Buğday üretimi (ton)	Arpa üretimi (ton)	Buğday Ekilen alan	Arpa ekilen alan (2)	Traktör Sayısı
1950	3.871.926	2.047.018	4.477.191	1.901.910	16.585
1951	5.600.000	2.700.000	4.789.800	2.059.400	24.000
1952	6.447.000	3.189.000	5.400.000	2.312.000	31.415
1953	8.000.000	3.640.000	6.410.000	2.437.000	35.600
1954	4.900.000	2.400.000	6.405.000	2.500.000	37.743
1955	6.900.000	2.985.000	7.060.000	2.640.000	40.282
1956	6.400.000	2.900.000	7.335.000	2.612.000	43.727
1957	8.300.000	3.650.000	7.157.000	2.630.000	44.144
1958	8.550.000	3.600.000	7.450.000	2.700.000	42.525
1959	7.852.000	3.300.000	7.535.000	2.750.000	41.896
1960	8.450.000	3.700.000	7.700.000	2.836.000	42.136

SONUÇ

1950 yılında iktidara gelen Demokrat Parti, oylarını tarım kesimine dayandırmanın da etkisiyle tarım kesimine önem vermiştir. Dönemde tarımda makineleşme sağlanmış, tarım kesimine verilen krediler artırılmış, tarım kesiminin geçimlik ekonomiden piyasaya yönelik üretim yapması sağlanmıştır. Tarımda makineleşmenin artmasının ve geçimlik yerine piyasaya yönelik üretimin başlamasının verimlilik üzerine olumlu etkileri olması beklenebilir.

Tarıma iktidarın verdiği önemin tarım kesiminde verimliliğe olan etkisi bu çalışmada ele alınmıştır. Dönemde Traktör ve Biçerdöver sayılarında artışlar kaydedilmiştir. Traktör başına buğday ve Arpa üretimine

bakıldığında 1954 yılına kadar arttığı, 1954 yılında mevsim şartları nedeniyle ani bir düşüş gösterdikten sonra yavaş yavaş toparlanmaya başladığı görülmüştür. Buğday üretimindeki değişimin traktör sayısındaki değişime ve arpa üretimindeki değişimin traktör sayısındaki değişime oranları ise istikrarsız bir seyir izlemiştir. Ekilen alan başına buğday ve arpa üretimi de 1954 yılına kadar yükselmiş, ancak 1954 yılında ani bir düşüşten sonra yavaş yavaş artmaya başlamıştır.

Kısaca Demokrat Parti'nin ilk 4 senelik döneminde tarımda verimliliğin hızlı biçimde arttığı gözlenmiştir. Ancak 1954 yılında kış mevsiminin tarımsal üretimi olumsuz yönde etkilediği görülmektedir. 1954 yılında tarımsal üretim düşüş göstermiştir. Bu düşüş sonucunda ele alınan verimlilik değerleri de beraberinde düşmüştür. 1954 yılından sonra üretimde artışın tekrar yaşanmaya başlamasına rağmen verimlilik değerlerinin 1954 yılı değerlerine çoğu zaman ulaşamadığı gözlenmiştir.

Kaynaklar:

- Baytal, Yaşar (2007), “Demokrat Parti Dönemi Ekonomi Politikaları (1950-1957)”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkilap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 40, Kasım, 545-567.
- Bhalla, G.S and Alagh, Y.K (1983), “Labor Productivity In Indian Agriculture”, *Economic and Political Weekly*, 18 (19/21), 825-834.
- Bulmuş, İsmail (2003), **Mikro İktisat**, Cantekin Matbaası.
- Bulut, Sedef (2009), “27 Mayıs 1960'dan Günümüze Paylaşılmayan Demokrat Parti Mirası”, **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 19, Mayıs, 73-90.
- Çalık, Ümit (2012), “Demokrat Parti Dönemi İktisat Politikalarına Yeni Bir Yaklaşım”, *Liberal Düşünce*, 65, 187-197.
- Çolakoğlu, Nurdan and Dilek, Serkan, Atıgan, Fatma (2010), “ICT Investments and Firm Productivity: A Case Study in Industrial Sites”, *Sixth Strategic Management Conference*, Saint Petersburg, Russia, 8-10 July 2010.
- Çoşar, Nevin (2005), “Demokrat Parti Dönemi Maliye Politikası”, *Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 60(1), 29-58.
- Dilek, Serkan (2016), **Oyun Teorisi Eşliğinde Sanayi Ekonomisi**, Seçkin Yayınları
- Gerdin, Anders (2002), “Productivity and Economic Growth In Kenyan Agriculture: 1964-1996”, *Agricultural Economics*, 27, 7-13.
- Hatırlı, Selim Adem (2014), **Mikroekonomi**, Alter yayıncılık.
- Herrendorf, Berthold ve Schoelman, Todd (2014), “Why is Measured Productivity So Low In Agriculture?”, **Review of Economic Dynamics**, 10.
- İnançlı, Selim ve Konak, Ali (2011), “Türkiye’de İhracatın İthalata Bağımlılığı: Otomotiv Sektörü”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, 6(2), 343-362
- Karabıçak, Mevlüt (2000), “Türkiye’de Ekonomik İstikrarsızlığın Tarihsel Gelişim Süreci”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 5(2), 49-65
- Karluk, Rıdvan (2007), **Cumhuriyetin İlanından Günümüze Türkiye Ekonomisinde Yapısal Dönüşüm**, Beta Yayınevi.
- Kepenek, Yakup ve Yentürk, Nurhan (2000), **Türkiye Ekonomisi**, Remzi Kitapevi
- Keskin, Abdullah (2011), “Ekonomik Kalkınmada Beşeri Sermayenin Rolü ve Türkiye”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 25(3-4), 125-153.
- Kılıçbay, Ahmet (1991), **Türk Ekonomisi**, Türkiye İş Bankası
- Kongar, Emre (1999), **21. Yüzyılda Türkiye**, Remzi Kitapevi.
- Makal, Ahmet (2001), “Türkiye’de 1950-1965 Döneminde Tarım kesiminde İşgücü ve Ücretli Emeğe İlişkin Gelişmeler”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 56(3), 103-138
- Şahin, Hüseyin (2007), **Türkiye Ekonomisi**, Ezgi Kitapevi.
- Şener, Sefer (2005), “Türkiye Ekonomisinde İkinci Dönem Liberal İktisat Politikaları”, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3(1), 141-148

- Şenses, Fikret ve Taymaz, Erol (2003), “Unutulan Bir Toplumsal Amaç: Sanayileşme Ne Oluyor? Ne Olmalı?”, ERC Working Papers, 03/01, 1-23
- Takım, Abdullah (2012), “Demokrat Parti Döneminde Uygulanan Ekonomi Politikaları ve Sonuçları”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 67(2), 157-187
- TÜİK (2008), **İstatistik Göstergeler 1923-2007**, Ankara.
- Ünsal, Erdal (2012), **Mikro İktisat**, İmaj yayınevi.
- Yapar, Sinem (2005), “Türkiye’de Tarımsal Ekonomi ve Desteklememe Politikasının Bir Aracı Olarak Doğrudan Gelir Desteği sistemi”, *Selçuk Üniversitesi Karaman İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(5), Aralık, 21-37.

İŞGÖRENLERİN İLETİŞİM İKLİM ALGISI: ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ VAKIF İŞLETMELERİNDE BİR İNCELEME¹²

Özkan GÜL¹³

Emre SEZİCİ¹⁴

Özet:

Bu araştırmanın amacı, Ondokuz Mayıs Üniversitesi (OMU) Vakfı iktisadi işletmelerinin hangi tür iletişim iklimine sahip olduğunu belirlemesi ve bu işletmeler arasında iletişim iklimi açısından anlamlı bir farklılığın olup olmadığının ortaya çıkarılmasıdır. Araştırma problemine uygun bir model seçilmiş olup, verilerin toplanmasında yansız örnekleme tekniklerine başvurulmuş ve verilerin analizinde parametrik ve parametrik olmayan testlerden yararlanılmıştır. Araştırma kapsamında OMU Vakfı iktisadi işletmelerinde çalışan 149 katılımcı üzerinde anket çalışması uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre işletmelerin örgütsel iletişim ikliminin nötr olduğu saptanmıştır. Ayrıca OMU vakıf işletmesine bağlı üç kuruma yönelik iletişim ikliminde anlamlı farklılıkların bulunduğu gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Örgütsel İletişim, İletişim İklimi, Vakıf İşletmeleri

JEL Kodu: D23, L31, M10

COMMUNICATION CLIMATE PERCEPTIONS OF EMPLOYEES: AN INVESTIGATION IN ONDOKUZ MAYIS UNIVERSITY FOUNDATION BUSINESS

Abstract:

The purpose of this research is to determine what type of communication climate Ondokuz Mayıs University (OMU) Foundation economic enterprises have and to find out whether there is a meaningful difference between these enterprises in terms of communication climate. An appropriate model was chosen for the research problem and unbiased sampling techniques were used in the collection of the data and parametric and non-parametric tests were used in the analysis of the data. Within the scope of the research, a survey study was conducted on 159 participants working in the OMU Foundation economic enterprises. According to the results of the research, it is determined that the organizational communication climate of the enterprises is neutral. Significant differences were also observed in the communication climate for the three institutions of OMU foundation operation. In addition, there were significant differences in the communication climate for the three institutions affiliated to the OMU foundation.

Keywords: Organizational Communication, Communication Climate, Foundation Businesses

JEL Classification: D23, L31, M10

¹² Bu çalışma, Özkan Gül'ün Yrd. Doç. Dr. Emre SEZİCİ danışmanlığında sunduğu "Örgütsel İklim ve İletişim İklimi Arasındaki Etkileşim: OMU Vakfı İşletmelerinde Bir Araştırma" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

¹³ Ondokuz Mayıs Üniversitesi Vakfı, OMKAN İktisadi İşletmesi, ozkangul55@hotmail.com

¹⁴ Yrd. Doç. Dr., Dumlupınar Üniversitesi, S.yazar, emre.sezici@dpu.edu.tr

GİRİŞ

Günümüz işletmelerinin etkin ve yaratıcı olmalarını sağlamanın yolu kişilerin kendilerini gerçekleştirebileceği, fikirlerini özgürce ifade edebileceği, hedeflere ulaşabileceği ve hepsinden önemlisi yaptıkları işi anlamlı ve önemli bulabilecekleri bir örgüt iklimi oluşturmada yatmaktadır (Çekmecelioğlu, 2005:24). Diğer yandan, bu ilişkilerin denetim altına alınması, belirli bir yapısal düzen ve amaç içinde işlemesi, etkin bir iletişimin kurulmasını zorunlu kılmaktadır (Tutar, 2003:23). Bu kapsamda düşünüldüğünde, örgüt iklimi ve örgütsel iletişim, örgütün etkili olarak görevini sürdürmesinde en önemli iki kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla etkin ve yaratıcı anlayışla hareket eden işletmelerin, iyi bir örgüt iklimine sahip olması gerektiği söylenebilir.

Örgüt iklimi birçok disiplinin ortaya çıkardığı bir kavramdır. Antropoloji, sosyoloji, sosyal psikolojisi ve yönetim bilimleri bu alanlardan yalnızca bir kaçıdır. Örgüt iklimi kavramı üzerinde fikir birliğine varılmış bir tanım bulunmamaktadır. İşgörenlerin işletme amaçlarını benimsemesi, değer yargılarını kabullenmesi, inanç ve normlarına uygun ilişkilerde bulunması ve beklenen davranışları göstermesi örgüt iklimi kapsamı içinde değerlendirilmektedir (Bursalıoğlu, 1991:18; Aytaç, 2003:3). Örgüt İklimi Endeksinde (The Organizational Climate Index) örgüt ikliminin boyutları; sorumluluk, işbirliği, çevreye uyum sağlama yeteneği, örgüt misyonuna ulaşmaya çalışma ve liderlik (Everett, 2004:1) olarak sıralanmıştır.

Örgüt iklimi, bir örgütün içindeki insanların hislerini ve davranışlarını, tutumlarını, normlarını, mevcut değerlerinin gücünü ve kapsamını yansıtır (McNabb ve Sepic, 1995:373-374). Başka bir anlatımla, örgütsel desteğin biçimi ve düzeyini, üyeler arasında çatışmayı, özerklik ve ilişkilerin kalitesi olarak normları, hisleri ve davranışları etkileyen atmosferdir (Dastmalchian, vd., 1991:83). Örgüt ikliminin, örgütün kişiliği (Hoy ve Miskel, 1987); işgörenlerin iş çevresinin çeşitli görünümüyle ilgili olan doyum düzeylerinin bir ölçüsü (Gordon, 1988); örgütteki kişiler ve gruplar arası ilişkilerin bir sonucu (Başar, 1985) ve örgüt kültürünün örgütte yarattığı hava (Varol,1989) olarak görüldüğü söylenebilir.

İşletmeler için ikinci önemli kavram, örgütsel iletişimdir. Örgütsel iletişim, örgütün iç ve dış çevresi arasında ileti alışverişi (Tutar, vd., 2004:75), örgütün işleyişini sağlamak ve amaçlarını gerçekleştirmek için onun bölümleri ve çevresi arasında bilgi ve düşünce alışverişini sağlayan bir süreçtir (Sabuncuoğlu ve Tüz, 2001:74-75). Başka bir anlatımla hem yöneticinin işgöreni etkilemesi, hem de işgörenin yöneticiye verdiği yanıtı içeren çift yönlü bir iletişim süreci (Gürgen, 1997:33-34) olarak görülmektedir. Örgütsel iletişimin örgüt içinde birtakım işlevleri ise bilgi ve motivasyon sağlama, çabaları koordine ve kontrol etme, ast üst ilişkilerini düzenleme (Çağlar ve Kılıç, 2006:49) olarak sıralanabilir. Yeniçeri ve Demirel (2007), örgüt içi iletişim zayıflığının bilgi paylaşımını engelleyen önemli faktörlerden biri olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Açık bir iletişim iklimi, çalışanların şikâyet ve görüşlerini çekinmeden amirlerine iletmediği, kendi aralarında serbest olarak tartıştığı, üretim, işgören ve pazarlamaya ilişkin bilgi ve kaygıların serbest olarak yatay ve dikey kanallardan aktarıldığı bir iletişim biçimidir (Buchholz, 2001:3). Böyle bir iletişim; destekleyici, katılımcı ve güvenilir bir iletişim olarak nitelendirilebilir. Günümüzde çoğu işletme, işgörenler ile yöneticiler arasında iletişim engellerini göz ardı etmektedir. Bu durumda işgören, yönetime katılamamakta, fikirlerini serbest bir şekilde ortaya koyamamaktadır. Bunun ötesinde istek ve dileklerini yöneticilerine iletemeyen işgörenler, mutsuz olmakta ve örgütte çalışma motivasyonu düşmektedir. Trombetta ve Rogers (1988), iletişim iklimi ile iş tatmini arasında önemli bir ilişki saptamış, Kamaşak ve Bulutlar (2008) da yapmış oldukları araştırma bulgularıyla aynı sonucu desteklemiştir.

Yurt dışında oldukça fazla sayıda iletişim iklimi üzerine yapılmış araştırma bulunmasına rağmen ülkemizde birkaç çalışmaya rastlanmıştır. İletişim iklimi gibi örgütler için gerekli görülen bu kavramın birçok ülkede dikkate alınarak incelendiği kadar ülkemiz işletmelerinde de iletişim iklimi kavramının ne kadar dikkate alındığı ve hangi düzeyde uygulandığının ortaya çıkarılması kanımızca önem arz etmektedir. Bu araştırmanın konusu, Ondokuz Mayıs Üniversitesi (OMU) Vakfına bağlı işletmelerde (OMKAN¹⁵, OMEK¹⁶ ve OMTel¹⁷) iletişim iklimini ortaya çıkarmaktır. Çalışma vakıf işletmelerine ilişkin iletişim iklimini ilk kez ortaya çıkartması bakımından önem arz etmektedir.

¹⁵ OMÜ Vakfı Kantin, Kafeteryalar ve Marketler İktisadi İşletmesi

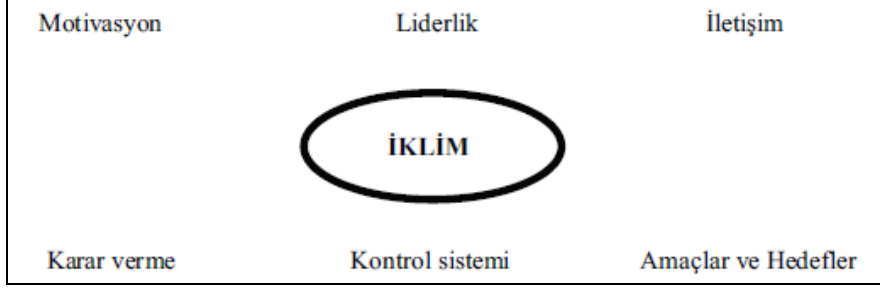
¹⁶ OMÜ Vakfı Eğitim Kurumları ve Yurt Hizmetleri İktisadi İşletmesi

¹⁷ OMÜ Vakfı Turistik Tesisler, Otelcilik, Toplu Yemek ve Organizasyonlar İktisadi İşletmesi

1. ÖRGÜT İKLİMİ VE ÖRGÜTSEL İLETİŞİM

Örgüt iklimi, örgüte kimliğini kazandıran, üyelerin davranışlarını etkileyen ve üyeler tarafından algılanan, örgütün tümüne yayılmış, egemen uygulama ve koşullar dizisidir (Altun, 2001:9). Delia (1977)'ya göre, örgüt iklimini anlamak için bir örgütteki iletişim yapısını görmek gerekir (Fink ve Chen, 1995:98). Örgüt iklimi ve örgütsel iletişim kavramları örgütün iç çevre uyumunu sağlayarak işletmenin temel amaçlarının gerçekleştirilmesine yardımcı olur. Örgüt iklimini etkileyen iç çevre öğeleri; motivasyon, liderlik, karar verme, kontrol sistemleri, amaçlar ve iletişim (Kouzes ve Posner, 1991:93-95) olarak sıralanabilir (Şekil 1). Başka bir anlatımla, örgütsel iklimin belirleyicilerinden birisi iletişim olarak karşımıza çıkar. Buchholz (2001)'a göre iletişim iklimi, formal ve informal ağlar aracılığıyla, insanlar arasında bilgi alışverişini sağlayan ve örgütün iç çevresi ile ilgili bir kavramdır (Özden, 2009:25).

Şekil 1: Örgütün İç Çevresinin İklim Etkisi

Kaynak: Kouzes, M. J. & Posner, Z. B. (1993). *Credibility, How Leaders Gain it and Lose it, Why People Demand it*, San Francisco; Jossey-Bass Publishers, pp. 95.

Örgüt içi iletişim, örgütün işleyişini ve amaçlarını gerçekleştirmek için gerek örgütü meydana getiren çeşitli bölümler arasında gerekse örgüt ile çevresi arasında girilen düşünce ya da bilgi alışverişidir (Sabuncuoğlu, Tüz, 2001:74). Aynı zamanda örgüt iklimini etkileyen diğer öğeler üzerinde de önemli bir etkiye sahiptir. Örgüt içinde karar verme sürecinin etkili işleminde, etkili bir kontrol sistemi kurulmasında, örgüt içinde motivasyonun sağlanmasında, örgüt amaçlarına ulaşma ve etkili liderlik davranışlarının gösterilmesinde iletişim önemli rol oynar. Woelfel ve Fink (1980), bir örgütteki iletişimi, termodinamik bir süreç gibi ele alıp incelemiştir. Nasıl ki termodinamik olayı moleküller arası enerji iletimine imkân sağlıyorsa, örgüt içi iletişim de bireyler arasında bilgi akışını temin etmektedir. Diğer taraftan iletişim bireyler arasındaki inanç ve davranışlar yoluyla kişiler arasında bir yakınlaşma da sağlar (Fing, Chen, 1995:98).

2. İLETİŞİM İKLİMİ

Dennis (1974), iletişim iklimini, bir örgütün iç çevresinin öznel olarak deneyimlenmesi, mesajların ve mesajlarla ilgili olaylara ilişkin kişisel algıların anlamlı bir biçimde tanımlaması şeklinde ele almaktadır. Benzer bir biçimde, Schneider ve arkadaşları (1977) iletişim ikliminin, bir örgütün üyelerinin, kendi örgütlerindeki iletişimin genel özellikleri hakkındaki görüşlerine işaret ettiğini belirtmektedirler. Bunun yanı sıra, iletişim iklimi, örgütü meydana getiren bir çeşit iletişim atmosferi olarak da değerlendirilmektedir. Atmosfer, örgütsel özellikler ile çalışanların psikolojik durumlarının karışımını ifade eder. Atmosferin doğasının bilinmesi ilişkide etkili kontrol mekanizmalarının kurulması ve uygulanmasına yardım eder (Taşkın, 2005:280).

İletişim iklimi, örgütte çalışanların birbirlerine karşı iletişim biçimini ve düzeyini gösteren, savunmacı veya destekleyici durumlardan birisi olabilen iletişim türüdür. Gibb (1961) iki tür iletişim ikliminden söz etmektedir. Bunlar "destekleyici" (supportive) ve "savunucu" (defensive) iletişim iklimidir. Bu iletişim iklimi tipleri ise belirli iletişim davranışlarından oluşmaktadır. Gibb (1961), destekleyici iletişim ikliminin, mesajın etkili ve verimli bir biçimde aktarımını kolaylaştırıcı bir iklim olduğunu; savunucu iletişim ikliminin ise mesajın başarılı bir biçimde iletilmesini engellediğini belirtmektedir (Özden, 2009:28-29). Bireyler genellikle diğer kişilerin görüşlerine saldırdığını düşündüklerinde, savunmaya geçmektedir. Savunucu iletişim iklimi, kişilerin enerjilerinin büyük bir miktarını harcamasına neden olmaktadır. Çünkü savunucu iletişim ikliminin ortaya çıkması durumunda, bireyin kendisini mesaja odaklaması oldukça zordur. Bireyler duygularını, değerlerini ve niyetlerini ifade etmekte güçlük çekerler. Savunucu iletişim iklimine neden olan tutum ve davranışlar, örgüt içinde sağlıklı iletişim ikliminin oluşması ve gelişmesinde olumsuz bir rol oynarken; destekleyici iletişim iklimi örgüt içinde iletişime olumlu yönde katkı sağlamaktadır (Gürüz ve Eğinli, 2008:79). İletişimde bulunan iki kişiden birisi savunucu iletişime yönelmesi, beraberinde karşısındakinin de savunucu iletişimde bulunmaya

sürüklemektedir. Böylece iletişimin niteliği düşer, kişiler birbirlerini tam olarak anlayamazlar (Dökmen, 1983:129-130).

İletişim iklimi, bir örgüt için o örgütün etkililiğinin belirleyicisi anahtar kavramlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Destekleyici iletişim iklimine sahip örgütlerde işgörenlerin katılımı desteklenir, bilginin açık ve serbest bir şekilde dolaşımına bağlı olarak uyumsuzlukların çözümüne odaklanılır. Savunucu iletişim iklimine sahip örgütlerde ise birçok husus kendi içinde saklı ve gizli kalır, aslolan mevcut durumun her koşulda korunmasıdır. Gibb (1961), destekleyici ve savunucu iletişim ikliminin altı özelliğini belirlemiş ve işgörenlerin iletişim ortamından etkilendiğini vurgulamıştır. Destekleyici iletişim ikliminin altı özelliği; esneklik, empati kurma, içinden geldiği gibi davranma, eşitlikçi olma, soruna yönelme ve açıklık olarak sıralanmıştır. Savunucu iletişim ikliminin altı özelliği ise; değerlendirme, kontrol etme, planlı davranma, kayıtsızlık, üstünlük taslama ve katılık olarak sıralanmıştır (Gibs, 1961:141-148).

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Amacı ve Hipotezleri

Bu araştırmanın amacı, OMU Vakfı İktisadi İşletmelerinin (OMKAN, OMEK ve OMTEL) hangi tür iletişim iklimine sahip olduğunun belirlenmesi ve bu işletmeler arasında iletişim iklimi açısından anlamlı bir farklılığın olup olmadığının ortaya çıkarılması olarak belirlenmiştir. Bu amaç doğrultusunda şu sorulara cevap aranmıştır: (1) OMU Vakfına bağlı işletmelerde hangi tür iletişim iklimi görülmektedir? (2) OMU Vakfına bağlı işletmeler arasında iletişim iklimi açısından anlamlı bir farklılık var mıdır?

Araştırmanın hipotezleri aşağıda verilmiştir.

H₁: OMU Vakfı İktisadi İşletmelerine bağlı birimler (OMKAN, OMEK ve OMTEL) ile savunucu örgütsel iletişim iklimi arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₂: OMU Vakfı İktisadi İşletmelerine bağlı birimler (OMKAN, OMEK ve OMTEL) ile destekleyici örgütsel iletişim iklimi arasında anlamlı bir farklılık vardır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Kasım 2011 tarihinde Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Vakfına bağlı OMKAN, OMEK ve OMTEL İktisadi İşletmeleri oluşturmaktadır. Araştırmanın yapıldığı sırada bu işletmelerde 213 kişi çalışmakta olup, bunun 83'ü kadın, 130'u erkektir. OMKAN İşletmesinde 150, OMEK İşletmesinde 31 ve OMTEL İşletmesinde 32 çalışan istihdam edilmektedir. Araştırma doğrudan evren üzerinde yapıldığı için ayrıca örneklem alma yoluna gidilmemiştir. Ancak OMKAN işletmesi çalışanlarının bir bölümünden anketler geriye dönmemiş, bir kısmı (altı adet) ise eksik ve yanlış dolduruldukları için değerlendirmeye alınmamıştır. OMEK ve OMTEL işletmelerinde çalışanların tamamına yakını araştırmaya katılmıştır. Araştırma verilerinin toplanmasında araştırmacıların gönüllü katılımı ilkesine uyulmuş ve bu yüzden evrenin tamamına ulaşılmamıştır. Bu yüzden zorunlu örnekleme yoluna gidilmiştir. Bu sayede toplamda 149 anket değerlendirilmeye alınmıştır, cevaplanma oranı yaklaşık %70'tir. Araştırmanın örnekleme, tesadüfi yolla oluşturulduğundan araştırmaya katılanların sayısı yeterli görülmüştür.

3.3. Araştırma Soruları ve Araştırmanın Varsayımları

Çalışmada cevap aranacak sorular şu şekilde ifade edilebilir; OMU Vakfı İktisadi İşletmelerine bağlı birimler (OMKAN, OMEK ve OMTEL) ile (a) savunucu örgütsel iletişim iklimi arasında anlamlı bir farklılık var mıdır? (b) destekleyici örgütsel iletişim iklimi arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Kullanılan ölçeklerin ve uygulanan araştırma yönteminin bu araştırmanın amacına ve problemin çözümüne uygun olduğu ve örneklem grubundaki çalışanların, anket formunda yer alan ifadeleri doğru bir şekilde algılayıp yanıtlayabilecek eğitim ve sosyo-kültürel düzeye sahip oldukları kabul edilmiştir.

3.4. Araştırmanın Etik Boyutu

Katılımcılara ölçekler hakkında kısa bilgilendirmeler yapılmış, toplanacak anketler neticesinde elde edilen bilgilerin bilimsel amaçla kullanılacağı, anket formlarının araştırmacıda kalacağı, anket formlarının hiçbir kişi ya da zümre ile paylaşılmayacağı ve katılımcıların kimlik bilgilerinin hiçbir şekilde istenmediği vurgulanmıştır. Ayrıca anket uygulamasının yapılacağı Ondokuz Mayıs Vakfından 03.11.2011 tarih ve 416 sayılı numarası yazı ile gerekli izinler alınmıştır.

3.5. Analiz ve Bulgular

Araştırmada SPSS 17 paket programından yararlanılarak mevcut durumu analiz etmeye yönelik olarak yapılacak betimleyici analizin yanı sıra değişkenler arasındaki farklılıkları ve ilişkileri ortaya çıkarabilmek için hipotez testleri kullanılmıştır.

3.6. Ölçüm Aracı

Gibb (1961)'in "İletişim İklimi Kuramı"na dayalı olarak Costigan ve Schmeidler (1987) tarafından geliştirilen ve Özden (2009) tarafından Türkçe'ye uyarlanan "İletişim İklimi Envanteri" (Communication Climate Inventory) kullanılmıştır. Ölçek toplamda "Yöneticim açıklama yapmama izin vermeksizin çalışmalarımı eleştirir", "Yöneticim duygularıma ve değerlerime saygı gösterir", "Yöneticimle özgürce konuşabilirim" gibi otuz altı maddeden oluşmakta ve her bir madde 1 ile 5 arası puanlanan (1: Kesinlikle Katılıyorum, 5: Kesinlikle Katılmıyorum) Likert ölçeği ile ölçülmüştür. İletişim iklimi envanteri orijinal formunda on sekizer maddeye sahip, iki alt boyuttan meydana gelmektedir. Bunlar, sırasıyla savunucu iletişim iklimi alt boyutu ve destekleyici iletişim iklimi alt boyutu olarak isimlendirilebilir.

Destekleyici ve savunucu iletişim iklimine ait puanlar ayrı alt boyutlarda ele alınarak toplanmakta, savunucu ve destekleyici iletişim iklimi ölçeğine yönelik toplam puanlar elde edilmektedir. Diğer bir ifade ile her bir alt boyuttaki madde ortalamalarının toplamı, savunucu ve destekleyici iklim tiplerine ait iki ayrı toplam puanı sağlamak ve her iki puan birbiriyle karşılaştırılarak araştırma ortamının hangi tür bir iletişim iklimine sahip olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

İletişim İklimi Envanteri, düşük puandan yüksek puana doğru, örgütte var olan Örgütsel İletişim İklimini (destekleyici veya savunucu) ortaya çıkarmak için geliştirilmiştir. Savunucu iletişim iklimine ait puanların düşük oluşu, destekleyici iletişim ikliminin puanının yüksekliğini; destekleyici iletişim ikliminin puanının düşüklüğü, savunucu iletişim ikliminin yüksekliğini gösterir ve karşılıklı olarak birisi artarken diğeri azalır. Çünkü ölçüm aracının varsayımına göre bir örgütte her iki ortam aynı anda var olamaz. Sonuçlar, yöneticilerin iletişim sürecini kullanmalarına göre değişiklik gösterir. Eğer örgütte iletişim ortamı destekleyici ise yani savunucu değilse, o zaman örgütte bir değişime gerek duyulmaz. Aksine, eğer iletişim ortamı savunucu ise yani destekleyici değilse, iletişim ortamını olumlu yönde geliştirmek için örgütte kimi önlemlere ve müdahalelere gereksinim olduğu varsayılır.

Ölçüm aracının alt boyutları çerçevesinde değerlendirilmesinde; katılımcı her madde için 1 ya da 2'yi işaretlemişse yani katılıyorum veya kesinlikle katılıyorum demişse, bu madde onun iş çevresi için önemli bir faktör olduğu yargısına ulaşılmaktadır. Şayet katılımcı her madde için 4 ya da 5'i işaretlemiş ise yani katılmıyorum veya kesinlikle katılmıyorum şıklarından herhangi birini işaretlemişse, ölçülen özelliğin kişinin iş çevresinin önemli bir parçası olmadığına kanaat getirilir. Son olarak her bir madde için katılımcı 3'ü işaretlemişse bu durum onun kararsızlığını gösterir. Bu durum o maddenin işaret etmiş olduğu özelliğin nadiren ortaya çıkmasına işaret etmektedir.

Hem savunucu hem destekleyici iletişim iklimi için en düşük kabul edilebilir puan, 18 puandır ki bu katılımcının tüm maddelere kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap verdiğini göstermektedir. her bir alt boyut için en yüksek toplam puan 90 puandır ki bu tüm maddelere kesinlikle katılmıyorum olarak cevap veren katılımcının doldurduğu ankettir. Bir anket formunda her iki alt boyut için 18 puanın (ya da 90 puanın) hesaplanıyor olması, kabul edilemez bir durumdur. Eğer bir kişiden daha fazla kişi ölçüm aracını doldurmuşsa, her bir maddenin ortalamasını almak en güvenilir yöntemdir. Her bir alt boyuttaki maddelerin puan ortalamalarının toplamı, örgüt ortamının savunucu iletişim iklimine mi yoksa destekleyici iletişim iklimine mi sahip olduğunu belirler. Costigan ve Schmeidler (2001) tarafından geliştirilen ve iletişim iklimini değerlendirmede kullanılacak puan aralıkları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: İletişim Ortamını Değerlendirme Puan Aralıkları

Savunucu İletişim İklimi	Puan Aralığı	Destekleyici İletişim İklimi	Puan Aralığı
Savunucu	18-40	Destekleyici	18-40
Savunucudan Nötre	41-55	Destekleyiciden Nötre	41-55
Nötrden Destekleyiciye	56-69	Nötrden Savunucuya	56-69
Destekleyici	70-90	Savunucu	70-90

3.7. Açımlayıcı Faktör Analizi

Araştırma kapsamında yapılan açımlayıcı faktör analiz sonuçları göstermektedir ki iki faktörün dâhil edilmiş olduğu faktör analizindeki örneklem yeterliliği istenilen düzeyin üzerindedir (KMO=.898; Barlett's Test of Sphericity $p<0.001$). Diğer yandan tüm soruların faktör analizine dâhil edildiğinde öz değeri 1'den büyük iki faktörün ortaya çıktığı gözlenmektedir. Bu faktörlerin hep birlikte açıklamış oldukları açıklanan toplam varyans %72.82'dir. Buna göre savunucu iletişim iklimi, açıklanan varyansın %37.53'ünü; destekleyici iletişim iklimi, açıklanan varyansın %35.29'unu açıklamaktadır. Bu bulgular ışığında değişkenlerin yapı geçerliliğinin sağlandığı söylenebilir. Açımlayıcı Faktör analizine ilişkin bulgular Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2: Açımlayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Maddeler		Component	
		1	2
sv33	Yöneticimin sabit fikirli olmasından dolayı karşıt bir görüşümü dile getirmeyi gereksiz bulurum	.814	
sv25	Yöneticim kendimi yetersiz hissetmeme neden olacak şekilde davranır	.811	
sv27	Yöneticim patronun kim olduğunu açık bir şekilde hissettirir	.809	
sv35	Yöneticim her zaman kendimin haklı olduğunu düşünür	.806	
sv13	Yöneticim istediklerini elde etmek ya da kendisini iyi göstermek için çalışanlarını yönlendirir	.805	
sv17	Yanlış anlaşılabilir ya da çarpıtılabilir için gerçekten ne düşündüğümü yöneticime nadiren söylerim	.801	
sv1	Yöneticim açıklamaya çıkmama izin vermeksizin çalışmalarımı eleştirir	.798	
sv3	Yöneticim çalışanların çalışma şekillerini sürekli olarak yargılar	.793	
sv31	Yöneticim hata yaptığını kabul etmez	.792	
sv5	Yöneticim başkalarının yanında çalışmalarımı eleştirir	.785	
sv23	Yöneticim kişisel bir sorun yasa dışı zamanda manevi destek vermez	.781	
sv9	Yöneticim diğer insanların tutum ve davranışlarını, kendininkilere benzetmek için uğraşır	.778	
sv21	Yöneticim çalışanların problemleri ile ilgilenmez	.773	
sv19	Yöneticim çalışanlar arasında yaşanan çatışmalarla (anlaşmazlıklarla) ilgilenmez	.770	
sv15	Yöneticimle konuşurken yanlış anlaşılmanın için dikkatli olmak zorundayım	.764	
sv29	Yöneticim bir işin doğru bir şekilde yapılabilmesi için kendisi taraftından mutlaka denetlenmesi gerektiğine inanır	.761	
sv11	Yöneticim her zaman duruma hâkim olmak ister	.758	
sv7	Yöneticim işimi nasıl yaptığımı denetlemek gerektiğine inanır	.753	
ds24	Yöneticime görüşlerimi dürüstçe açıklayabilirim		.803
ds28	Yöneticimle özgürce konuşabilirim		.797
ds10	Yöneticim duygularıma ve değerlerime saygı gösterir		.794
ds30	Yöneticim işyerinde yaşanan problemleri açıklayarak çalışanların bunları fark etmesini sağlar		.790
ds26	Yöneticim problemleri sadece anlaşılması için tanımlar, ancak çalışanları kendisi gibi düşünmesi için zorlamaz		.784
ds2	Yöneticim mümkün olduğunca işimde yaratıcılığımı kullanmama izin verir		.783
ds6	Yöneticim yeni fikirleri denemeye ve farklı görüşlere açıktır		.781
ds22	Yöneticime karşı dürüst ve açık davranabilirim		.776
ds36	Yöneticim kişisel görüşlerine yer vermeden olayları net bir şekilde açıklamaya çalışır		.775
ds32	Yöneticim olayları iyi ya da kötü olarak nitelendirmeden olduğu gibi açıklamaya çalışır		.771
ds4	Yöneticim çalışmalarımızda esnekliğe izin verir		.768
ds18	Yöneticim bana karşı davranışlarında saygılıdır		.763
ds34	Yöneticim duygu ve düşüncelerini belirtirken benden de benzer bir tepki göstermemi beklemez		.760
ds16	Yöneticim çalışanlarla yapılan toplantılarda statü ya da güç gösterisinde bulunmaz		.755
ds14	Yöneticim mevki olarak altında olduğumu hissettirmeye çalışmaz		.751
ds12	Yöneticim problemlerimi ilgi ile dinler		.749
ds20	Yöneticim benimle olan ilişkisinde art niyetli değildir		.742
ds8	Yöneticim işimde karşılaştığım problemleri anlar		.736
Açıklanan Varyans (%)		37.53	35.29
Açıklanan Toplam Varyans (%)		72.82	
KMO = .898, Barlett's Test of Sphericity $p<0.001$			
Rotasyona 5 iterasyonda ulaşılmıştır.			
sv: savunucu iletişim iklimi; ds: destekleyici iletişim iklimi			

3.8. Güvenilirlik ve Korelasyon Analizleri

Yapılan analizler sonucu değişkenlere ilişkin ortalamalar, standart sapma, güvenilirlik ve korelasyon değerleri, Tablo 3'de verilmektedir.

Tablo 3: Değişkenlere İlişkin Ortalama, Standart Sapma ve Korelasyon Değerleri

	Değişkenler	Ort.	SS	1	2
1	Savunucu İletişim İklimi	2.94	.68	(.764)	
2	Destekleyici İletişim İklimi	2.42	.67	-.853**	(.757)

N=149, p<0.01** Not: Parantez içindeki değerler Cronbach alfa güvenilirlik katsayısıdır.

Değişkenlerin Cronbach Alpha değerleri, SPSS 17.0 paket programı kullanılarak gerçekleştirilen güvenilirlik analizi sonucunda İletişim İklimi Envanterinin “savunucu iletişim iklimi” alt boyutu için Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı .764; “destekleyici iletişim iklimi” alt boyutu için ise .757 olarak hesaplanmıştır. Değişkenlerin güvenilirlik katsayıları, faktörlerin iç tutarlıklarını sağladıklarını göstermektedir (Güriş ve Astar 2015: 283).

Değişkenler arası korelasyonlar incelendiğinde ise ters yönlü ve anlamlı ilişkinin olduğu görülmektedir (p<.01). Tablo 3’deki bulgulara göre ölçülen değişkenlerin ortalamaları değerlendirildiğinde, araştırma kapsamına alınan katılımcıların savunucu iklim ortalamasının, destekleyici iklim ortalamasına göre daha yüksek olduğu söylenebilir.

3.9. Örneklemin Kategorik Demografik Özellikleri

Araştırma kapsamına alınan 149 katılımcının demografik özellikleri ise şu şekildedir: Katılımcılardan %39.6’sı kadın, %60.4’ü erkektir. Katılımcılardan OMKAN’da çalışanların oranı %60.4; OMEK’de çalışanların oranı %20.1 ve OMTEL’de çalışanların oranı %19.5’dir. Katılımcılardan ilköğretim mezunlarının oranı %23.5; ortaokul mezunlarının oranı %45 ve son olarak lise mezunlarının %31.5’dir. Katılımcılardan 4 yıl ve altı hizmet süresi olanların oranı %45.6; 5-9 yıl arasındakilerin %28.4 ve 10 yıl ve üstündekilerin oranı ise %25.5 olarak tespit edilmiştir (Tablo 4).

Tablo 4: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Demografik Bulgular			Demografik Bulgular		
	N	%		N	%
Cinsiyet			Hizmet Yılı		
Kadın	59	39.6	4 yıl ve altı	68	45.6
Erkek	90	60.4	5-9 yıl	43	28.9
			10 yıl ve üstü	38	25.5
Toplam	149	100	Toplam	149	100
Bağlı Kurumlar			Öğrenim Düzeyi		
OMKAN	90	60.4	İlkokul	35	23.5
OMEK	30	20.1	Ortaokul	67	45.0
OMTEL	29	19.5	Lise	47	31.5
Toplam	149	100	Toplam	149	100

3.10. Hipotezlerin Test Edilmesi

OMU Vakfı İktisadi İşletmesi OMKAN, OMEK ve OMTEL olmak üzere üç ayrı birimden oluşmaktadır. Bu kurumların yöneticileri, kurumların amaçları ve işgören sayıları farklılık göstermektedir. Bu kurumların OMKAN bir iktisadi işletmeyken, OMEK bir eğitim kurumu ve OMTEL ise bir otel işletmesidir.

Tablo 5’de OMU Vakfı İktisadi İşletmesine bağlı birimlerde, savunucu ve destekleyici iletişim iklimine ilişkin bulgular incelendiğinde; her üç birimin savunucu iklim ortalamalarının, destekleyici iklim ortalamalarına nispeten yüksek olduğu, OMKAN ve OMEK’in örgütsel iletişim ikliminin savunucudan nötre doğru (41-55), OMTEL’in nötr’den destekleyiciliğe doğru olduğu (56-69) görülmektedir. Her üç birimin destekleyici iletişim iklimine ilişkin olarak; OMKAN ve OMEK’in örgütsel iletişim ikliminin, destekleyiciden nötre doğru olduğu, OMTEL’in ise daha çok destekleyici iletişim iklimine sahip olduğu görülmektedir.

Bulgular ışığında OMTEL işletmesinin destekleyici bir iletişim iklimine sahip olduğu, OMKAN ve OMEK işletmelerinde ise örgütsel iletişim ikliminin nötr olduğu söylenebilir. Bir başka deyişle örgütsel iletişim iklimi ne savunucu ne de destekleyicidir.

Tablo 5: OMU Vakfı İktisadi İşletmelerine İlişkin Betimleyici İstatistik Bilgiler

OMU Vakfı İşletmeleri	İletişim İklimi	N	Ort.	SS
OMKAN	Savunucu	90	48.94	11.22
	Destekleyici	90	45.94	10.59
OMEK	Savunucu	30	55.06	10.65
	Destekleyici	30	42.20	14.53
OMTEL	Savunucu	29	62.89	10.46
	Destekleyici	29	37.96	11.61

Katılımcıların savunucu iletişim iklimine ilişkin Kruskal Wallis Testi sonuçları Tablo 6'da gösterilmektedir.

Tablo 6: OMU Vakfı İktisadi İşletmelerine İlişkin Savunucu İletişim İklimi Test Sonuçları

Kurum	n	sıra ort	sd	χ^2	p	Anlamlı Fark
OMKAN (1)	90	61,03	2	30,76	,000	1-2
OMEK (2)	30	81,77				2-3
OMTEL (3)	29	111,34				3-1

Tablo 6'da OMU Vakfı iktisadi işletmesine bağlı kurumlardan OMKAN-OMEK, OMEK-OMTEL ve OMKAN-OMTEL işletmeleri arasında bir farkın olduğu görülmektedir [$\chi^2 (2) = 30,76$, $p < .05$]. Bulgulara bakıldığında üç kurum arasında savunucu iklimi açısından ortalamalar arasında bir fark bulunmaktadır. Bu durumda H_1 hipotezi desteklenmektedir.

Katılımcıların destekleyici iletişim iklimine ilişkin Kruskal Wallis Testi sonuçları aşağıda Tablo 7' de gösterilmektedir.

Tablo 7: OMU Vakfı İktisadi İşletmelerine İlişkin Destekleyici İletişim İklimi Test Sonuçları

Kurum	n	sıra ort	sd	χ^2	p	Anlamlı Fark
OMKAN (1)	90	85,23	2	14,20	,001	1-2
OMEK (2)	30	65,95				
OMTEL (3)	29	52,60				3-1

Tablo 7'de OMU Vakfı iktisadi işletmesine bağlı kurumlardan OMKAN-OMEK ve OMKAN-OMTEL arasında, destekleyici iklim açısından bir farklılaşmanın olduğu görülmektedir [$\chi^2 (2) = 14,20$, $p < .05$]. Bulgulara bakıldığında, OMEK ve OMTEL arasında destekleyici iklim açısından ortalamalar arasında bir fark bulunmadığı, diğer kurumlar arasında bir farklılığın olduğu görülmektedir. Bu durumda H_2 hipotezi kısmen desteklenmektedir.

4. SONUÇ

OMU İktisadi İşletmelerinin örgütsel iletişim iklimine ilişkin olarak yapılan bu araştırmada, çalışmaya katılan işgörenlerin çoğunluğunun OMKAN iktisadi işletmesinde bulunduğu görülmektedir. Bu bakımdan iktisadi işletmelerin iletişim ikliminin belirlenmesi ve ortaya çıkarılmasında OMKAN çalışanlarının görüşleri etkili olacaktır. Bununla beraber her bir kurumun ayrı olarak iletişim iklimi üzerinde yargıda bulunmak da mümkündür. Bulgulara dayalı olarak, iktisadi işletmelerin tamamında örgütsel iletişim ikliminin savunucu iletişim iklimi eğilimli olduğu gözlenmiştir.

İşletmelerin etkili hizmet üretmesi ve çevresiyle rekabet etmesinde iletişimin önemi büyüktür. Örgütsel etkililiğin sağlanmasında, yönetim süreçlerinin her birinin katkısı göz ardı edilemez. Ancak bunların içinde en önemlisinin örgütsel iletişimi artırmak olduğu birçok yazar tarafından kabul edilmektedir (Eroğlu ve Sunel, 2006; Lee vd., 2011; Houghton, 2000). Bir örgüt için iletişim önemli olmakla beraber, örgütün genel iletişim havası ve yöneticinin bu konudaki tavırları da örgütsel etkililiğin artıp azalmasında önemli bir etkiye sahiptir. İşgörelere kendilerini ifade etme fırsatı sağlayan, örgütsel sorunların çözümünde işgörelerin katkısını bekleyen, olaylara daha esnek ve farklı alternatif yaklaşımlarla bakan, bireylere eşit ve açık davranan, empati yeteneğine sahip yöneticilerin idaresinde bulunan örgütlerin daha etkili ve verimli hizmet vereceği aşikardır. Bunun aksi olarak yargılayıcı, örgütsel sorunlara kayıtsızlık gösteren, katı ve denetim odaklı örgütlerde ise örgütsel etkililikten söz etmek isabetli olmayacaktır. Bu tür işletmelerde daha çok savunucu bir iletişim ikliminin hâkim olacağı kaçınılmazdır. OMU iktisadi işletmelerinde kısmen de olsa, böyle bir iletişim ikliminin bulunduğu

söylenbilir. Gibb (1961)'e göre böyle bir durumda örgüte müdahalede bulunmaya gerek yoktur. Ancak örgütsel iletişimin tamamen savunucuya kaydığı durumlarda, işletmenin iletişim sürecini gözden geçirmek kaçınılmaz olur. Bu yaklaşıma göre OMU iktisadi işletmelerinin iletişim sürecine müdahalede bulunmaya gerek görülmemektedir.

İşletmelere bağlı daha küçük birimler veya alt bölümler bulunabilir. Bu birimlerin her birisinin kendisine ait iletişim iklimine bakılacağı gibi, işletmenin tamamının iletişim iklimine de göz atılabilir. Eğer bu birimler ve bölümler ayrı yöneticiler tarafından idare ediliyor ise her birinin ayrı olarak iletişim iklimini gözden geçirmek yararlı olur. Bu bakımdan, OMU iktisadi işletmelerinin her üç birimindeki iletişim iklimine bakılmış ve bunların bir karşılaştırılması yapılmıştır. Her üç işletmenin iletişim iklimine bakıldığında, her birisinin savunucu iletişim iklim puanlarının, destekleyici iletişim iklim puanlarına nispeten yüksek olduğu görülmektedir. İşletmelerdeki savunucu puanlarının yüksekliği, örgütün iletişim ikliminin nötre ve destekleyici bir iklime doğru kaydığını gösterir. Başka bir anlatımla, OMTEL işletmesinin diğerlerine göre biraz daha destekleyici bir iklime sahip olduğu söylenebilir. Diğer işletmeler ise daha çok nötr bir iletişim ikliminin bulunduğu görülmüştür. Fakülte personeli ile büro ve servis personeli kurumlarının destekleyici iklimini farklı şekilde değerlendirmişlerdir. İşletmenin iletişim iklimi belirleyicisi, başta yöneticiler olmak üzere örgüt çalışanlarıdır. Ancak böyle bir havanın oluşmasında yönetici tutumlarının da göz ardı edilmemesi gerekir.

İşletmeye bağlı kurumların savunucu iletişim iklimine bakıldığında, bunların birbirlerine göre farklılık gösterdiği görülmektedir. Bu farklılığın çeşitli nedenleri; yönetici tutumları, işletmenin amacı ve işgörenlerin işletmeye bakış açılarıdır. Bu kurumlardan OMKAN bir ticari işletme, OMTEL bir otel işletmesi, OMEK ise bir eğitim kurumudur. Bu işletmelerin her birisinin savunucu bir iklime sahip olması arzu edilen bir durum değildir. Ancak özellikle OMEK gibi bir eğitim kurumunun daha destekleyici bir iklime hâkim olması burada gerçekleştirilen eğitim faaliyetlerinin amacına ulaşması bakımından önemli bir belirleyici olarak görülmektedir. Sousa (1998)'in çalışmasında, iletişim ikliminin öğretim metotları, öğretmen ve öğrenci etkileşimi ve öğrencilerin öğrenmeleri üzerinde etkili olduğu görülmüştür.

İşletmeye bağlı kurumların destekleyici iletişim iklime bakıldığında OMKAN-OMEK ve OMKAN-OMTEL işletmeleri arasında bir farklılığın olduğu görülmüştür. Bu farklılığın nedenleri çeşitli olmakla beraber burada önemli unsurun kanımızca işgörenler olduğu tahmin edilmektedir. Bu durum, işletmelerde yöneticiler ve kurumun amaçları yanında işgörenlerin bakış açılarının da örgütsel iletişim iklimini belirlemede önemli bir etken olduğunu göstermektedir.

Bu sonuçlar ışığında bazı önerilerde bulunulabilir. Her şeyden önce böyle bir işletmeye bu durumda müdahale gerekmemektedir. Ancak bununla beraber, özellikle OMEK gibi bir eğitim kurumunun daha destekleyici bir iletişim iklimine sahip olmasının nedenleri araştırılmalıdır. Yöneticilerin bu kapsamdaki mevcut tutum ve davranışları saptanarak bir takım eğitimlerle gelişim sağlanabilir. Aynı durum diğer işletmeler için de düşünülmeli gereken bir durumdur. Ayrıca işgörenlerin sorunlarının ortaya konulmasına yönelik araştırmalar da yapılabilir.

Birçok araştırmada olduğu gibi bu araştırmanın da sınırlılıkları bulunmaktadır. Öncelikle zaman ve maddi olanakların sınırlılığı nedeniyle küçük bir örneklem üzerinde çalışılmıştır. Çalışmada yer alan değişkenlerin ölçümü, kişisel beyan yoluyla ve algılarına dayanmaktadır. Ayrıca yapılan çalışma, kesitsel bir araştırma olduğu için neden-sonuç çıkarımı ve bulgularının genellenebilirliği ile ilgili kısıtları mevcuttur.

KAYNAKÇA

- Altun, Sadegül Akbaba (2001), **Örgüt Sağlığı**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Aytaç, Serpil (2003), "Çalışma Psikolojisi Alanında Yeni Bir Yaklaşım: Örgütsel Sağlık", **Endüstri İlişkileri Ve İnsan Kaynakları Dergisi**, 5(2), 2-5.
- Başar, Hüseyin (1985), **Eğitim Müfettişlerinin Yeterlilikleri**, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Buchholz, William, (2001), Open Communication Climate. Erişim Tarihi: 10.05.2007, <http://atc.bentley.edu/faculty/wb/printables/opencomm.pdf>.
- Bursalıoğlu, Ziya, (1991), **Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış**, Pegem Şafak Matbaacılık, Ankara.
- Costigan, James I. ve Schmeidler, Martha (2001), Communication Climate Inventory. Erişim Tarihi: 03.03.2007, <http://www.cps.usfca.edu/ob/studenthandbooks/321handbook/climate.htm>,
- Çağlar İrfan ve Kılıç, Sabiha (2006), **Genel İletişim**, Nobel Yayınları, Ankara

- Çekmecelioglu, Hülya Gündüz (2005), “Örgüt İkliminin İş Tatmini ve İşten Ayrılma Üzerindeki Etkisi”, **C.Ü. İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi**, 6(2), 23-39.
- Dastmalchian, Ali, Blytop, Paul ve Adamson, Raymond (1991), **The Climate Of Workplace Relations**, Taylor & Francis, New York.
- Delia, Jesse G. (1977), “Constructivism and the Study of Human Communication”, **Quarterly Journal of Speech** 63, 66-83.
- Dennis, Harry Sutphen (1974), **The Construction of a Managerial Communication Climate Inventory for Use in Complex Organizations**, International Communication Association, New Orleans.
- Dökmen, Üstün (1983), “Bazı Tiyatro Eserlerinin Sosyometri Testi ile ve İletişim Türleri Açısından İncelenmesi”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fak. Dergisi**, 16(1), 125-141.
- Everett, Todd (2004), “An Organization Climate Survey to Improve Performance”, <http://www.EQPerformance.com>, (20.01.2010)
- Eroğlu, Erhan ve Sunel, Gürler (2006), “Yöneticilerin İletişim Becerilerinin Değerlendirilmesi ve Penguen Gıda İşletmesinde Bir Uygulama”, **Review Of Social, Economic And Business Studies**, Cyprus: Eastern Mediterranean University, 3(4), 84-209.
- Fink, Edward L. ve Chen, Shih S. (1995), “A Galileo Analysis of Organizational Climate Human Communication Research”, **Human Communication Research**, 21(4), 494-521.
- Gibb, Jack R. (1961), “Defensive And Supportive Communication”, **Journal Of Communications**, 11(3), 141-148.
- Gordon, George G. (1988), **The Relationship Of Corporate Culture To Industry Sector And Corporate Performance**, İçinde: Gaining Control of the Corporate Culture, (In R. H. Kliman & Others (Eds), San Fransisco: Jossey Boss.
- Gürgen, Haluk (1997), **Örgütlerde İletişim Kalitesi**, Der Yayımevi, İstanbul.
- Güriş, Selahattin ve Astar, Melek (2015), **Bilimsel Araştırmalarda SPSS ile İstatistik**, İkinci Baskı, İstanbul: Der Yayınları.
- Gürüz, Demet ve Eğinli, Ayşe T. (2008), **İletişim Becerileri**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Houghton, Timothy J. (2000), **A Study of Communication among Supervisors: The Influence of Supervisor/Supervisor Verbal Aggressiveness on Communication Climate and Organizational Commitment**. Digital Commos, Wayne State University, Doktora Tezi.
- Hoy, Wayne K. ve Miskel, Cecil G. (1987), **Educational Administration Theory, Research and Practice**, (2nd Ed.). New York: Random House.
- Kamaşak, Rıfat ve Bulutlar, Füsün (2008), “The Impact of Communication Climate and Job”, **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, 15(2), 133-144.
- Kouzes, James M. ve Posner, Barry Z. (1991), **The Leadership Challenge**, Jossey Bass, San Francisco.
- Kouzes, James M. ve Posner, Barry Z. (1993), **Credibility, How Leaders Gain it and Lose it, Why People Demand it**, San Francisco; Jossey-Bass Publishers.
- Lee, Seungcheol. A., Park, Hee S. ve Choi, Jinyoung (2011), “The Relationship Between Communication Climate And Elementary Teachers Beliefs About Alternative Assessment”, **Journal Of Pacific Rim Psychology**, Cambridge University, 5, 11-18.
- McNabb, David E., Sepic, Thomas F. (1995), “Culture, Climate, And Total Quality Management: Measuring Readiness For Change”, **Public Productivity & Management Review**, 18(4), 369-374.
- Özden, Tülay (2009), **İlköğretim Okullarında Çalışan Öğretmenlerin Okullarındaki İletişim İklimine Yönelik Algıları**, Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Sabuncuoğlu, Zeyyat ve Tüz, Melek (2001), **Örgütsel Psikoloji**, Ezgi Kitapevi, Bursa.
- Schneider, Arnold E., Donaghy, William C. ve Newman, Pamela J. (1977), “Communication Climate”. **The CPA Journal** (pre-1986), 47-49.
- Sousa, David A. (1998), **Learning Manual For How The Brain Learns**, Thousand Oaks, Ca: Corwin Press.
- Taşkın, Erdoğan (2005), “İşletmelerde Etkin İletişim”. **Verimlilik Dergisi**, 3, 112-121.

- Trombetta, John J. ve Rogers, Donald P. (1988), "Communication Climate, Job Satisfaction, and Organizational Commitment: The Effects of Information Adequacy, Communication Openness and Decision Participation", **Management Communication Quarterly**, 1(4), 494-514.
- Tutar, Hasan (2003), **Örgütsel İletişim**, Seçkin Yayınları, Ankara.
- Tutar, Hasan, Yılmaz, Mustafa K. ve Erdönmez, Cumhur (2004), **Genel ve Teknik İletişim** (2. Basım), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Varol, Muharrem (1989), "Örgüt Kültürü ve Verimlilikleri", **MPM Dergisi**, 18 (1), 21-48.
- Yeniçeri, Özcan ve Demirel, Yavuz (2007), "Örgüt İçi Bilgi Paylaşımına Yönelik Bireysel ve Örgütsel Engeller Üzerine Bir Araştırma", **Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, (1), 221-234.
- Woelfel, Joseph, ve Fink, Edward L. (1980), **The Measurement of Communication Processes: Galileo Theory and Method**. New York: Academic Press.

TÜRKİYE'DE PARA POLİTİKALARI VE BANKACILIK SEKTÖRÜ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN ARDL MODELİ YÖNTEMİ İLE İNCELENMESİ

Musa ATGÜR¹⁸

Özet:

Bu çalışmada, Türkiye'de para politikaları ve bankacılık sektörü ilişkisi 2005:01-2014:06 dönemi için incelenmiştir. Çalışmanın ekonometrik analizinde Otoresif Gecikmesi Dağıtılmış (ARDL) Model ve CUSUM test yöntemleri kullanılmıştır. Otoresif Gecikmesi Dağıtılmış (ARDL) Modeli ve CUSUM test sonuçları, Türkiye'de para politikası ve bankacılık sektörü arasında anlamlı bir ilişkinin var olmadığını göstermiştir. Buna göre Türkiye'de 2005-2014 döneminde uygulanan para politikalarının bankacılık sektörü üzerinde etkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Para Politikaları, Bankacılık Sektörü.

JEL Kodu: E44, E50.

EXAMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN THE MONETARY POLICIES AND THE BANKING SECTOR USING THE ARDL MODEL METHOD IN TURKEY

Abstract:

This paper investigates the relationship between monetary policy and banking sector in Turkey over the period 2005:01-2014:06. The econometric analysis was conducted using an Autoregressive Distributed Lag (ARDL) Model and CUSUM test methods. The Autoregressive Distributed Lag (ARDL) Model and CUSUM test results revealed that is a insignificant relationship between the monetary policy and the banking sector in Turkey. According to this, it has been reached that the applied monetary policies are not effective on the banking sector in Turkey for the period 2005-2014.

Keywords: Turkey, Monetary Policies, Banking Sector.

JEL Codes: E44, E50.

GİRİŞ

ABD finans piyasasında 2007-2008 döneminde başlayan, finans krizi ile birlikte makro finansal risklerin artması başta gelişmekte olan pekçok ülkenin finans piyasalarını olumsuz etkilemiştir. Tüm finans piyasalarını etkisi altına alan bu riskler bir yandan finans piyasalarının işleyişi, gözetim ve denetimi ile ilgili standartların yeniden ele alınmasını, diğer yandan finansal piyasaların istikrarını dikkate alan farklı para politikası arayışlarını gündeme getirmiştir.

Doksanlı yıllar ile birlikte sermaye hareketleri özellikle gelişmekte olan ülkeler lehinde hız kazanmış ve uluslararası finansal yapıda önemli gelişmeler yaşanmıştır. Gelişmekte olan bazı ülkeler, finans piyasalarının işleyiş ve denetimi açısından yeni finansal koşullara uyum sağlamada başarısız olmuş, finansal krizlere açık bir konuma gelmiştir. Ağırlıklı olarak gelişmekte olan ülkelerde yaşanan finans kaynaklı krizler, reel sektörü de olumsuz etkileyerek topyekün bir ekonomik kriz haline dönüşmektedir. Bu bakımdan, ülke ekonomileri için sağlam ve etkin biçimde işleyen finansal yapıların varlığı önemli hale gelmiştir.

¹⁸ Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, S.yazar, Dr., musaatgur@yahoo.com

Finansal piyasalar içinde önemli bir paya sahip olan bankacılık sektörü, yaşanan tüm finans kaynaklı sorunların merkezinde bulunmakta, bu sektörde meydana gelen gelişmeler diğer sektörleri de etkilemektedir. Sağlıklı ve etkin bir biçimde işleyen, gözetim ve denetim mekanizmalarının oluşturulduğu finansal yapılar aynı zamanda ekonomik istikrarın da birer belirleyicisidir.

Türkiye de doksanlı yıllarda içinde bulunduğu ekonomik ve siyasal koşulların da etkisi ile finans piyasalarını işleyiş, gözetim ve denetim standartları açısından yeni duruma göre düzenleyememiş olmasının da etkisi ile Türk bankacılık sektörü 2000'li yıllarda önemli bir finans krizi ile karşı karşıya kalmıştır. Bu bağlamda kamu bankalarının yüksek düzeylerde görev zararları ile karşılaşmış ve bazı özel bankaların, mevzuattaki boşlukların da etkisi ile kârlılıktan uzak bir anlayış içinde yönetilmesi neticesinde Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) tarafından sözkonusu bankalara el konulması süreci yaşanmıştır. 2000'li yıllar, Türk finans piyasaları ve para politikaları açısından önemli bir milat olmuş, bu sürecin ardından Türk bankacılık sektöründe önemli düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerini korumak, banka ve özel finans kurumlarının etkin ve rekabetçi bir yapıda işleyişini sağlamak amacı ile 31 Ağustos 2000 tarihinde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) kurularak, sektörün denetlenmesine dair usul ve esaslar yönetmelikler ile düzenlenmiştir. Bu düzenlemelerin yanı sıra 2001 yılından itibaren de bankacılık sektörü yeniden yapılandırma programı uygulamaya konulmuştur.

Türk Bankacılık sektöründeki bu gelişmelerin yanı sıra finans piyasalarının istikrarı açısından, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) para politikalarında önemli bir değişikliğe gitmiştir. 2010 yılının son çeyreğinden itibaren yeni bir politika bileşeni oluşturularak fiyat istikrarı ile birlikte finansal istikrar da tamamlayıcı bir hedef olarak belirlenmiş ve bundan sonraki süreçte para politikaları bu iki hedefe göre yürütülmüştür.

Enflasyon hedeflemesi sürecinde Türkiye'de, 2005-2014 döneminde para politikalarının bankacılık sektörü ile ilişkisinin incelendiği bu çalışmanın literatüre yaptığı katkı çalışmanın Türkiye'de bankacılık sektörü üzerine yapılmış ekonometrik uygulamalı bir çalışma olmasıdır. Bu bağlamda çalışmada öncelikle, literatürdeki çalışmalar ele alınmış, Türkiye'de bankacılık sektörü analiz edilmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise Türkiye üzerine Otoregresif Gecikmesi Dağıtılmış (ARDL) Model ve CUSUM test yöntemleri kullanılarak ekonometrik bir uygulama yapılmış ve uygulama sonuçları değerlendirilmiştir.

1.LİTERATÜR İNCELEMESİ

Bu kısımda, para politikaları ve bankacılık sektörü ilişkilerini inceleyen literatürdeki çalışmalar incelenmiştir. Literatürdeki çalışmalardan Bacchetta ve Ballabriga (2000), ABD ve onüç AB ülkesinde 1963-1993 döneminde para politikası şoklarının banka bilançoları üzerindeki etkilerini incelemiştir. Vektör Otoregresif (VAR) Model tahmin yönteminin kullanıldığı çalışmada ekonometrik model için, reel banka rezervleri (H), kısa vadeli para piyasası faiz oranı (R), reel banka mevduatları (D), reel banka kredileri (L), tüketici fiyat endeksi (P) ve endüstriyel üretim (Y) değişkenleri belirlenmiştir. Çalışmadaki sonuçlar, ele alınan ülkelerin çoğunluğunda para politikası şoklarının banka bilançoları üzerinde etkili olduğunu göstermiştir.

Takeda vd. (2005), Brezilya'da 1994-2001 döneminde banka kredilerinin para politikaları karşısındaki tepkisini incelemiştir. Çalışmada Genelleştirilmiş Momentler (GMM) yöntemi kullanılmış olup, çalışma için denklem (1)'de gösterilen regresyon modeli kurulmuştur.

$$L_t^d = \phi_1 Y + \phi_2 \text{infl} - \phi_3 i_L \quad (1)$$

Denklem (1)'de gösterilen regresyon modelindeki değişkenler, kredi talebi (L_t^d), ekonomik aktivite (Y), enflasyon oranı (infl) ve kredi nominal faiz oranı (i_L) olarak belirlenmiştir. Genelleştirilmiş Momentler (GMM) yöntemi tahmin sonuçları, Brezilya'da kısa vadeli faiz oranı ve zorunlu karşılık oranlarındaki değişikliklerin banka kredileri üzerinde etkili olduğuna işaret etmiştir.

Lambert ve Ueda (2014), ABD, EURO Bölgesi ülkelerinde ve İngiltere'de 2000-2012 döneminde geleneksel olmayan para politikalarının bankacılık sektörü üzerindeki etkilerini panel veri analizi, GMM yöntemleri ile incelemiştir. Çalışmanın sonuçları, incelenen ülkelerde geleneksel olmayan para politikalarının banka hisse senedi değerliliği üzerinde bir etkisinin bulunmadığını göstermiş, fakat ABD, EURO Bölgesi ülkelerinde ve İngiltere'de orta vadede banka kredi riskinin kötüleştiğini göstermiştir.

Yusof vd. (2008), Malezya ve Bahreyn ekonomilerinde 2001-2006 döneminde para politikası şokları ile katılım bankacılığı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. ARDL Modeli ve Vektör Hata Düzeltme (VEC) Modeli yöntemlerinin kullanıldığı çalışmanın modeli denklem (2)'de verilmiştir. Buna göre;

$$IBDeposits_t = \delta_0 + \phi_1 ONR_t + \phi_2 GDP_t + \gamma_3 REER_t + \mu_4 M2_t + \varepsilon_t \quad (2)$$

Denklem (2)'de gösterilen değişkenler; katılım bankacılığı mevduatları (IB Deposit), faiz oranı (ONR), endüstriyel üretim endeksi ve petrol üretimi (GDP), reel efektif döviz kuru (REER) ve reel geniş tanımlı para arzı (M2) olarak belirlenmiştir. Yusof vd. (2008)'nin çalışmasında elde edilen bulgular, Bahreyn'de para politikası değişiklikleri karşısında katılım bankası mevduatlarının Malezya'ya nazaran daha duyarlı olduğunu göstermiştir. Buna göre, Bahreyn'de para politikası şoklarının katılım bankacılığı mevduatlarını doğrudan etkilediği tespit edilmiştir. Öte yandan Malezya'da ise, katılım bankacılığı mevduatlarının para politikası değişiklikleri karşısında duyarlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Maddaloni vd. (2008), oniki EURO Bölgesi ülkesinde 2002-2008 döneminde, para politikalarının kredi standartları üzerindeki etkilerini incelemiştir. Çalışmanın ekonometrik modeli, gecelik faiz oranı (EONIA), yıllık reel GSYİH büyüme oranı, enflasyon oranı ve ülke riski değişkenlerinden oluşmuştur. Panel veri analizi ve genelleştirilmiş en küçük kareler (GLS) yöntemi tahmin sonuçları, EURO Bölgesi ülkelerinde gecelik faiz oranlarındaki düşüşün kredi standartlarını yumuşattığını gösterir iken, kredi standartlarındaki yumuşama da, geri dönüş ve teminat kalitesinde iyileşme olduğunu göstermiştir.

Maddaloni ve Peydró (2013), EURO Bölgesi ülkelerinde 2007-2008 küresel finans krizi öncesinde ve merkez bankası likidite krizi esnasında kısa vadeli faiz oranları ve makro politikaların kredi standartları üzerindeki etkisini, 2002-2010 dönemi için analiz etmiştir. Panel veri analizi, GMM ve GLS tahmin yöntemlerinin kullanıldığı çalışmanın ekonometrik modellemesinde kredi koşulları, para politikası, finansal ve makro değişkenleri belirlenmiştir. Elde edilen bulgular, EURO bölgesi ülkelerinde 2002-2010 döneminde para politikalarının banka istikrarlılığı ve banka bilançoları üzerinde etkili olduğunu ortaya koymuştur.

Akanbi ve Ajagbe (2012), Nijerya'da 1992-1999 döneminde para politikalarının ticari bankalar üzerindeki etkilerini varyans analizi (ANOVA) yöntemi ile incelemiştir. Çalışmada elde edilen sonuçlara göre, Nijerya'da para politikası araçları kredi miktarını etkiler iken, likidite ve nakit oranlarının istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir.

Ajayi ve Atanda (2012), Nijerya'da 1978-2008 döneminde para politikası araçlarının banka performansı üzerindeki uzun dönemli etkilerini incelemiştir. Engle-Granger iki aşamalı eşbütünleşme yönteminin kullanıldığı çalışma için belirlenen regresyon modeli denklem (3)'te gösterilmiştir.

$$\ln CRT = \alpha_0 + \alpha_1 BR + \alpha_2 LR + \alpha_3 CRR + \alpha_4 INF + \alpha_5 EXR + u_t \quad (3)$$

Denklem (3)'te gösterilen regresyon modelinin değişkenleri; toplam banka kredisi (CRT), asgari politika faiz oranı (BR), likidite oranı (LR) nakit rezerv oranı (CRR), enflasyon oranı (INF) ve döviz kuru (EXR) olarak belirlenmiştir. Çalışmanın sonuçları, Nijerya'da 1978-2008 döneminde para politikası araçlarının uzun dönemde krediler üzerinde etkili olduğunu göstermiştir.

Kakilli Acaravcı ve Çalım (2013), Türkiye'de 1998-2011 döneminde bankacılık sektörü kârlılığını belirleyen makroekonomik faktörleri incelemiştir. Türkiye'de 2001 finans krizinin kukla değişken olarak esas alındığı çalışmada, modeldeki değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkileri incelemede Johansen Eşbütünleşme yöntemi kullanılmıştır. Kârlılığın belirleyicileri olarak bankaya özgü açıklayıcı değişkenler ve makroekonomik açıklayıcı değişkenler olarak iki gruba ayırdığı çalışmadaki bulgular, bankaya özgü değişkenlerin makroekonomik değişkenlerden daha etkili olduğu, öte yandan reel döviz kuru ve reel GSYİH'nin banka kârlılığı üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir.

Kaushal ve Pathak (2011), Hindistan ekonomisinde 2000-2010 döneminde para politikasındaki değişikliklerin, enflasyon ve bankacılık sektörü kârlılığı üzerindeki etkilerini için incelemiştir. Regresyon modeli tahmin sonuçlarına göre, Hindistan ekonomisinde para politikası değişikliklerinin ticari bankaların kârlılığı ve enflasyon üzerindeki anlamlı bir etkisinin var olduğu tespit edilmiştir.

Ojeaga ve Odejimi (2014), Nijerya'da 1989-2008 döneminde bankacılık sektöründe faiz oranlarının tüketicilerin tasarruf davranışları (banka mevduatları) üzerindeki etkisini incelemiştir. Kantil regresyon tahmin yöntemi ile elde edilen sonuçlar, Nijerya bankacılık sektöründe faiz oranlarının tüketicilerin tasarruf davranışları (banka mevduatları) üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir.

Altunbas vd. (2010), AB ülkelerinde ve ABD'de 1998-2008 döneminde kısa dönem faiz oranı ve banka riski arasındaki ilişkileri incelemiştir. Panel veri analizi, GMM tahmin yöntemlerinin kullanıldığı çalışmadaki sonuçlar, ABD ve Avrupa Birliği (AB) ülkeleri olmak üzere toplam onaltı gelişmiş ülkede faiz oranlarının baskı yapılarak düşürülmesinin bankaların karşılaştığı riskin artmasına katkı sağlamıştır.

Altunbas vd. (2014), ABD ve AB ülkelerinde 1999-2008 döneminde para politikalarının banka riskleri üzerindeki etkisini, panel veri analizi ve GMM tahmin yöntemi ile incelemiştir. Elde edilen bulgular, ABD ve AB ülkelerinde uzun süre düşük düzeylerde gerçekleşen faiz oranlarının, bankacılık sektörü riskinin artmasına katkıda bulunduğunu göstermiştir.

Berger ve Bouwman (2010), ABD ekonomisinde 1984-2008 döneminde, para politikalarının bankaların likidite yaratma trendleri üzerindeki olağan dönemde ve kriz döneminde olmak üzere iki farklı biçimde etkilerini incelemiştir. VAR Modeli yöntemi ile elde edilen bulgular, ABD'de olağan dönemde uygulanan para politikalarının küçük bankaların likidite yaratması üzerinde etkili olduğunu göstermiştir. Fakat bu etki, finansal kriz dönemlerinde olağan dönemlere göre daha zayıf bulunmuştur.

2.TÜRKİYE'DE PARA POLİTİKALARI VE BANKACILIK SEKTÖRÜ

Doksanlı yıllar ile birlikte Türkiye ekonomisi, siyasal koşulların da etkisi ile sürekli ağırlaşan yapısal ve kurumsal sorunlar ile karşılaşmıştır. Finansal piyasaların önemli bir kesimini oluşturan bankacılık sektörü de bu sorunlardan olumsuz etkilenmiştir. Çolak (2001) çalışmasında da belirtildiği gibi, Türk bankacılık sektörünün 2000'li yıllar ile birlikte ağır bir kriz ile karşı karşıya kalmasının temelinde bazı yanlış uygulamalar bulunmaktadır. Söz konusu yanlış uygulamalardan birincisi, doksanlı yıllar ile birlikte hızla artan kamu açıklarının finanse edilebilme kaygıları faiz oranlarını yukarı seviyelere taşımıştır. 1990 yılı para programı ile birlikte Hazinesin bütçe açıklarını ticari bankalardan borçlanma yolu ile finanse edebilmesinin yolu açılmıştır. İkinci olarak, 1994 yılında yapılan değişiklik ile tüm tasarruf mevduatları tasarruf mevduatı sigortası kapsamına alınmıştır. Bu uygulamaların yanısıra, bankacılık sektörüne girişin kolaylaşmış olması ve zorunlu karşılıkların devlet iç borçlanma senetleri olarak tutulması zorunluluğunun getirilmesi olarak ifade edilmektedir.

Finans krizinin ardından Türk bankacılık sektörünü finansal sistem içinde bir istikrarsızlık unsuru olmaktan çıkarmak, TMSF bünyesindeki bankaların sorunlarını en kısa sürede çözüme kavuşturmak ve yaşanan krizlerden olumsuz yönde etkilenen özel bankaların sağlıklı ve etkin bir yapıda çalışmasını sağlayacak düzenlemeleri gerçekleştirmek amacı ile 2001 yılında "Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı" uygulamaya konulmuştur. Buna göre uygulamaya konulan program, bankacılık sisteminin mali ve operasyonel yapısının güçlendirilmesine yönelik uygulamalar ile bankacılık sektöründe gözetim ve denetim etkinliğini arttıracak, sektörün daha etkin ve rekabetçi bir yapıya kavuşmasını sağlayacak yasal ve kurumsal düzenlemeleri kapsamıştır (BDDK, 2001).

Şubat 2001 finans krizi sonrasında, BDDK'nın kurulmasıyla yeniden yapılanma sürecine giren Türk bankacılık sektöründe Bankacılık Denetleme ve Gözetleme Komitesi (BASEL)'in belirlediği esaslara ve Avrupa Bankacılık standartlarına uygun bir bankacılık sisteminin oluşturulması amaçlanmıştır. Buna göre, gerçekleştirilen yapısal ve kurumsal düzenlemeler ile birlikte sektördeki banka sayısı azaltılmış, önceki dönemlere ait yüksek düzeylerde görev zararları bulunan kamu bankaları yeniden yapılandırılmıştır. Özel bankaların sermaye yapıları güçlendirilerek, TMSF'ye devredilen veya sistemden çıkarılan yirmibir bankanın tasfiye, satış ve devir yolu ile çözüme kavuşturulması, bankaların denetim ve gözetim altyapısının güçlendirilmesi sağlanmıştır (Coşkun vd., 20012:33). Yapısal ve kurumsal reformlar sonrasında Türk Bankacılık sektörü daha sağlam bir yapıya kavuşmuş, uluslararası bankacılık standartlarına uyum sağlamada önemli bir aşamaya gelmiştir.

Yakın geçmişte yaşanan 2007-2008 küresel finans krizi ile birlikte, bilhassa gelişmekte olan ülkelerde makro-finansal risklerin giderek artması ile birlikte finansal piyasalarda istikrarın sağlanması ve sürdürülebilirliği üzerine arayışlar hız kazanmıştır (Dilek ve Çolakoğlu, 2011). Bu kapsamda TCMB, 2010 yılının son çeyreğinden itibaren yeni bir para politikası bileşeni oluşturarak, fiyat istikrarının yanısıra finansal piyasalardaki istikrarı sağlamayı da temel hedef olarak belirlemiş ve bundan sonraki süreçte para politikası uygulamalarını her iki hedefin beraberce gerçekleştirilmesi yönünde yürütmüştür. Küresel finans krizi sonrasında TCMB, temel politika aracı olarak gördüğü kısa vadeli faizler ile birlikte likidite yönetimi ve zorunlu karşılıklar gibi alternatif araçların da etkin biçimde kullanıldığı bir politika bileşeninin uygulanmasını gerekli görmüştür (TCMB, 2010).

TCMB'nin "2011 Yılında Para ve Kur Politikası" programı esaslarında da belirttiği gibi, küresel finans krizi sonrasında Bakanlar Kurulu ile Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), sektörü ilgilendiren bazı tedbirleri uygulama kararı almıştır. Söz konusu tedbirler şunlardır:

1. Mali disiplini esas alan orta vadeli bir programın açıklanması,
2. Yurtiçi dövize endeksli kredilerin sınırlandırılması,
3. Tüketici kredileri için uygulanan kaynak kullanımını destekleme fon oranının artırılması,
4. Bankaların yurtdışı tahvil ihraçlarında uzun vadenin teşvik edilmesi,
5. Sermaye yeterlilik oranı düzeyinin yüzde 8'den yüzde 12 düzeyine çıkarılması,
6. Bankaların yurtiçinde Türk Lirası cinsi tahvil ihracına izin verilmesi,
7. Kredi/değer oranının yeniden belirlenmesi,

8. Kredi kartlarında aşgari ödeme oranlarının arttırılmasını içeren bazı tedbirler uygulamaya konulmuştur.

TCMB, 2011 yılından itibaren sermaye hareketlerindeki aşırı oynaklığın makroekonomik etkilerini ve finansal sektör üzerindeki etkilerini sınırlandırabilmek amacı ile, Rezerv Opsiyon Mekanizması (ROM) uygulamasına başlamıştır. Rezerv Opsiyon Mekanizması (ROM), bankaların TCMB hesaplarında tutmak zorunda oldukları karşılıkların bir kısmını döviz (dolar ya da EURO) ve altın cinsinden tutmalarına imkân veren bir uygulamadır. Bu uygulama ile bankalar, Türk Lirası likidite gereksinimlerini karşılamada döviz varlıklarını da kullanabilme imkânı bulmaktadır. Bu imkânın hangi düzeyde kullanılabilceği, üst limitler rezerv opsiyonu ile belirlenir. Türk Lirası zorunlu karşılıkların her birimi için tesis edilecek döviz ve altın cinsinden karşılığını belirlemede rezerv opsiyon katsayısı (ROK) kullanılır. Bu bakımdan ROM, kısa vadeli sermaye akımlarının yaratacağı oynaklığı azaltıp bankalara likidite yönetiminde esneklik sağlayarak, kredilerin sermaye hareketlerine karşı duyarlılığını azaltıp, her bankaya kendi likidite optimizasyonunu yapabilme olanağı sağlayarak bankacılık sektörü üzerinde olumlu etkiler meydana getiren bir uygulamadır (TCMB, 2012:2-3).

Türk bankacılık sektöründeki toplam kredi hacminin banka türlerine göre dağılımı Aralık 2008 ve Aralık 2013 dönemleri için Tablo 1'de verilmiştir. Tablo 1'deki verilere göre her iki döneme ait veriler birbiriyle karşılaştırıldığında, toplam krediler içinde kamu bankalarının payı artmış olup, Aralık 2008 dönemi itibariyle yüzde 23.1 iken Aralık 2013 döneminde yüzde 26.1 düzeyine çıkmıştır. Toplam kredi hacmi içinde özel bankaların ve yabancı bankaların payı ise azalmıştır. Buna göre, Aralık 2008 döneminde özel bankaların payı yüzde 52.3 iken bu oran Aralık 2013 dönemi itibariyle yüzde 49.5'e gerilemiştir. Yabancı bankaların kredi hacmindeki payı ise, yüzde 16.6 düzeyinden yüzde 13.7 düzeyine gerilemiştir. Katılım bankalarının toplam krediler içindeki payı ise, yüzde 4.8 düzeyinden yüzde 5.9 düzeyine çıkmıştır. Kalkınma ve yatırım bankalarının toplam krediler içindeki payı Aralık 2008 döneminde yüzde 3.2 düzeyinde iken Aralık 2013 döneminde yüzde 4.4 düzeyine çıkmıştır.

Tablo 1. Banka Türlerine Göre Krediler

Banka Türü	Aralık 2008			Aralık 2013		
	TP (Milyon TL)	YP (Milyon \$)	Toplam (Milyon TL)	TP (Milyon TL)	YP (Milyon \$)	Toplam (Milyon TL)
Kamu Bankaları	66.370 (% 25.3)	12.196 (% 17.5)	84.814 (% 23.1)	211.156 (% 28)	30.926 (% 22.3)	277.041 (% 26.5)
Özel Bankalar	122.078 (% 46.6)	46.349 (% 66.5)	192.171 (% 52.3)	350.987 (% 46.6)	78.824 (% 57)	518.913 (% 49.5)
Yabancı Bankalar	48.679 (% 18.6)	8.218 (% 11.8)	61.107 (% 16.6)	114.109 (% 15.2)	13.945 (% 10.1)	143.819 (% 13.7)
Katılım Bankaları	16.645 (% 6.3)	659 (% 1)	17.641 (% 4.8)	56.186 (% 7.5)	2.749 (% 2)	62.042 (% 5.9)
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	8.372 (% 3.2)	2.209 (% 3.2)	11.712 (% 3.2)	20.277 (% 2.7)	11.893 (% 8.6)	45.614 (% 4.4)
Sektör Toplamı	262.143 (% 100)	69.630 (% 100)	367.445 (% 100)	752.716 (% 100)	138.336 (% 100)	1.047.428 (% 100)

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK)

Türk bankacılık sektöründeki kredi türlerine ilişkin banka gruplarının sahip olduğu paylar, Aralık 2009 ve Aralık 2013 dönemleri itibariyle Tablo 2'de gösterilmiştir. Tablo 2'deki verilere göre, Aralık 2009 ve Aralık 2013 döneminde KOBİ'lere sağlanan kredilerde kamu bankaları ve katılım bankalarının payının artmasına karşılık, özel bankaların, yabancı bankaların, kalkınma ve yatırım bankalarının payı ise gerilemiştir. Bireysel krediler açısından ise, yabancı bankaların payının düşmesine karşılık, kamu bankalarının, özel bankaların, katılım bankalarının, kalkınma ve yatırım bankalarının payı artmıştır.

Tablo 2. Kredi Türlerine Göre Banka Gruplarının Payları (%)

Banka	Aralık 2009				Aralık 2013			
	Kurumsal	KOBİ	Bireysel	TOPLAM	Kurumsal	KOBİ	Bireysel	TOPLAM
Kamu Bankaları	27.2	21.8	26.3	25.8	27.0	24.2	27.6	26.5
Özel Bankalar	47.2	51.4	49.3	48.8	46.9	49.5	51.3	49.0
Yabancı Bankalar	11.5	16.5	21.7	15,9	12.6	13.9	17.0	14.3
Katılım Bankaları	7.5	8.4	2.5	6	4.7	10.6	3.7	5.9
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	6.6	1.9	0.2	3,5	8.8	1.8	0.5	4.4
Sektör Toplamı	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK)

Aralık 2008 ve Aralık 2013 dönemlerine ait mevduatların banka türlerine göre dağılımı Tablo 3'te verilmiştir. Sözkonusu dönemde yabancı bankaların ve katılım bankalarının toplam mevduatlar içindeki payı artmış, kamu bankaları ve özel bankaların mevduatlar içindeki payı azalmıştır.

Tablo 3. Mevduatların Banka Türlerine Göre Dağılımı

Banka Türü	Aralık 2008			Aralık 2013		
	TP (Milyon TL)	YP (Milyon \$)	Toplam (Milyon TL)	TP (Milyon TL)	YP (Milyon \$)	Toplam (Milyon TL)
Kamu Bankaları	116.757 (% 39.7)	25.782 (% 24.4)	155.972 (% 34.3)	216.180 (% 36.4)	39.596 (% 24)	300.536 (% 31.8)
Özel Bankalar	132.674 (% 45.1)	59.300 (% 56.1)	222.481 (% 48.9)	260.938 (% 43.9)	91.953 (% 55.7)	456.834 (% 48.3)
Yabancı Bankalar	33.713 (% 11.5)	15.327 (% 14.5)	57.066 (% 12.6)	80.358 (% 13.5)	21.925 (% 13.3)	127.068 (% 13.4)
Katılım Bankaları	10.936 (% 3.7)	5.342 (% 5)	19.045 (% 4.2)	36.567 (% 6.2)	11.616 (% 7)	61.313 (% 6.5)
TMSF Bankaları	13 (%0.0)	15 (% 0.0)	35 (% 0.0)	9 (% 0.0)	5 (% 0.0)	19 (% 0.0)
Sektör Toplamı	294.093 (% 100)	105.766 (% 100)	454.599 (% 100)	594.052 (% 100)	165.095 (% 100)	945.770 (% 100)

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK)

Tablo 4'te, 2012 yılına ait, ülkeler bazında temel bankacılık sektörü göstergeleri verilmiştir. Sözkonusu göstergeler, sektörün büyüklüğü ve gelişimi hakkında değerlendirme yapmaya imkân vermektedir. Tablo 4'teki 2012 yılı verilerine göre Türk bankacılık sektörü Aktif/GSYİH, Kredi/GSYİH, Mevduat GSYİH, banka sayısı ve toplam aktif gibi göstergeler açısından gelişmiş ülkelerin ve Avrupa Birliği ortalamasının gerisinde kalmıştır. Tablo 4'ten çıkarılabilecek bir diğer sonuç ise, Türkiye'ye ait bazı verilerin 1990'lı yıllarda finansal kriz yaşayan gelişmekte olan ülkeler ile kısmen benzerlikler göstermesidir.

Tablo 4. Ülkeler Bazında Bankacılık Sektörü Göstergeleri (2012)

Ülke	Aktif / GSYİH	Kredi / GSYİH	Mevduat/ GSYİH	Kredi / Mevduat	Banka Sayısı	Toplam Aktif (milyar \$)	Aktif / Banka Sayısı
ABD	92.1	48	69	69.6	14223	14451	1.02
Almanya	311	122	117	104	1867	10856	5.81
Arjantin	36.5	17.7	19.8	89.7	85	161	1.89
Avustralya	209	137	129	106	164	3237	19.74
Brezilya	128	43.9	45.5	96.3	129	2754	21.35
Çin	257	130	182	71.3	3568	21431	6.01
Endonezya	51.7	32.9	39.1	84	120	442	3.68
Fransa	387	106	83	128	365	10347	28.35
Güney Afrika	116	68.9	71.8	96	32	431	13.47
Güney Kore	156	93.6	94.2	99.4	56	1910	34.11
Hindistan	98.2	49.3	62.3	79	95342	1747	0.02
İngiltere	448	158	164	96.2	359	11215	31.24
İspanya	296	154	133	115	258	4105	15.91
İtalya	225	99.4	71.6	139	706	4646	6.58
Japonya	192	95.3	136	70.3	121	10533	87.05
Kanada	212	130	127	103	72	3878	53.86
Malezya	201	115	147	78.5	43	617	14.35
Meksika	38.8	17.8	20.8	85.7	43	465	10.81
Nijerya	49.3	22.7	22.2	102	21.0	136	6.48
Pakistan	47	16.6	29	57.1	38	99.9	2.63
Polonya	85	50.4	45.4	111	70	436	6.23
Rusya	79.4	44.4	38.3	116	897	1620	1.81
Yeni Zelanda	194	153	109	140	22	336	15.27
AB 27 Ort.	355	190	131	145	296	2192*	7.41
Türkiye	91	53.9	54	99.9	45	728	16.18

*: EURO cinsinden USD'ye çevrilmiştir.

Kaynak: Helgilibrary, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB).

Türk bankacılık sektörü günümüzde genel bir çerçevede değerlendirildiğinde, yeniden yapılanma sonrasında bankacılık sektöründe olumlu gelişmeler yaşandığı ve sektörün daha sağlıklı bir yapıya kavuştuğu söylenebilir. 2007-2008 küresel finans krizi sonrasında Türk bankacılık sektörü sermaye yapısını korumuş, ödeme güçlüklerinin yaşanmamış olması sektörün yapısal ve kurumsal düzenlemeler sonrasında sağlıklı bir yapıya kavuştuğuna işaret etmiştir (Coşkun vd., 2012:34).

3.YÖNTEM

3.1 OTOREGRESİF GECİKMESİ DAĞITILMIŞ (ARDL) MODEL EŞBÜTÜNLEŞME ANALİZİ

Zaman serisi uygulamalarında, uygulamada kullanılan seriler birim kök birim kök test sonuçlarına göre farklı mertebelerde durağan olabilmektedir. Çalışmadaki serilerin bir kısmı düzey değerleri ile durağan iken [I(0)], buna karşılık bir kısmı birinci farklara göre durağan [I(1)] olabilmektedir. Bu tür seriler bütünlük olmayan serilerdir. Böyle entegre olmayan serilerin aralarındaki uzun dönemli ilişkiyi tespit edebilmek için Pesaran vd., (2001)'in önerdiği ARDL Modeli kullanılmaktadır. Bu çalışmada da, böyle bir durum ile karşılaşıldığı için seriler arasındaki uzun dönemli ilişkiler ARDL Modeli yöntemi ile incelenmiştir.

Entegre olmayan seriler arasındaki eşbütünlük ilişkilerini inceleyen bir yöntem olan ARDL Sınır Testi esasen, Wald testine dayanmaktadır. Eşbütünlük testi için Pesaran vd. (2001) çalışmasında alt sınır ve üst sınır olmak üzere iki tür kritik değer belirlenmiştir. Alt sınır kritik değeri, incelenen değişkenler arasında bir eşbütünlüğün olmadığını ve bütün değişkenlerin düzey değerleri ile durağan [I(0)] olduğu varsayımında bulunur. Üst sınır için kritik değer ise, değişkenler arasında eşbütünlük olduğu anlamına gelen ve bütün değişkenlerin birinci farklara göre durağan [I(1)] olduğu varsayıdır. Yapılan sınır testi sonucunda hesaplanan F istatistik değeri, üst sınır kritik değerinden büyük ise, yokluk hipotezi (H_0) reddedilmekte ve değişkenlerin eşbütünlük olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Hesaplanan F istatistik değeri, alt sınır kritik değerinden küçük ise bu durumda yokluk hipotezi (H_0) kabul edilir ve sözkonusu değişkenlerin eşbütünlük olmadığı sonucuna ulaşılır. Eğer hesaplanan F istatistik değeri alt sınır ve üst sınır kritik değerleri arasında kalırsa bu kararsızlık bölgesi olup böyle bir durumda değişkenlerin eşbütünlük olup olmadığına ilişkin bir yorumda bulunulmamaktadır (Dritsakis, 2011: 11-12).

Bu çalışmanın ARDL modeli uygulaması (4) nolu denkleme göre uygulanmıştır.

$$\Delta LKH_t = \alpha_0 + \sum_{i=1}^n \beta \Delta LKH_{t-i} + \sum_{i=0}^n \phi \Delta MFO_{t-i} + \sum_{i=0}^n \theta \Delta LMH_{t-i} + \sum_{i=0}^n \lambda \Delta LM2_{t-i} + \sum_{i=0}^n \delta \Delta LSAN_{t-i} + \sum_{i=0}^n \mu \Delta LREDK_{t-i} + \gamma_1 LKH_{t-1} + \gamma_2 MFO_{t-1} + \gamma_3 LMH_{t-1} + \gamma_4 LM2_{t-1} + \gamma_5 LSAN_{t-1} + \gamma_6 LREDK_{t-1} + e_t \quad (4)$$

Denklem (4)'e göre, yokluk hipotezi ve alternatif hipotez aşağıda verilmiştir;

$$H_0 : \gamma_1 = \gamma_2 = \gamma_3 = \gamma_4 = \gamma_5 = \gamma_6 = 0 \text{ (Yokluk hipotezi, eşbütünlük yoktur.)}$$

$$H_1 : \gamma_1 \neq \gamma_2 \neq \gamma_3 \neq \gamma_4 \neq \gamma_5 \neq \gamma_6 \neq 0 \text{ (Alternatif hipotez, eşbütünlük vardır.)}$$

ARDL Modelinde değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkilerin incelendiği denklem, (5) nolu denklemde gösterilmiştir.

$$LKH_t = \alpha_1 + \sum_{i=1}^n \beta_1 LKH_{t-i} + \sum_{i=0}^n \phi_1 MFO_{t-i} + \sum_{i=0}^n \theta_1 LMH_{t-i} + \sum_{i=0}^n \lambda_1 LM2_{t-i} + \sum_{i=0}^n \delta_1 LSAN_{t-i} + \sum_{i=0}^n \mu_1 LREDK_{t-i} + u_t \quad (5)$$

ARDL modelinde değişkenler arasındaki kısa dönemli ilişkiler ise hata düzeltme modeli tahmininden hareketle incelenir. Bu tahmin, denklem (6)'da gösterilmiştir.

$$LKH_t = \alpha_2 + \sum_{i=1}^n \beta_2 \Delta LKH_{t-i} + \sum_{i=0}^n \phi_2 MFO_{t-i} + \sum_{i=0}^n \theta_2 \Delta LMH_{t-i} + \sum_{i=0}^n \lambda_2 \Delta LM2_{t-i} + \sum_{i=0}^n \delta_2 \Delta LSAN_{t-i} + \sum_{i=0}^n \mu_2 \Delta LREDK_{t-i} + \psi ECM_{t-1} + v_t \quad (6)$$

Denklem (6)'da gösterilen hata düzeltme teriminin (ECM) katsayısının (ψ), negatif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bulunması, kısa dönem dengesinde meydana gelen sapmaların uzun dönemde yeniden denge yönüne doğru düzeltilebildiğini gösterir.

4. VERİ SETİ VE MODEL

Bu çalışmada kullanılan veriler aylık olup, 2005:01- 2014:06 dönemine aittir. Çalışmada kullanılan veri seti, TCMB resmi web sitesindeki Elektronik Veri Dağıtım Sisteminden (EVDS) alınmıştır. Çalışmanın verileri, mevduat bankalarına ait olan toplam kredi hacmi, üç aya kadar vadeli mevduatlara uygulanan ağırlıklı ortalama faiz oranları, mevduat bankalarının toplam mevduat hacmi, geniş tanımlı M2 para arzı, sanayi üretim endeksi ve TÜFE bazlı reel efektif döviz kurundan oluşmuştur.

Bu çalışmada Türkiye için önerilen modelin belirlenmesinde Yusuf vd. (2008) Malezya ve Bahreyn için önerdiği model ile Takeda vd. (2005) çalışmasında Brezilya için önerdiği model esas alınmıştır. Bu modellerden hareket ile Türkiye için önerilen model denklem (7)'de gösterilmiştir;

$$LKH_t = \alpha_0 + \alpha_1 MFO_t + \alpha_2 LMH_t + \alpha_3 LM2_t + \alpha_4 LSAN_t + \alpha_5 LREDK_t + \varepsilon_t \quad (7)$$

Denklem (7)'de belirtilen değişkenler ise; KH, mevduat bankaları kredi hacmini, MFO, üç aylık vadeli mevduatlara uygulanan ağırlıklı ortalama faiz oranını, MH, mevduat bankalarındaki mevduat hacmini, M2, geniş tanımlı para arzını, SAN, sanayi üretim endeksini, REDK, TÜFE bazlı reel efektif döviz kurunu ifade eder.

Önünde "L" harfi bulunan değişkenler logaritmik dönüşümlerin yapıldığını gösterir. α_0 , sabit katsayı, α_1 , α_2 , α_3 , α_4 , α_5 eğim katsayıları ve ε_t ise, hata terimidir.

5. EKONOMETRİK SONUÇLAR

Çalışmada, ekonometrik yöntemlerin uygulanması yaygın olarak kullanılan bir bilgisayar yazılımı yardımıyla yapılmıştır. Çalışmada öncelikle kullanılan değişkenlere ait MFO dışındaki tüm serilerin logaritmik dönüşümleri yapılmıştır. Logaritmik dönüşüm sonrasında değişkenlere ait serilerin birim kök analizi Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) ve Phillips Perron (PP) birim kök test yöntemlerine göre yapılmıştır, ADF ve PP birim kök test sonuçları Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5'te verilen sonuçlara göre, ADF birim kök testi için gecikme uzunluğu Schwarz Bilgi Kriterine göre belirlenmiş, PP birim kök testi için de, gecikme uzunluğunu "Default (Bartlett kernel)" yöntemine göre belirlenmiştir. ADF ve PP Birim Kök Test sonuçlarına göre, %1 ve %5 anlamlılık düzeylerinde MacKinnon kritik değerlere göre, sadece LSAN değişkenine ait seri düzey değerlerine göre durağan sonuçlanmıştır. LSAN dışındaki, LKH, MFO, LMH, LM2 ve LREDK değişkenlerine ait serilerin düzey değerlerine göre durağan olmayıp, birinci farkları alınarak durağan hale gelmiştir.

Tablo 5. ADF ve PP Birim Kök Testi Sonuçları

Değişken	Genişletilmiş Dickey Fuller Birim Kök Testi			
	Düzye		Birinci Fark	
	Sabitli Trendsiz	Sabitli Trendli	Sabitli Trendsiz	Sabitli Trendli
LKH	-1.0350(4)	-3.5904(6)**	-4.0363(3)*	-4.0837(3)*
MFO	-1.1895 (2)	-2.3822(1)	-7.8867(1)*	-7.8540(1)*
LMH	-2.0653(4)	-3.1497(3)	-5.8024(3)*	-6.1457(3)*
LM2	-3.1039(0)**	-3.1153(0)	-3.6616(4)*	-4.1184(4)*
LSAN	-3.9629(0)*	-6.0940(0)*	-----	-----
LREDK	-3.2585(1)**	-3.3669(1)	-8.1375(1)*	-8.1525(1)*
Değişken	Phillips-Perron Birim Kök Testi			
	Düzye		Birinci Fark	
	Sabitli Trendsiz	Sabitli Trendli	Sabitli Trendsiz	Sabitli Trendli
LKH	-1.8296(6)	-2.8318(6)	-8.1347(5)*	-8.3593(5)*
MFO	-1.4044(2)	-1.8454(1)	-7.4679(8)*	-7.4212(8)*
LMH	-2.4214(15)	-3.3705(4)	-14.1974(6)*	-14.9966(9)*
LM2	-3.3934(4)**	-3.1633(5)	-11.0932(4)*	-11.6230(1)*
LSAN	-3.6040(1)*	-6.1687(4)*	-----	-----
LREDK	-2.8333(1)	-2.9794(2)	-7.9709(9)*	-7.9367(9)*

* (**): ADF ve PP %1 (%5) anlamlılık düzeyinde alternatif hipotezin kabul edildiğini gösterir. Parantez içindeki değerler gecikme sayısını gösterir.

Tablo 5'te verilen birim kök test sonuçlarına göre, çalışmanın ekonometrik modelinde kullanılan tüm serilerin aynı mertebelerde durağan olmadığı tespit edilmiştir. LSAN değişkenine ait seri, düzey değerlerine göre durağan sonuçlanır iken, diğer tüm seriler birinci fark değerlerine göre durağan sonuçlanmıştır. Serilerin bütünlük olmadığı böyle durumlarda serilerin uzun dönemdeki ilişkilerini tespit edebilmek için Pesaran vd. (2001)'nin önerdiği ARDL Modeli yaklaşımı kullanılmaktadır.

Öncelikle ARDL Modeli için, otokorelasyon testi yapılmıştır. Breusch-Godfrey Otokorelasyon LM Test sonuçları Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6'daki sonuçlara göre, iki gecikme değerinde F-İstatistik değeri istatistiksel olarak anlamsız bulunmuş, buna göre ARDL modelinde hata terimleri arasında otokorelasyon olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 6. ARDL Modeli İçin Breusch-Godfrey Otokorelasyon LM Test Sonuçları

F-İstatistik	0.656894	Olasılık F(2,91)	0.5209
Obs*R-squared	1.565494	Olasılık Ki-Kare (1)	0.4571

ARDL modelinde, uygulamanın başlangıç kısmında sınır testi yapılmaktadır. Eğer yapılan sınır testi anlamlı sonuçlanır ise, bu durumda sonraki aşamaya geçilir, bunun aksi olursa yani sınır testi anlamlı bulunamaz ise, böyle bir durumda sonraki aşamalara geçilmez, uygulama sonlandırılır.

Bu çalışmadaki ARDL modeli için uygun gecikme uzunluklarının tespiti, AIC bilgi kriteri esas alınarak yapılan tahmin sonucunda belirlenmiştir. Buna göre ARDL (2,1,4,2,0,2) gecikme uzunluklarına sahip bir ARDL Modeli belirlenmiştir. ARDL (2,1,4,2,0,2) Modeli Sınır Testi sonuçları Tablo 7'de verilmiştir. Tablo 7'deki sonuçlara göre, F-İstatistik değeri yüzde 5 anlamlılık düzeyine göre Pesaran vd. (2001)'e göre üst sınır kritik değerinden yüksek olduğu için anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç ile birlikte, ARDL modeli uygulamasının sonraki aşamalarına devam edileceği ortaya çıkmıştır.

Tablo 7. ARDL (2,1,4,2,0,2) Modeli Sınır Testi

k	F-istatistik	Kritik Değerler (%5'e göre)	
		Alt Sınır	Üst Sınır
5	4.1402*	2.62	3.79

Not: * simgesi, yüzde 5 anlamlılık düzeyine göre anlamlı olduğunu gösterir. Tablodaki Kritik değerler, Pesaran vd. (2001)'den alınmıştır.

ARDL Modelinde değişkenler arasındaki kısa dönemdeki ilişkilerin tespit edilebilmesi amacıyla hata düzeltme modeli tahmin edilmektedir. Bu çalışmada, ARDL (2,1,4,2,0,2) Modeli için hata düzeltme modeli tahmin sonuçları Tablo 8'de verilmiştir. Tablo 8'deki sonuçlara göre, modeldeki değişkenlerden LKH, LMH, LMH(-1), LKAN ve LREDK(-1) değişkenlerinin katsayıları yüzde 1 ve yüzde 5 anlamlılık düzeyine göre anlamlı bulunmuş, diğer katsayıların belirten anlamlılık düzeylerinde anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Elde edilen ekonometrik sonuçlara göre, LKH bağımlı değişkeni ile bağımsız değişkenler arasında kısa dönemli bir ilişkinin var olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 8. ARDL (2,1,4,2,0,2) Hata Düzeltme Modeli Tahmin Sonuçları**Bağımlı Değişken: D(LKH)**

Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-İstatistik	Olasılık
D(LKH(-1))	0.241365	0.102575	2.353073**	0.0207
D(MFO)	-0.000146	0.001242	-0.117204	0.9070
D(LMH)	0.393467	0.070486	5.582196*	0.0000
D(LMH(-1))	-0.233584	0.085408	-2.734925*	0.0075
D(LMH(-2))	0.081166	0.070117	1.157578	0.2500
D(LMH(-3))	0.083140	0.049669	1.673895	0.0975
D(LM2)	0.019731	0.020878	0.945039	0.3471
D(LM2(-1))	-0.039940	0.021579	-1.850848	0.0674
D(LKAN)	0.048879	0.015417	3.170399**	0.0021
D(LREDK)	-0.065126	0.044615	-1.459753	0.1477
D(LREDK(-1))	0.115910	0.047173	2.457141*	0.0159
ECM(-1)	0.008100	0.024584	0.329491	0.7425

Not: *(**) simgesi, %1 (%5) anlamlılık düzeyinde anlamlı olduğunu gösterir.

Tablo 8'de, ECM olarak ifade edilen hata düzeltme teriminin tahmin edilen katsayısının da diğer bağımsız değişkenlerin t istatistiği gibi yüzde 5 anlamlılık düzeyine göre istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur.

Tablo 9. ARDL (2,1,4,2,0,2) Modeli Uzun Dönem Tahmin Sonuçları

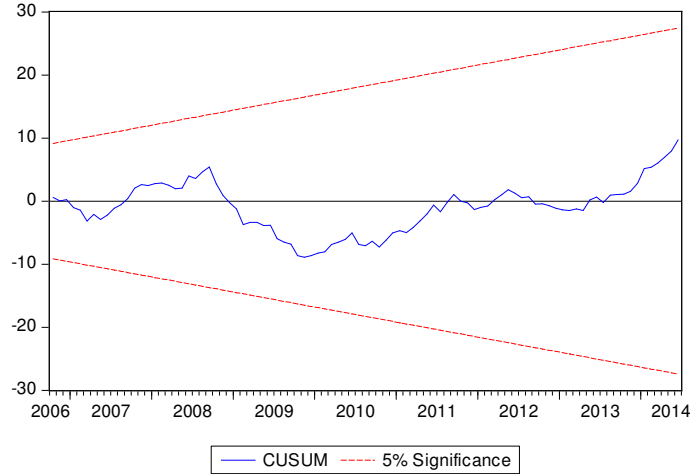
Bağımlı Değişken: LKH

Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-İstatistik	Olasılık
C	-55.736347	128.725689	-0.432985	0.6660
MFO	0.297072	0.852748	0.348370	0.7283
LMH	6.265628	14.115939	0.443869	0.6582
LM2	-0.764300	2.405680	-0.317706	0.7514
LSAN	-6.034183	19.262780	-0.313256	0.7548
LREDK	-2.349572	7.602532	-0.309051	0.7580

Not: * simgesi, %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı olduğunu gösterir.

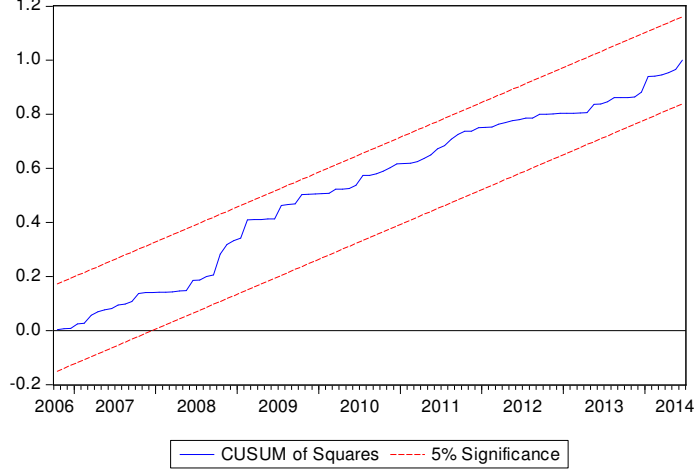
ARDL Modeli uzun döneme ilişkin tahminler Tablo 9'da verilmiştir. Buna göre, çalışmadaki ekonometrik modelin bütün katsayılarının uzun dönemde istatistiksel olarak anlamlı olmadığı tespit edilmiştir.

Grafik 1. CUSUM Testi

CUSUM testi ve CUSUM of Squares testleri, regresyon modelinin istikrarlı olup olmadığını tespit etmek için kullanılan ekonometrik yöntemlerdir. Buna göre, Grafik 1'de CUSUM testi, Grafik 2'de de CUSUM Kare testi sonuç grafiği gösterilmiştir. Sonuç olarak her iki grafikte de, %5 anlamlılık düzeyine göre CUSUM ve CUSUM Kare test grafiği kesikli doğruların oluşturduğu sınırların içinde kalmıştır, bu durumda Türkiye için yapılan bu uygulamada yapısal kırılmanın olmadığı, oluşturulan modeldeki değişkenlerin ve parametrelerin istikrarlı bir yapıda olduğu tespit edilmiştir.

Grafik 2. CUSUM of Squares Testi

Çalışmada elde edilen ampirik sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde, gerek ARDL modeli gerekse CUSUM ve CUSUM Kare testleri sonucunda, Türkiye'de para politikasına ilişkin değişkenlerin, 2005-2014 döneminde bankacılık sektörü üzerinde etkili olmadığını göstermiştir.

SONUÇ

Türk bankacılık sektörü, hem kasım 2000 ve şubat 2001 dönemlerinde yaşadığı bankacılık krizinden ve hem 2007-2008 dönemindeki küresel finans krizinden önemli dersler çıkarmıştır. Türk bankacılık sektörü bu süreçte, bir yandan yeniden yapılandırma programı ve BASEL III standartları çerçevesinde yeniden yapılandırılmış, diğer yandan para politikalarının yürütülmesinde de finansal istikrarı dikkate alan bir yaklaşım sergilenmiştir. Kasım 2000 ve Şubat 2001 sonrasındaki süreçte Türk Bankacılık sektöründe yapılan reformlar sonrasında, 2007-2008 Küresel Finans Krizi'nin Bankacılık sektörü üzerindeki olumsuz etkileri sınırlı düzeyde kalmıştır.

Küresel finans krizi sonrasında Türk finans piyasalarındaki toparlanma süreci ile birlikte, son dönemde sektörün performansındaki gelişmeler dikkate alındığında, Türk bankacılık sektörü geçmiş dönemlere nazaran daha etkin ve sağlıklı bir yapıda faaliyetlerini sürdürmekte ve özellikle de sektörün denetimi ve gözetimine ilişkin düzenlemeler ve uygulamalar sonucunda uluslararası bankacılık standartlarının gerçekleştirilmesi yolunda önemli ölçüde yol almıştır.

Bu çalışmanın literatüre katkısı, Türkiye'de para politikaları ve bankacılık sektörü ilişkisinin ekonometrik yöntemler kullanılarak incelenmiş olmasıdır. Çalışmada elde edilen sonuçlar ile Yusuf vd. (2008)'nin Malezya üzerine elde ettiği bulgular örtüşmektedir.

Para politikalarının bankacılık sektörü üzerindeki etkileri sürekli tartışılmakta ve günümüzde TCMB'nin oluşturduğu yeni politika bileşenine göre fiyat istikrarının yanında finansal istikrarın da TCMB'nin öncelikli amacı haline gelmesi bankacılık sektörü açısından önem arz etmiştir. Türkiye'de para politikaları ile bankacılık sektörü arasındaki ilişkilerin, 2005-2014 dönemi için incelendiği bu çalışmada elde edilen sonuçlar, Türkiye'de 2005-2014 döneminde uygulanan para politikalarının bankacılık sektörü üzerinde etkili olmadığını göstermiştir.

Kaynakça

Ajayi, Felix O. ve Atanda, Akinwande A. (2012), "Monetary Policy and Bank Performance in Nigeria: A Two-Step Cointegration Approach", **African Journal of Scientific Research**, 1, 462-476.

Akanbi, T. A. ve Ajagbe, F. A. (2012), "Analysis of Monetary Policy on Commercial Banks in Nigeria", **African Journal of Business Management**, 6, 12038-12042.

Altunbas, Yener; Gambacorta, Leonardo ve Marqués-Ibáñez, David (2010), "Does Monetary Policy Affect Bank Risk-Taking?", **BIS Working Paper** 298, Bank for International Settlements. <http://www.bis.org/publ/work298.pdf> (Erişim tarihi, 5 Temmuz 2014).

Altunbas, Yener; Gambacorta, Leonardo ve Marqués-Ibáñez, David (2014), "Does Monetary Policy Affect Bank Risk-Taking?" **International Journal of Central Banking**, 10, 95-136.

Bacchetta, Philippe ve Ballabriga, Fernando (2000). "The Impact of Monetary Policy and Banks' Balance Sheets: Some International Evidence", **Applied Financial Economics**, 10, 15-26.

BDDK (2001), **Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı**. Mayıs 2001, 1-28.

BDDK, **Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri**, <http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/TBSGG/TBSGG.aspx>, (Erişim tarihi, 15 Ağustos 2014).

Berger, Allen N. ve Bouwman, Christa H. S. (2010), "Bank Liquidity Creation Monetary Policy and Financial Crises", Working Paper, **Financial Institutions Center Wharton School**, University of Pennsylvania, 11, 21.

Coşkun, M. Necat; Ardor, Hakan Naim; Çermikli, A. Hakan; Eruygur, H. Ozan; Öztürk, Fahriye; Tokatlıoğlu, İbrahim; Aykaç, Gökhan ve Dağlaroğlu, Tolga (2012), **Türkiye'de Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı, Firma Davranışları ve Rekabet Analizi**, Türkiye Bankalar Birliği, Yayın No: 280.

Çolak, Ömer Faruk (2001), "Finansal Kriz ve Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma Üzerine Bir Eleştiri", **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 2/2001, 15-30.

Dickey, David A. ve Fuller, Wayne A. (1979), "Distributions of The Estimators for Autoregressive Time Series With A Unit Root", **Journal of the American Statistical Association**, 74, 427-31.

Dickey, David A. ve Fuller, Wayne A. (1981), "Likelihood Ratio Statistics for Autoregressive Time Series With A Unit Root", **Econometrica**, 49, 1057-72.

Dilek, Serkan ve Çolakoğlu, Nurdan (2011), "The relationship between income and consumption after global financial crisis." **China-USA Business Review** 10.12, 1221-1230.

Dritsakis, Nikolaos (2011), "Demand for Money in Hungary: An ARDL Approach", **Review of Economics & Finance**, November (1), 1-16.

Helgilibrary, **Bankacılık Sektörü Göstergeleri**. <http://www.helgilibrary.com/indicators/index/>, (Erişim tarihi, 2 Ağustos 2014).

Kakilli Acaravcı, Songül ve Çalım, Ahmet Ertuğrul (2013), "Turkish Banking Sector's Profitability Factors", **International Journal of Economics and Financial Issues**, 1, 27-41.

Kaushal, Leena Ajit ve Pathak, Neha (2011), "Monetary Policy and Banking Sector Profitability", **The International Journal's Research Journal Of Social Science & Management**, 5, 109-124.

Lambert, Frederic ve Ueda, Kenichi (2014), **The Effect of Conventional Monetary Policies on Bank Soundness**, IMF Working Paper, WP/14/152.

Maddaloni, Angela; Peydró, José Luis, ve Scopel, Silvia (2008), **Does Monetary Policy Affect Bank Credit Standards?**, Unpublished Manuscript European Central Bank.

Maddaloni, Angela ve Peydró, José Luis (2013), Monetary Policy, Macroprudential Policy and Banking Stability Evidence From The EURO Area, **European Central Bank**, Working Paper Series 1560.

Ojeaga, Paul ve Odejimi, Deborah O. (2014), "The Impact of Interest Rate on Bank Deposit: Evidence From The Banking Sector", **Mediterranean Journal of Social Sciences**, 16, 232-238.

Pesaran, M. Hashem; Shin, Yongcheol ve Smith, Richard J. (2001). "Bounds Testing Approaches to The Analysis of Level Relationships", **Journal of Applied Econometrics**, 16, 289-326.

Takeda, Tony; Rocha, Fabiana ve Nakane, Márcio I. (2005), The Reaction of Bank Lending to Monetary Policy in Brazil, **Research Department Central Bank of Brazil Economic Department**, Sao Paulo University.

TCMB Elektronik Veri Dağıtım sistemi, <http://evds.tcmb.gov.tr/cbt.html> , (Erişim tarihi, 20 Ağustos 2014).

TCMB (2010), **2011 Yılında Para ve Kur Politikası**, Ankara.

TCMB (2012), **Bülten**, Aralık 2012, 28, Ankara.

Yusof, Rosylin Mohd; Wosabi, Mohammed Al ve Abdul Majid, M. Shabri (2008), Monetary Policy Shocks and Islamic Banks Deposits in a Dual Banking System: A Comparative Analysis Between Malaysia and Bahrain, **8th Global Conference on Business and Economics**.

Zortuk, Mahmut ve Çelik, M.Yunus (2014), "The Relationship between Bank Loans and Economic Growth in Turkey: 1995-2010." **Alphanumeric Journal** 2(2), 51-60.

Extended Abstract:

This paper investigates the relationship between monetary policy and banking sector in Turkey. The most important contribution to literature of the paper, an econometric application is made on the banking sector in Turkey over the period 2005:01 and 2014:06. In this context, the papers are examined in the literature and then the monetary policy investigated in terms of the banking sector and the current state of the banking sector.

Later in the paper, an econometric analysis is made over the period 2005:01 and 2014:06. In this context, the first econometrics modelling Augmented Dickey-Fuller (ADF) and Phillips-Perron (PP) unit root tests were conducted for the series belong to the specified variables. According to the unit root tests results using to both methods made, all the series are nonstationary are the same degree and aren't integrated Autoregressive Distributed Lag (ARDL) Model Method was used.

According to the ARDL Model Breusch-Godfrey Autocorrelation LM Test Statistic results, there is no autocorrelation read the conclusion for one lag value F-Statistic value because it is insignificant. According to the ARDL Bound Test results, to the next stages were forwarded of ARDL Model method application because F-Statistic values are significant for the 5% significance level.

According to the ARDL Model Error Correction Model estimation results, A relationship does not exist between LKH dependent variable and the independent variables. Statistically the error correction term is insignificant.

According to the ARDL Model long-run estimate results, estimated coefficients are not significant statistically to the 5% significance level in long-run.

According to the CUSUM and CUSUM of Squares stability tests results, there is no structural break in this econometrics application for Turkey and it was found the variables and parameters in a stable structure in the model.

Obtained the findings in this paper were show that the ineffective in short-run and in long-run on banking sector of the monetary policy variables in Turkey.

Central Bank of the Republic of Turkey (TCMB) as well as price stability implemented from the last quarter of 2010 so far the new policy component which take into account continuous is important in the next process in terms of banking sector.